

TOOMAS SCHVAK

ÕIGEUSK VÕRTSJÄRVE KALLASTEL

**RANNU ISSANDA JERUSALEMMI MINEMISE
KOGUDUSE JA KIRIKU LUGU**

TOOMAS SCHVAK

ÕIGEUSK VÕRTSJÄRVE KALLASTEL:

**RANNU ISSANDA JERUSALEMMI MINEMISE
KOGUDUSE JA KIRIKU LUGU**

MTÜ SACRARIUS

TALLINN 2013

Toomas Schvak

Õigeusk Võrtsjärve kallastel: Rannu Issanda Jeruusalemma Minemise koguduse ja kiriku lugu

Toimetanud Rita Viirloo

Retsenseerinud Maano Koemets ja Kalju Tammaru

Kiriku joonised skaneerinud ja puhastanud Erke Härma-Ääro

Illustratsioonid: Eesti Filmiarhiiv (kaanel, lk 15)
Nõmme Muuseum (lk 12)
Toomas Schvak (lk 21, 31, 68–70)
Agnes Joala (lk 33)
Rannu vallavalitsus (lk 61)

Välja andnud mittetulundusühing Sacarius

ISBN 978-9949-33-379-0

Autoriõigus: Toomas Schvak, 2013.

Käesolev teos on avaldatud Creative Commons 3.0 litsentsi alusel, mis annab kõigile õiguse teost kopeerida ja levitada tingimustel, et seda tehakse (1) autorile viidates, (2) mitteärilistel eesmärkidel ning (3) teost muutmata ja ümber kujundamata. Tuletatud teoste loomine on keelatud. Litsentsi täielikud tingimused on esitatud veebilehel: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/deed.et>

Teose aluseks olevat uurimistööd on toetanud Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeerium (sihtfinantseeritav teadusteema SF0180026s11) ja Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Kultuuriteooria Tippkeskus).

EESSÕNA

XXI sajandi Eesti on üks maailma ilmalikumaid riike, kus inimeste side organiseeritud religiooniga on erakordselt nõrk. Kahanevad kogudused, tühjenevad kirikud. Seda kõike lisaks kirikutele ja kogudustele, mis hävisid nõukogude võimu aastatel.

Viimase rahvaloenduse andmed näitasid, et õigeusk on kasvanud Eesti suurimaks uskkonnaks, moodustades siiski vaid 16% Eesti elanikkonnast. Kuigi täna on Eesti õigeusklike seas enamuses vene keelt kõnelevad inimesed, on leidnud ka üha enam eestlasi, seejuures just keskealisi ja nooremaid inimesi tee tagasi õigeusu kiriku juurde. Minevikuga võrreldes on seda siiski vähe – kui 1934. aastal oli Eestis rahvaloenduse andmetel 125 400 õigeusklikku eestlast, siis 2011. aastal ainult 20 500. Laiemalt usu ja kitsamalt õigeusu taandumine eestlaste seas kannab nõukogude aja pitsarit. Eriti suur on olnud õigeusklike kadu maapiirkondades, mis lisaks ilmalikustumisele kõneleb ka kolmveerand sajandit kestnud linnastumisest.

Religiooni rolli kahanemist võib näha sõltuvalt vaatepunktist nii negatiivse kui positiivseksena, kuid üks on kindel – koos kirikute ja kogudustega kaob osa piirkonna kultuurist, traditsioonidest, sotsiaalsest kangast, mis kohalikku elanikkonda kokku seob ja neile identiteedi annab. Hiljemalt siis, kui kaovad viimased vanakesed, kes mälestust kohalikust usuelust elava pärimusena kaasas kannavad, tuleb mängu astuda ajaloolastel, et püüda allikate põhjal säilitada või taastada nende kogukondade lugu. Iga kogukonna, iga piirkonna väike lugu on ju killuke meie maa ja rahva suurest loost.

1930. aastate teisel poolel oli Eestis 158 õigeusu kogudust. 1965. aastaks oli neid muuhulgas ka sõjakahjustuste ja elanikkonna ümberpaiknemise, kuid peamiselt nõukogude võimu tegevuse tõttu alles jäänud vaid 96. Kuigi 1990. aastatest alates on mitmed kogudused taastatud ja rajatud ka uusi, püsib suur osa maapiirkondade õigeusu kirikutest varemeis või on täielikult hävinud. Raha nende taastamiseks puudub, samuti inimesed, kes pühakoda veel üldse vajaksid.

Tänases Võrtsjärve regioonis, mille põhiosa jäi 1840. aastate usuvahetusliikumise aladele, asusid omal ajal Rannu, Rõngu, Suislepa ja Tännassilma õigeusu kogudused. Tänapäeval ei tegutse neist ükski. Neljast kirikuhoonest kolm on veel püsti, kuid rahuldavaks võib neist hinnata vaid Rannu kiriku olukorda, mis sai uue hingamise tavandimajana 1980. aastate

lõpul ja mida on hiljem kasutatud ka pühakojana. See raamat räägibki aastatel 1893–1964 tegutsenud Rannu koguduse loo. Laiemalt on see ka ühes Tartumaa servas aset leidnud usuvahetuse ja selle käigus tekkinud kogudusele ehitatud kiriku lugu, mis valmis 1901. aastal ja pühitseti Issanda Jeruusalemma mineku auks. Veelgi laiemalt on see osa kolme ajaloolise valla – Rannu, Tamme ja Valguta – koha- ja kultuuriloost.

Miks just Rannu, võib raamatut lehitsema asunu küsida. Ega ühest vastust sellele küsimusele ei olegi. Kahtlemata on läbi uurimata veel paljude suuremate ja rikkama ajalooa õigeusu koguduste minevik. Rannu kogudus ja kirik kõitsid siinkirjutaja tähelepanu siiski kahel põhjusel. Esiteks on see hea võimalus rääkida ühest kogudusest, mida täna enam ei ole. Kui keegi asub koguduse lugu uurima, siis tavaliselt on sellel inimesel uuritava kogudusega mingi isiklik seos; see tähendab enamasti, et uuritakse tegutsevat, elavat kogudust. "Surnud" koguduste vastu tuntakse huvi märksa harvemini ja nii ei meenugi mulle ühtegi suletud õigeusu või luterlikku kogudust, millest oleks viimasel paaril aastakümnel tervikteosena kirjutatud. Teiseks on Rannu õigeusu kirik haruldane selles mõttes, et 1964. aastal kirikust laohooneks muudetud hoone taastas kohalik soovhoos. Kui tuua siia kõrvale ka kolmas põhjus, siis mitmetest Tartu linna ja maakonna õigeusu kogudustest on juba lühemalt või pikemalt kirjutatud. Nii aitab käesolev raamat seda galeriid Tartumaa õigeusu ajaloo täiendada.

Allikatest olen peamiselt tuginenud avalikult kättesaadavatele arhiivimaterjalidele. Kõige olulisemad nende seas olid Ajalooarhiivis asuvad Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku Sinodi ja Rannu koguduse fondi säilikud. Nõukogude võimu aastaid aitasid avada Siseministeeriumi usuasjade osakonna arhiivis ja Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku arhiivis leidunud Rannu koguduse toimikud. Sündmuste laiemat tausta olen avanud tunnustatud kiriku- ja ajaloolaste (Aleksandr Gavrilin, Hans Kruus, Andrei Sõtšov jt) raamatute ning teadusartiklite vahendusel. Abiks olid ka Eesti piiskopkonna ametlikud väljaanded. Raamatu peamiseks puuduseks võib pidada pildimaterjali nappust, sest arhiivides ja raamatukogudes on Rannu koguduse ja kiriku pilte säilinud minimaalselt. Tulemusi ei andnud ka katsed küsida pildimaterjali eraisikutelt.

Lugeja peaks tähele panema, et kõik kuupäevad on siin raamatus kuni Eesti Vabariigi loomiseni antud vana ehk Juliuse kalendri järgi, alates veebruarist 1918 aga uue ehk Gregoriuse kalendri järgi. Koguduse kronoloogias on vana kalendri ajal toimunud sündmustele lisatud informatiivsuse mõttes ka uue kalendri kuupäevad. Vaimulike elulugudes on vana kalendri kehtivuse ajal elanud inimestel välja toodud sünni- ja surmakuupäevad mõlema

kalendri järgi. Soovitan ka silmas pidada, et mitmed kasutatud allikad olid puudulikud ja vastuolulised, mitmed vajalikud ja olulised dokumendid on kadunud. Nii ei ole siin raamatus pakutud pilt õigeusust Rannu maadel ilmtingimata lõplik, see aga on ajalooliste uurimuste puhul üpris tavaline. Alati võib päevavalgele ilmuda mõni uus ürik, mis pole olnud siiani kättesaadav või leitav. Ise hindan kõige kehvemini dokumenteerituks raamatu teises lisas toodud vaimulike eluloolisi andmeid, mis on kokku pandud mitmete lünklike allikate põhjal ja kujutavad seetõttu endast omamoodi lapitekki, mille mõni õmblus võib kergesti rebeneda.

Selle raamatu koostamine on andnud inspiratsiooni rääkida ära ka teiste Võrtsjärve ümbruse õigeusu koguduste ja kirikute lugu. Kas see plaan on liialt ambitsioonikas, näitab aeg. Tahaksin loota, et loete praegu sarja "Õigeusk Võrtsjärve kallastel" esimest, kuid mitte ainsat raamatut.

Lõpetuseks tahaksin lausuda tänusõnad inimestele, kes raamatu valmimisele nõu ja jõuga kaasa aitasid. Minu siiras tänu kuulub Rannu vallavanemale Maano Koemetsale, Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku ülempreestrile Toomas Hirvojale, Uusapostliku Kiriku Eestis piirkonnavanemale Andres Aanile ja Siseministeeriumi usuasjade osakonna juhatajale Ilmo Aule.

Mõnusat ja huvitavat lugemist!

Autor

KASUTATUD LÜHENDID

Siin on ära toodud raamatus ja selle lisades kõige sagedamini kasutatud lühendid:

EAA	–	Rahvusarhiivi Ajalooarhiiv
EAÕK	–	Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik
EPT	–	Eesti Piiskopkonna Teataja
ERA	–	Rahvusarhiivi Riigiarhiiv
EÕKA	–	Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku arhiiv
EÕPNT	–	Eesti Õigeusu Piiskopkonna Nõukogu Teataja
EÕPT	–	Eesti Õigeusu Piiskopkonna Teataja
RVA	–	Rannu Vallavalitsuse arhiiv
SMA	–	Siseministeeriumi usuasjade osakonna arhiiv
TSN	–	Tööraha Saadikute Nõukogu
UKE	–	Uusapostlik Kirik Eestis
ukj	–	uue kalendri järgi
vkj	–	vana kalendri järgi

SISUKORD

AJALOOLINE SISSEJUHATUS	6
USUVAHETUSEST RANNU KOGUDUSE ASUTAMISENI.....	9
RANNU KIRIKU EHTAMINE	15
RANNU KOGUDUS VENEMAA KEISRIRIIGIS	17
RANNU KOGUDUS EESTI VABARIIGI AASTATEL.....	27
RANNU KOGUDUSE AJALUGU OKUPATSIOONIAASTATEL.....	50
RANNU KOGUDUSE SULGEMINE.....	62
RANNU KIRIK PÄRAST KOGUDUSE SULGEMIST.....	66
BIBLIOGRAAFIA.....	74
LISA 1. Rannu õigeusu kiriku ja koguduse kronoloogia	77
LISA 2. Rannu koguduse töötegijad	79
LISA 3. Vaimulike elulood	82
LISA 4. Statistika	89

AJALOOLINE SISSEJUHATUS

Õigeusu levik Lõuna-Eesti, kaasa arvatud Tartumaa maaelanikkonna seas on seotud 1840. aastatel toimunud usuvahetusliikumisega. Massilise usuvahetuse põhjuseks on peetud nii talupoegade lootusi parandada seeläbi oma majanduslikku ja õiguslikku olukorda (seda on rõhutanud eriti baltisaksa päritolu ajaloolased) kui ka siirast usulist ärkamist (mis on olnud meelepärane teooria vene ja õigeusu taustaga ajaloolastele). Kõige täpsemalt annab XIX sajandi usuvahetuse olemust edasi selle kirjeldamine laiaulatusliku protestiliikumisena baltisakslastest maaomanike ja nende stagneerunud majandussüsteemi vastu. Kuigi peamise tõuke andis usuvahetusele lootus õigeusku astudes keisrilt täiendavat kaitset leida ja maad saada, sai usuvahetusest ka lahtiütlemine baltisakslaste kontrolli all olnud luterlikust kirikust, millega kaasnes sageli oma usuliste arusaamade uus läbikaalumine. Nii ei olnud kindlasti tegemist ühetähendusliku protsessiga, mida saaks selgitada ainult majandusliku või usulise motivatsiooniga. Hilisem, kohati laialdane tagasipöördumine õigeusust luterlusse ei tulenenud samuti vaid inimeste pettumisest materiaalsetes lootustes. Tõepoolest, usuvahetus ei parandanud talupoegade majanduslikku ega õiguslikku olukorda, vaid vastupidi, tõi kaasa usku vahetanud inimeste ulatusliku tagakiusamise nii baltisaksa aadli kui ka valdavalt luterlusele ustavaks jäänud külakogukonna poolt. Niisiis, mitte ainult pettumus, vaid ka otsesed ja kaudsed repressioonid olid need, mis sundisid inimesi vana usu juurde tagasi pöörduma. Samas oli õigeusust taganemine kuni usuvabadusdekreedi vastuvõtmiseni aprillis 1905 keelatud ja luterlusse tagasi pöörduda võis vaid juhul, kui õnnestus tõestada, et õigeusku vastuvõtmine oli vormilt vigane. Nii levis õigeusklike seas komme jääda nimeliselt küll uude usku, kuid täita kõiki kiriklike talitusi luterlikus kirikus või üldse kirikuelust eemalduda.

Usuvahetusliikumise eellooks oli 1841. aasta sotsiaalne käärimine eesti ja läti talunike hulgas, millele andis tõuke 1840. aasta viljaikaldusest tingitud inimeste ja loomade tõsine alatoitus. Rannu luterliku koguduse kroonikas on andmeid, et suures osas kihelkonna taludest surid kõik sarvloomad, ülejäänud taludes jäi neid aga alles üsna napilt.¹ Kõik see kutsus esile inimeste soovi oma seniselt asualalt Venemaale välja rännata, sest levisid kuuldused, et Venemaal on vabalt saada viljakat maad. Kui talunike palvekirju väljarändamiseks eirati ja inimesi

¹ **Kruus**, Hans. *Talurahva käärimine Lõuna-Eestis XIX sajandi 40-ndail aastail*. Tartu, Eesti Kirjanduse Seltsi Kirjastus, 1930, lk 47.

palvekirjade esitamise eest karistama hakati, võitis üha enam nende poolehoidu õigeusu kirik, mida juhtis Liivimaal Riia abipiiskop Irinarh (Popov; 1790–1877). Ta kohtles Riiga palvekirju esitama tulnud talupoegi sõbralikult, kuulas nad ära ja pakkus neile kehakinnitust. Kõik see aitas ilmselt kaasa sellele, et kevadel 1841 väljarändamisliikumisenä alguse saanud sotsiaalne käärimisprotsess võttis peatselt usuvahetusliikumise jooned. Juba augustis 1841 hakati piiskop Irinarhi ja teiste õigeusu vaimulike poole pöörduma sooviga usku vahetada, kuid esialgu jäeti need palvekirjad Venemaa keskvalitsuse korraldusel tulemusteta. Piiskop Irinarh, kes oli vaatamata keelule jätkanud talupoegade vastuvõtmist, vabastati sama aasta 5. oktoobril ametist ja peatselt pärast seda rauges ka esimeste usuvahetuspüüdluste hoog.²

Kuigi käärimine oli alguse saanud peamiselt lätlastega asustatud aladelt Võnnu (Cēšise) ja Volmari (Valmiera) kreisides, siis peatselt levis see ka eestlastega asustatud aladele, haarates eelkõige Võru ja Valga kreisi piiriäärseid valdu ja kihelkondi. Tartumaal levis liikumine kõige enam Puhja, Rannu ja Rõngu kihelkondades.³ Sealt suundus arvukalt palvekirjade esitajaid nii Riiga kui ka Pihkvasse, kus enamik neist võeti kinni ja saadeti koju tagasi, vahel neid eelnevalt kohapeal karistades. Talupoegade karistamist korraldati ka mõisates ja paljud neist anti omavolilise lahkumise eest sõjakohtu alla. Mingeid tuntavaid positiivseid tulemusi see käärimine kaasa ei toonud: viidi läbi mõned põllumajandusreformid, kuid need jäid poolikuks.⁴ Usuvahetuse levikut takistas siis veel Venemaa keskvalitsuse ja kohaliku aadli tugev vastuseis.

Kui 1845. aastal tekkis uus ühiskondlik käärimine, oli olukord muutunud ja nüüd kasvavas sotsiaalne protest üle usuvahetusliikumiseks. Taas ilmnas see esimesena lätlaste seas, kus seekord olid eestvedajateks luterlike pastoritega tülli pööranud ja nende eestkoste alt vabandada soovivad vennastekoguduste liikmed eesotsas Dāvids Balodisega (1809–1864). Seekord ei lubanud keskvalitsus enam usuvahetuse soovijatele takistusi teha ja esimesed lätlased salviti õigeusku 21. aprillil 1845 koos neile eraldi koguduse loomise ja lätikeelsete õigeusu teenistuste sisseseadmisega.⁵ Paralleelselt usulise rahulolematusega püsisid 1840. aastatel ilmaolud rasketena, mistõttu talupojad kannatasid 1845–1846 taas toiduvarude nappuse all. Kubermanguvalitsuse ja mõisnike korraldatud abi nälgivale rahvale jäi ebapiisavaks. Rahva seas

² Гаврилин, Александр Валентинович. *Очерки истории Рижской епархии. 19 век.* Рига, Филокалия, 1999, стр. 86–93.

³ Kruus, 1930, lk 86.

⁴ Kruus, 1930, lk 161–166.

⁵ Kruus, 1930, lk 176–179.

hakkasid levima kuuldused, et see, mis oli 1841 keelatud, on nüüd lubatud. Kuna talupoegi enam Riiga pöördumise ja õigeusu vaimulikega suhtlemise eest ei karistatud, omandas see protsess üha suurema ulatuse. Eesti aladele jõudis usuvahetusliikumine lätlaste juurest, levides seetõttu esmalt Võrumaal. Siingi oli majanduslike motiivide kõrval tähtis usuline ajend – kõige agaramad usuvahetajad olid vennastekoguduste liikmed, kes tajusid, et õigeusku üleminek võiks neid kaitsta luterlike pastorite tagakiusamise eest. Suurem käärimine algas juunis 1845 Võrumaal ja Tartumaa Sangaste kihelkonnas. Teadaolevalt salviti esimesed eestlased, 24 talupoega Rõuge kihelkonnast õigeusku 18. juulil 1845 Võru õigeusu koguduses.⁶ Nii algas eestlaste usuvahetusliikumine, mis saavutas eriti suure ulatuse 1845. aasta sügiskuudel.

⁶ **Kruus**, 1930, lk 192–193.

USUVAHETUSEST RANNU KOGUDUSE ASUTAMISENI

Usuvahetusliikumise tippaeg Liivimaa kubermangus jäi aastatesse 1845–1848. Nelja aastaga pöördus Vene Õigeusu Kiriku Pühima Valitseva Sinodi andmetel Liivimaa kubermangu mandriosas õigeusku 110 222 talupoega, kelle seas oli 47 324 eestlast.⁷ Kokku läks Liivimaal õigeusku üle 63 000 – 66 000 eestlast.⁸ Hakati rajama uusi kogudusi ja pidama eestikeelseid õigeusu jumalateenistusi. Uute kirikute rajamiseks eraldati alates 1846. aastast rahalisi vahendeid Venemaa riigieelarvest, eestikeelse hingehoiu korraldamiseks ja jumalateenistuste pidamiseks kohustati eesti kogudustesse tööle asuvaid tulevasi vaimulikke õppima kohalikku keelt. Teadaolevalt esimene eestikeelne õigeusu jumalateenistus peeti Tartumaal veel enne massilise usuvahetuse algust. Selle viis 28. jaanuaril 1845 läbi preester Pavel Nevdatšin XVIII sajandil rajatud Tartu Jumalaema Uinumise peakirikus, mille koguduse moodustasid sel ajal peamiselt vene rahvusest ametnikud, kaupmehed ja õppejõud.⁹ Maa-koguduste rajamisest Tartumaal saab rääkida alates 1846. aastast.

Rannu kihelkonnas läks usuvahetusliikumise aastatel 1845–1848 luterlusest õigeusku üle 856 inimest, kes moodustasid kokku 23,4% kohalikust elanikkonnast. Kihelkonna kolmest kogukonnast oli kõige enam pöördunud Valgutas, kus meestest astus õigeusku lausa 40%. Rannus ja Tammel oli pöördunud märkimisväärselt vähem, meeste seas oli protsent seal vastavalt 15,9 ja 18,6. Kogudus otsustati esialgu avada naabruses asuvas rahvarohkemas Rõngu kihelkonnas, kus õigeusuga liitunud oli protsentuaalselt küll veidi vähem, kuid arvuliselt rohkem (1224 inimest ehk 21,8% kihelkonna elanikest).¹⁰ Kui vaadata õigeusku siirdunute varanduslikku ja sotsiaalset staatust, siis valdava osa moodustasid nende seas sulased, vabadikke ja talunikke oli märksa vähem. Vastava statistika kohaselt oli Rannu kihelkonnas õigeusku pöördunud meestest sulaseid 170, vabadikke 42 ja talunikke 66; Rõngu kihelkonnas olid vastavad arvud 299, 79 ja 70. Nii on selgelt näha, et usuvahetajate enamiku moodustasid sotsiaalse hierarhia madalamad astmed. Talunike puhul on samuti leitud, et eelkõige läksid õigeusku üle halvemal majanduslikul järjel peremehed, ja arvatakse, et talunike

⁷ Гаврилин, 1999, стр. 180.

⁸ Kruus, 1930, lk 340. Väiksem arv pärineb kihelkonnakohtute andmestikust, suurem arv õigeusu preestritelt. Hans Kruus on hinnanud preestrite andmeid täpsemaks ja usaldusväärsemaks.

⁹ Гаврилин, 1999, стр. 159.

¹⁰ Kruus, 1930, lk 343, 386. Meeste kohta on statistika märksa täpsem ja detailsem kui naiste kohta.

usuvahetus oleks võinud olla ulatuslikum kui seda poleks piiranud nende tugev sõltuvus mõisatest.¹¹

1848. aastal tegevust alustanud Rõngu Issanda Taevaminemise kogudus kuulus nende õnnetute hulka, millel ei õnnestunud kohe saada riiklikku toetust kiriku ehitamiseks. Seetõttu tegutses kogudus esimesed kakskümmend aastat rendipindadel, esialgu Uderna mõisas ja hiljem Laane talus. Vaatamata sellele kasvas koguduse liikmeskond esimestel aastakümnetel jõudsalt, tõustes 1860. aastaks 2513 inimeseni ja 1890. aastaks juba 2987 inimeseni. Kuigi on teada, et 1891. aastaks oli luterlusse naasnud 362 inimest, näitab eelnev statistika, et õigeusku pöördunute arv ületas siiski sealt lahkunute arvu.¹² Huvitav on see, et kuigi kogudus asus ja tegutses Rõngu maadel, kandis see algul Rannu-Rõngu (*Ранденский и Рингенский*) ja seejärel lihtsalt Rannu (*Ранденский*) koguduse nime – seda kinnitavad koguduse aruanded ja muud kiriklikud dokumendid 1850.–1860. aastatest.¹³ Alles siis, kui Rannu kihelkonnas avati uus kogudus, nimetati vana kogudus ja kirik Rõngu järgi. Nii võib öelda, et kuigi tegelikult asutati Rannu kogudus 45 aastat hiljem, oli see nime poolest olemas juba alates 1848. aastast. Edaspidi on raamatus selguse huvides kasutatud kogudustest rääkimisel läbivalt siiski neid kohanimesid, kus nad reaalselt tegutsesid.

Kirikuhoone rajamiseni jõuti alles 1860. aastatel. Kuivõrd Laane talus toimunud tulekahju tegi seal jumalateenistustele lõpu enne kiriku valmimist, peeti vahepeal teenistusi köstri majas. Rõngu Issanda Taevaminemise kirikut ei rajatud Rõngu külla, vaid sellest mõne kilomeetri kaugusele Tilgale, õigeusu koguduse kasutusse antud Tilga karjamõisa maadele. Kiriku projekteeris Riia õigeusu piiskopkonna arhitekt Apollonius Edelsohn, kasutades alusena sel ajal levinud tüüpprojekti. Vastavalt Pühima Valitseva Sinodi juhistele tuli õigeusu kirikud ehitada ainult kivist, kuid Eestis sundis rahapuudus seda nõuet mitmel pool eirama. Rõngu kirik rajati siiski vastavalt nõuetele tellistest ja maakivist, hoone valmis 1868. aastal ja pühitseti sisse sama aasta 21. augustil. Kiriku ehitamise suurimaks vastaseks oli kohalike elanike meenutuste kohaselt luterlik pastor Ludwig August Immanuel Körber (1808–1892), kes olevat öelnud ehitustööde ajal, et "kurat pistab oma sõrme Tilga kraavi pervedelt välja".¹⁴

¹¹ Kruus, 1930, lk 397–398.

¹² Seleznjov, Sergei. Tartumaa pühakojad. – *Usk ja Elu*, nr 2, 2006, lk 87–89.
http://www.eoc.ee/static/files/044/uskelu_2_2006.pdf (vaadatud 29.05.2013)

¹³ EAA (Ajalooarhiiv), f 1655, n 2, s 1005. *Рапорты священников об устройстве приходских и вспомогательных школ в Ранденском и Рингенском приходе (1850–1862)*.

¹⁴ Laas, Anu. *Õigeusu kirik Rõngus*. <http://rongukylad.wordpress.com/koduuurimine/oigeusu-kirik-rongus> (Rõngu külade blogi, vaadatud 29.05.2013)

Seesama pastor Körber oli õigeusvastasusega silma paistnud juba varem, töötades aastatel 1846–1853 Rannu Püha Martini koguduse pastorina. Ajaloolane Hans Kruus on kirjutanud, et kuni Rannus puudus õigeusu kalmistu, lasi Körber õigeusklikke matta kalmistu piiridest väljapoole, rõhutades nende eksimist tõelise usu ehk luterluse vastu.¹⁵

Kiriku kõrval oli oluline ka õigeusu koolide rajamine. Õigeusu koolide rajamise alused Balti kubermangudes määrati kindlaks keiser Nikolai I ukaasiga 25. aprillist 1845 ja neid täpsustati 1. mail 1850 välja antud õigeusu kihelkonna- ja abikoolide reeglitega. Koolide nõue kirjutati sisse ka 1849. aasta Liivimaa talurahvaseadusesse. Vastavalt kehtivale korrale rajati iga õigeusu koguduse juurde kihelkonnakool, laialdase territooriumiga maakoguduste äärealadele tuli aga luua 500 mehe kohta üks madalama õppetasemega abikool.¹⁶ Rõngu koguduses sooviti kihelkonnakool avada kohe koguduse asutamise järel, aga kaua ei suudetud selleks leida sobivat pinda. Koguduse esimesel preestril Timofei Tišinskil oli 1851. aastaks tekkinud ka ambitsioonikas plaan avada abikoolid Raigaste, Pügaste, Pädaste, Tilga, Nurme, Rannu, Lapetukme ja Metsa külas, ent selle teostumine jäi taas nii sobilike pindade leidmise kui ka õpetajate palkamise taha.¹⁷ Koolide avamiseni jõuti 1. oktoobril 1853, mil talunikelt renditud pindadel alustas tegevust kolm kooli – Nurme, Lapetukme ja Pügaste külades.¹⁸ Oma koolihoone sai Rõngu kihelkonnakool alles 1872. aastal, abikoolid jäidki tegutsema renditud ruumides. Valgutale abikooli rajamiseks eraldati 1873. aastal 1 tiin (umbes 1,1 hektarit) maad Tamme vallas asunud riigimõisa valdustest, kuid raha koolihoone ehitamiseks ei olnud. Nii anti maa esialgu kohaliku koolieestseisuse kasutusse ja teenis kogudusele tulu 10 rubla aastas.¹⁹ Abikool avati alles 1. jaanuaril 1883, kuid koolihoonet siiski ei ehitatud. Kool hakkas tegutsema Rannu kihelkonnas Valguta vallas Ervu külas, rentides pinda Tani talus. Rannu koguduse moodustamisel anti Valgutale asunud abikool uue koguduse haldusalasse.²⁰

Matmiseks kasutati esialgu Rõngu õigeusu kalmistut, kuid 1891. aastal eraldas Rannu luterlik kogudus oma surnuaiast ühe kolmandiku tiinu maad Rõngu õigeusu kogudusele ja nii said Rannu õigeusklikud endale kaks aastat enne iseseisva koguduse rajamist eraldi kalmistu.²¹ Ka kalmistu kohta on andmed dokumentides veidi vastuolulised. 1910. aasta

¹⁵ Kruus, 1930, lk 316.

¹⁶ Andresen, Lembit. *Eesti kooli ajalugu algusest kuni 1940. aastani*. Tallinn, Avita, 2003, lk 116–117.

¹⁷ EAA, f 1655, n 2, s 1005, l 6. *Его Высокопреосвященству*, 25.04.1851.

¹⁸ EAA, f 1655, n 2, s 1005, l 23–25, 31.

¹⁹ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 61. *Ведомость о церкви ... за 1905 год*.

²⁰ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 23. *Ведомость о церкви ... за 1898 год*.

²¹ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 1. *Ведомость о церкви ... за 1894 год*.

aruandes on esimest korda mainitud, et tegelikult oli luterlaste annetatud üks kolmandik tiinu maad nii-öelda uus õigeusu kalmistu ja et sama matmispaiga kõrval asus varasem samas suuruses õigeusu kalmistu, mis siis ilmselt 1891. aastaks oli juba täis maetud.²² Igatahes asuvad luteri ja õigeusu kalmistu siiani Rannu vallamaja lähistel kõrvuti.

Mis puudutab kirikuteenijaid, siis Rõngu kogudust teenisid kuni XX sajandi teise kümnendini ainult vene rahvusest preestrid. Esimese vaimulikuna oli aastatel 1848–1852 ametis isa Timofei Tišinski (1824–1852), tema surma järel veidi enam kui kaks aastat isa Aleksei Vašnevski (1828–18??), kelle ajal toimus kirikukoolide avamine koguduses. Seejärel hooldas kogudust 1854–1855 isa Nikolai Verhoustinski (1795–18??), kellel oli oluline roll 1840. aastatel õigeusu liturgiliste tekstide, katekismuse ja palveraamatu esimeste eestikeelsete tõlgete toimetamisel²³. Kõige kauem, 1855. aastast oma surmani 31. oktoobril 1896 teenis kogudust isa Konon Šorohhov, kelle ametiajal leidis aset ka Rannu koguduse eraldumine Rõngu kogudusest.

Rõngu ja Rannu õigeusu kogukonna teed läksid lahku 1893. aastal. Ühelt poolt oli kasvanud Rannu kihelkonnas õigeusklike arv, teiselt poolt jäi Rannu kihelkond oma keskustega Rannus ja Valgutas Tilgal asuvast Rõngu õigeusu kirikust kaugele, mis takistas inimestel regulaarselt kirikus käia. Võttes arvesse toonaseid transporditingimusi, oli edasi-tagasi enam kui 40 km läbimine ühes päevas inimestele päris suur katsumus. Nii oli ootuspärane, et päevakorralt kerkis Rannus iseseisva koguduse avamine.

Rannu õigeusu kogudus avati ametlikult Pühima Valitseva Sinodi korralduse nr 5041 alusel 27. oktoobril 1893 ja pühitseti Issanda Jeruusalemma minekule. Uuel kogudusel puudus esialgu nii kirik kui ka võimalused selle rajamiseks, mistõttu tuli pind jumalateenistuste pidamiseks rentida. Kogudus kasutas esialgu Kureküläs üüritud pinda, mis läks koguduse kasutusse alates 28. novembrist 1893.²⁴

Koguduseliikmeid oli 1894. aasta seisuga 1280 inimest, 657 meest ja 623 naist, kokku 90 majapidamisest. Huvitav on vaadata, kuidas need inimesed geograafiliselt jaotusid. Tamme riigimõisa aladel asunud Rakke, Uniküla, Neemisküla ja Verevi külades oli kokku 8 majapidamist 160 inimesega (12,5% koguduse liikmetest); Sieversi perekonnale kuulunud Rannu mõisa aladel asunud Sangla, Savi, Rannu, Kureküla, Noorma, Paju, Koopsi, Vehendi

²² EAA, f 1967, n 1, s 12, l 8. *Ведомость о церкви ... за 1910 год.*

²³ Patriarh Aleksius II. *Õigeusk Eestimaal*. Tallinn, Revelex, 2009, lk 506.

²⁴ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 1. *Ведомость о церкви ... за 1894 год.*

ja Pagavere küla 14 majapidamist 230 inimesega (18%); samuti Sieversi perekonnale kuulunud Valguta mõisa aladel asunud Lapetukme, Rannaküla, Kipastu, Ervu ja Metsa küla 61 majapidamist 795 inimesega (62,1%). Lisaks talunikele elas vallas ka 6 perekonda sõjaväelasi, kuhu kuulus kokku 90 inimest.²⁵

Koguduse palgaliste töötajate hulka kuulus vastavalt Sinodi korraldusele preester ja kaks köstrit, noorem- ja vanemköster. Diakoni väikesele ja vaesele maakogudusele ette ei nähtud. Kuna kogudusel puudusid esialgu maa ja majad, siis elasid kirikuteenijad pindadel, mida riik kohalikele elanikele neile üüris. Palgaks kehtestati vastavalt Sinodi määradele preestriks 1300 rubla aastas, vanemköstrile 300 rubla aastas ja nooremköstrile 250 rubla aastas. Koguduse esimeseks preestriks sai eestlane Joann Veevo (1867–1920), kes oli hariduse omandanud Riia vaimulikus seminaris ja teeninud enne Tartu Jumalaema Uinumise peakiriku diakonina. Rannu kogudus oli tema esimene töökoht preestrina. Preestriks pühitseti ta 28. novembril 1893 ja oma uue koguduse juurde siirdus ta sama aasta 10. detsembril. Koguduse esimeseks vanemköstriks oli Jaan Luks (1871–1940), Balti Õpetajate Seminari haridusega noormees, kes asus Rannu kogudust teenima 15. detsembrist 1893. Hiljem sai ka temast preester, ta teenis Metsküla, Reomäe ja Lümända kogudusi. Esimese nooremköstrina pidas ametit Daniel Liflandski (1838–19??), pika köstrikogemusega mees, kes suunati Rannusse 24. jaanuarist 1894.²⁶ Esimeseks kirikuvanemaks valiti veebruaris 1894 Valguta talunik Anton Vint. Vastavalt kehtivale korrale oli

kirikuvanema ametiaeg kolm aastat, kuid teda võis ametisse tagasi valida. Nii läkski Anton Vindiga, kes valiti teiseks ametiajaks kirikuvanemaks aprillis 1897.²⁷

Rannu koguduse moodustamisel läks selle haldusalasse varem Rõngu kogudusele allunud Valguta õigeusu abikool, lisaks avati 1894.–1895. õppeaastaks uus õigeusu

Rannu esimene preester Joann Veevo (keskel istumas, kepiga) 1915. aastal oma uues teenistuskohas Pühtitsa kloostriks.

²⁵ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 4. *Ведомость о церкви ... за 1894 год.*

²⁶ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 6–7. *Ведомость о церкви ... за 1895 год.*

²⁷ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 21. *Ведомость о церкви ... за 1897 год.*

kihelkonnakool, mis tegutses rendipinnal Rannu külas.²⁸ Koheselt seati sisse usuõpetuse kursused lastele. Kursuseid hakati preestri juhendamisel korraldama kaks korda aastas – kevadel ja sügisel, mõlemal korral neli nädalat. Esimesed andmed usuõpetust saanutest pärinevad 1894. aastast, mil usuõpetust anti kokku 10 lapsele.²⁹ Paljudel aastatel siiski usuõpetust ei toimunud, sest puudusid kas soovijad või käidi vanast harjumusest õpetust saamas naabruses asuvas Rõngu koguduses.³⁰ Kihelkonnakoolis vastutas laste õpetamise eest köster, abikoolis oli ametis ilmalik õpetaja. Alates 5. jaanuarist 1887 pidas Valguta seda ametit Tartumaalt Torma vallast pärit Rodion Siimeon.³¹ Kümme aastat hiljem sai temast koguduse nooremköster.

²⁸ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 23. *Ведомость о церкви ... за 1898 год.*

²⁹ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 1–2. *Ведомость о церкви ... за 1894 год.*

³⁰ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 6. *Ведомость о церкви ... за 1895 год.*

³¹ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 3. *Ведомость о церкви ... за 1894 год.*

RANNU KIRIKU EHTAMINE

Ettevalmistused kiriku, selle juurde kuuluva koolimaja ja kirikuteenijate eluruumide ehitamiseks algasid koguduse esimese preestri Joann Veevo ametiajal 1896. aastal. Maade omandamine viidi lõpule järgmise preestri Konstantin Savi (1871–1937) ametiajal 27. juunil 1898, mil talle kui piiskopkonna volitatud esindajale anti ametlikult üle paberid kirikule võõrandatud maade kohta, mida oli kokku 5 tiinu (umbes 5,45 hektarit). Need võeti Rannu mõisa ja kolme talukoha – Kooli, Lülle ja Lülletaguse – maadest. Ametlikult ei korraldanud võõrandamisprotsessi kirikuvõimud, vaid Liivimaa kubermanguvalitsus, sest õigeusu kirik oli Venemaa keisririigis riiklik institutsioon, mille huve kaitsesid ja esindasid vajadusel ka teised valitsusasutused.³² Maade eest maksti talunikele hüvitist summas 1250 rubla.³³

Kiriku ehitustööd algasid maade üleandmisele järgnenud aastal. 30. aprillil 1899 moodustati Riia vaimuliku konsistooriumi korraldusega nr 227 ajutine sinodaalne komitee Rannu kiriku ehitamiseks, mille esimeheks määrati kogudusepreester Konstantin Savi.³⁴ Kiriku ehitustöödeks eraldas Pühim Valitsev Sinod oma eelarvest 12 600 rubla, preestrimaja rajamiseks aga veel täiendavad 11 600 rubla.³⁵ Hilisemate aastate aruandluses ja muudes dokumentides on kiriku ehitamise aastatena antud 1899–1901, kuid Konstantin Savi aruannetes ei ole ehituse lõpetamise aega kordagi mainitud. Kindlalt on vaid teada, et Riia vaimuliku konsistooriumi komisjon võttis kirikuhoone vastu 10. juunil 1903.³⁶ Seda näilist vastuolu selgitab preester Nikolai Tšistjakovi (1853–1912) aruanne aastast 1910, mis on ühtlasi varaseim dokument, kus kiriku valmimisaastana on kirjas 1901. Seal on öeldud, et kirik ehitati 1899–1901, kiriku juurde kuuluv preestrimaja ja abihooned aastatel 1901–1903.³⁷ Nii võib oletada, et oodati aega, mil kõik kavandatud hooned olid valmis ja sai ühe korraga komisjoni poolt vastu võtta. Kirik näib olevat kavandatud sama tüüpprojekti järgi nagu teised õigeusu kivikirikud Võrtsjärve ümbruses (Rõngu, Suislepa, Tännassilma, jpt), kuid arhitekti nime dokumentides mainitud ei ole.

³² EAA, f 1967, n 1, s 10, l 23. *Ведомость о церкви ... за 1898 год.*

³³ EAA, f 1967, n 1, s 12, l 8. *Ведомость о церкви ... за 1910 год.*

³⁴ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 28. *Ведомость о церкви ... за 1899 год.*

³⁵ EAA, f 1967, n 1, s 12, l 8. *Ведомость о церкви ... за 1910 год.*

³⁶ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 49. *Ведомость о церкви ... за 1903 год.*

³⁷ EAA, f 1967, n 1, s 12, l 8. *Ведомость о церкви ... за 1910 год.*

Kindlalt on teada, et kahel aastal kasutati kirikut ilma piiskopipühitsuseta. 21. detsembril 1904 toimunud koguduse nõukogu istungil avaldati Riia ja Miitavi peapiiskop Agafangelile (Preobraženski; 1854–1928) tänu võimaluse eest kasutada kirikut palvemajana juba enne pühitsemist. Ühtlasi esitati siis piiskopile ametlik palve tulla ühel maikuu pühapäevadest kirikut sisse pühitsema. Kirikuhoone oli nõukogu väitel pühitsemiseks valmis, kuid kiriku väravate valmistamine ja paigaldamine ootas alles ees. Selle töö tähtjaks oli 1. mai 1905, mistõttu sooviti pühitsemist viis kuud edasi lükata.³⁸ Vastavalt koguduse palvele pühitses peapiiskop Agafangel Rannu Issanda Jeruusalemma Minemise kiriku 8. mail 1905³⁹, millega saab lugeda Rannu õigeusu kiriku rajamisprotsessi ka kanooniliselt lõpetatuks.

Rannu õigeusu kirik 20. sajandi alguses

1903. aastal koos kirikuhoonega vastu võetud abihoonete kompleksi moodustasid preestrimaja, kus olid eluruumid preestri ja ühele köstrile, majapidamisruumid ning saun.⁴⁰ Need hooned otsustas koguduse nõukogu detsembris 1903 ka kindlustada. Hoonete kindlustusväärtuseks kujunes 3000 rubla, kindlustamiseks valiti rahaliste vahendite nappuse tõttu Liivimaa kindlustusselts, mis oli kõige odavam.⁴¹

³⁸ EAA, f 1967, n 1, s 4. *Заседание Ранденского церковного приходского попечительства 21го декабря 1904 года.*

³⁹ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 61. *Ведомость о церкви ... за 1905 год.*

⁴⁰ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 49. *Ведомость о церкви ... за 1903 год.*

⁴¹ EAA, f 1967, n 1, s 4. *Заседание Ранденского церковно-приходского попечительства от 18го декабря 1903 года.*

RANNU KOGUDUS VENEMAA KEISRIRIIGIS

Kuni kiriku valmimiseni pidi kogudus **kinnisvara** üürima. Koguduse esialgselt asukohast Kurekülas koliti jumalateenistuste pidamine 1. jaanuarist 1895 üle rendipinnale Tani talusse Valguta valla Ervu külla, kus asus juba eelnevalt Valguta abikool.⁴² Enne kiriku valmimist jõudis kogudus veel korra asukohta vahetada. 1. juulist 1900 koliti abikooli majast Rannu külla Lille tallu, kus aastane üür oli 300 rubla.⁴³ Sinna jäi kogudus 10. juunini 1903, mil äsja valminud kirikuhoone kasutusele võeti. Samal ajal püüti jumalateenistusi korraldada ka koguduse muudes piirkondades. Novembris 1894 taotles preester Joann Veevo õigust kasutada jumalateenistusteks Tamme vallavalitsuse hoonet, mille vallavanem Jüri Hantson andis tingimusel, et vald sellest mingit kahju ega täiendavat kulu ei kannaks.⁴⁴ Kui tihti seal jumalateenistusi peeti, ei ole teada, kuid kaks aastat hiljem olid vallavalitsuse ja koguduse suhted ruumide kasutamise pärast lootusetult sassi läinud. Koostöö katkes suvel 1896 tõenäoliselt seetõttu, et vallale ei makstud ruumide kasutamise eest tasu. Ka süüdistas vallavalitsus preestrit selles, et too ei korraldanud enda kasutuses olevate ruumide kütmist ja puhastamist, mida vald tõlgendas endale kulu tekitamisena. Preester väitis vastu, et on oma kuludega lubjanud ära vallavalitsuse ahju, seinad ja põranda ning kui talle enam ruumide kasutamist ei võimaldata, siis tuleb vallal tasuda talle hüvitist 26 rubla. Vallavalitsus leidis siiski, et preestri tekitatud kulud on suuremad tema panusest ja keeldus hüvitise maksmisest. Tamme vallas selle vastasseisu tõttu rohkem jumalateenistusi ei peetud.⁴⁵

Kiriku valmimisega koguduse **ehitusprobleemid** veel ei lahenenud: mõni aasta pärast kasutusele võtmist selgus, et kirik vajab remonti. Üheks probleemiks oli kiriku katuse halb kvaliteet. Juba novembris 1905 tõstatati koguduse täiskogul küsimus katuse värvimisest, sest see oli üleni roostetanud ja ähvardas iga hetk läbi jooksmata hakata. Kuna kogudus ise selleks vahendeid leida ei suutnud, otsustati küsida rahalist toetust Riia piiskopkonna vaimulikult valitsuselt.⁴⁶ Asjad venisid. Kohalike ehitusmeistrite ja maalrite seas ei leidunud kedagi, kes oleks töö piisavalt odavalt teha võtnud. Nii sõlmiti juulis 1907 kokkulepe maaler Špunginiga

⁴² EAA, f 1967, n 1, s 10, l 5. *Ведомость о церкви ... за 1895 год*; EAA, f 1967, n 1, s 10, l 23. *Ведомость о церкви ... за 1898 год*.

⁴³ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 31–32. *Ведомость о церкви ... за 1900 год*.

⁴⁴ EAA, f 1967, n 1, s 81. *Tamme vallavalitsus*, 24.11.1894.

⁴⁵ EAA, f 1967, n 1, s 81. *Tamme vallamajas*, 18.07.1896.

⁴⁶ EAA, f 1967, n 1, s 5, l 7. *Neljas Rannu õigeusu kihelkonna konvendi koosolek*, 11.11.1905.

Tartust, kellele tasuti töö eest 142 rubla 71 kopikat. Riia vaimulik valitsus tasus neist kuludest 135 rubla 71 kopikat, ülejäänud kaeti koguduse rahalistest vahenditest.⁴⁷ Teise probleemina kerkis sügisel 1908 üles kiriku seinu ja võlve toetavate kivist sammaste remondivajadus, milleks otsustati samuti rahalist toetust taotleda Riia vaimulikult valitsuselt. Kas seda saadi, ei ole säilinud dokumentide põhjal võimalik välja selgitada.

Probleemiks oli ka kirikumaa ja kalmistu kaitsmine loomade eest. Algselt olid mõlemad ümbritsetud vaid madala muldvalliga, millel oli pigem sümboolne tähendus. Kuigi aia rajamist, esialgu kivist, seejärel puidust, oli arutatud koguduse täiskogudel ja nõukogu istungitel juba alates 1894. aastast, jõuti konkreetsete tegudeni alles 1905. aastal. Siis rajas ehitusmeister Hans Ilves koguduse tellimisel õigeusu kalmistu ümber korraliku puidust aia, mille maksumuseks kujunes 35 rubla 40 kopikat. Selleks viidi koguduses läbi korjandus.⁴⁸ Kiriku krunt tervikuna jäi aga korraliku aiaga ümbritsemata – märkuse selle kohta leiab veel preestri 1910. aasta aruandest. Kuni viimase säilinud aruandeni 1915. aastast ei ole märgitud, et probleem oleks lahendatud.⁴⁹

Mis puudutab **koguduse liikmeskonda**, siis kuni 1904. aastani see kasvas. Nii oli 1900. aastaks koguduseliikmete arv kasvanud veel 162 inimese võrra, 1904. aastal jõuti aga rekordilise tasemeni, kus kogudusse kuulus 1591 inimest. See oli 311 inimest enam kui koguduse asutamise ajal.⁵⁰ Kõige enam õigeusklikke, üle poole koguduse liikmetest elas Valguta vallas: näiteks 1895. aastal oli seal 47 majapidamist 837 inimesega (60,6%), 1900. aastal 129 majapidamist 904 inimesega (62,7%).⁵¹ Koguduseliikmete arv läks sarnaselt muude õigeusu kogudustega langusesse XX sajandi esimese kümnendi keskel, mida on seostatud 1905. aasta revolutsiooniliste sündmustega ja 17. aprillil 1905 keiser Nikolai II allkirjastatud usuvabaduse dekreediga, mis lihtsustas oluliselt usuvahetust. Iseäranis puudutas see õigeusu kirikust lahkumist, millele kehtisid varem ranged piirangud. 1905. aasta lõpuks oli koguduseliikmete arv langenud 1378 inimeseni, mis tähendas võrreldes eelmise aasta rekordilise liikmeskonnaga 213 inimese kaotust⁵². Valguta vald jäi suurima õigeusklike arvuga piirkonnaks ka neil aastatel, kuid põhiline juurdekasv tuli 1903–1904 Tamme ja Rannu

⁴⁷ EAA, f 1967, n 1, s 5, l 12–13. *Протокол Ранденского церковно-приходского попечительства*, 27.05.1907; *Протокол Ранденского церковно-приходского попечительства*, 08.07.1907.

⁴⁸ EAA, f 1967, n 1, s 5, l 7. *Neljas Rannu õigeusu kihelkonna konvendi koosolek*, 11.11.1905.

⁴⁹ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Годовой отчёт о состоянии Ранденской церкви и прихода ... за 1910 год*, 20.01.1911; EAA, f 1967, n 1, s 12, l 49. *Ведомость о церкви ... за 1915 год*.

⁵⁰ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 60. *Ведомость о церкви ... за 1904 год*.

⁵¹ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 36. *Ведомость о церкви ... за 1900 год*.

⁵² EAA, f 1967, n 1, s 10, l 65. *Ведомость о церкви ... за 1905 год*.

vallast, mistõttu 1904. aastaks langes Valguta aladelt pärit õigeusklike osakaal 59,5 protsendini. Samas hakkas just nendes kahes vallas õigeusklike arv edaspidi ka kiiremini langema, mistõttu 1905. aasta lõpuks oli Valguta inimeste osakaal koguduses jõudnud uuesti tagasi 60,9 protsendini. Kuigi Tamme vald likvideeriti ametlikult 28. juulil 1903 ja liideti Rõngu vallaga⁵³, püsis see kirikliku statistilise üksusena aruannetes veel mitmeid aastaid.

Suurim liikmeskonna langus toimus Rannu koguduses aastatel 1908–1909, mil liikmete nimekirjas olnud 1349 inimesest jäi 1909. aasta lõpuks alles veel vaid 983 inimest. Kuna liikmeskonna langus oli kõige väiksem Valguta vallas, siis kasvas sealsete õigeusklike osakaal koguduse liikmeskonnas veelgi. 1909 oli koguduse 983 liikmest 741 Valguta valla elanikud, mis teeb nende osakaaluks juba 75,4%. Rannu valda oli jäänud veel vaid 118 ja endisesse Tamme valda 113 õigeusklikku. Küladest oli kõige enam õigeusklikke Valguta valla Lapetukme külas, kus õigeusku tunnistas 45 majapidamist 409 liikmega. Kui Lapetukme asus kirikust 8–9 versta (umbes 9 km) kaugusel, siis õigeusklike arvukuselt teine, Ranna küla (124 inimest) asus juba 14 versta (umbes 15 km) kaugusel.⁵⁴ Ometi ei saa öelda, et kiriku asukoha valikul oleks tehtud eksitus. Oli ju Valgutas õigeusklikke juba kiriku rajamise ajal kõige enam. Pigem püüti asukoha valikul arvesse võtta, et kirik paikneks uue koguduse territooriumi keskpunktile võimalikult lähedal. Kiriku viimine Valgutasse oleks tähendanud selle paigutamist koguduse alla määratud alade ühte serva, mis oleks niigi vähese õigeusklike arvuga Rannu ja Tamme vallad jätnud veelgi enam luterliku kiriku mõju alla ning soodustanud usuleiguse levikut ja tagasipöördumist luterlusse.

Julgen arvata, et kirikuga seotud inimeste arvu vähenemine oli pikaajaline protsess ja 1909. aasta suur langus tähendas vaid kirikuraamatute vastavusse viimist tegelikkusega. Tõenäoline näib oletus, et sel aastal revideeriti kirikuraamatuid ja kustutati sealt niinimetatud "surnud hinged", kellel kirikuga enam pikemat aega sidet ei olnud. Esitan selle argumendi toetuseks allpool statistilised näitajad armulaual käinute ja koguduse tulude kohta. Ametlikku statistikat luterlikku kirikusse ülemineku kohta on väga raske saada, sest see puudus ka preestritel endil. Andmed on olemas vaid nende inimeste kohta, kes ise oma üleminekust kogudusepreestrile teatasid, kuid neid oli alati vähem nendest, kes ametlikku korda eirates korraldasid edaspidi oma kiriklikke talitusi luterliku pastori, mitte enam õigeusu preestri juures, jäädes nimeliselt edasi õigeusu kirikuraamatutesse.

⁵³ Rahvusarhiivi haldusüksuste andmebaas. <http://www.eha.ee/labs/haldusyksused> (vaadatud 25.04.2013)

⁵⁴ EAA, f 1967, n 1, s 12, l 6. *Ведомость о церкви ... за 1909 год.*

Koguduse liikmeskond jätkas ka edaspidi kahanemist ja 1915. aasta andmetel oli Rannu õigeusu koguduse liikmete arv langenud alla 900 inimese. Kuigi suurim osa õigeusklikest elas endiselt Valguta vallas, torkab silma, et Lapetukme külas oli õigeusklike majapidamiste arv langenud 18 ja õigeusklike arv 202 liikmeni.⁵⁵ Lapetukme küla juhtum on eriline, sest sealne suur langus ja õigeusklike ümberjagunemine teiste Valguta valla külade vahel toimus ühe aastaga, 1910. aastal. Taolist erinevust selgitab kõige paremini külapiiride muutmine, sest muud elanikkonna ümberpaiknemist mõjutada võinud sotsiaalsed ja majanduslikud protsessid oleksid olnud pikaajalisemad; preestri arvestusvea võib aga välja jätta põhjusel, et aastatel 1908–1912 koostas aruandlust sama vaimulik ning ka eelmise ja järgmise preestri andmed on tema andmetega kooskõlas.

Hoopis omaette teema liikmeskonna suuruse kõrval oli inimeste **kiriklik aktiivsus**. Esimestes aruannetes Rannu koguduse kohta me preestri hinnangut kirikuelule ei leia, samuti pole seal statistikat armulaua käimise ega kiriklikes talitustes osalemise kohta. Küll on seda kommenteerinud koguduse kolmas preester Nikolai Tšistjakov. 1911. aastal kirjeldas preester koguduses valitsevat olukorda, kus pühapäeviti käis kirikus enam kui 900 liikmest vaid umbes 50. Samas märkis ta, et usuline leigus ei olnud omane ainuüksi õigeusklikele, vaid kohalikule elanikkonnale tervikuna: ka ligi 3800-liikmelises luterlikus koguduses viibis pühapäevastel teenistustel vaid 50 inimese ringis. Inimeste vähese kirikuskäimise tõttu nurjus preestri plaan juurutada jumalateenistustel üldlaulu ja tuli endiselt loota köstritele ning koorile. Väheste kirikuskäijate jaoks püüdis preester pidada alati jutlust ja selgitada armulaua vastu võetud leiva ja veini tähendust. Õigeusu kirikus ei olnud jutluse pidamine tollal kuigi tavaline ega ammugi mitte preestrile kohustuslik, kuid isa Nikolai leidis, et luterliku jutlustamis-traditsiooniga harjunud inimeste kirikusse meelitamiseks on jutlus vajalik; samuti olid jutlused ja vaimulikud vestlused heaks võimaluseks väheste teadmistega inimestele usutõdede õpetamiseks ja nende kinnistamiseks.⁵⁶ Kas ja mida tegid teised preestrid usu elavdamiseks Rannu koguduses, ei ole teada.

Kui vaadata, kuidas peegeldab inimeste usulist aktiivsust **armulaua** käimise statistika, siis siitki paistab välja passiivsus. Armulaualiste arv on meie ajani säilinud kolmest aastast. Nii teame, et 1908. aastal käis armulaua 403, 1910. aastal 588 ja 1911. aastal 541

⁵⁵ EAA, f 1967, n 1, s 12, l 55. *Ведомость о церкви ... за 1915 год.*

⁵⁶ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Годовой отчёт о состоянии Ранденской церкви и прихода ... за 1911 год, 15.01.1912.*

inimest, lapsed kaasa arvatud. See näitab, et armulauale jõudis aasta jooksul maksimaalselt veidi üle poole koguduse liikmetest. Suhtarv näib olevat isa Nikolai Tšistjakovi ametiajal (1908–1912) paranenud, kuid kolme aasta andmed on liiga tagasihoidlik võrdlusmaterjal, et selle põhjal kaugeleulatuvaid järeldusi teha. Küll näib see kinnitavat, et liikmeskonna statistikas kajastuv suur langus aastatel 1908–1909 oli pigem kirikuraamatute puhastamine niinimetatud "surnud hingedest", mitte järsk usust äralangemine. Kui liikmeskond oleks ühe aastaga nii drastiliselt langenud, oleks pidanud vähenema ka aastane armulaualiste arv.

Mis puudutab **kiriklikke talitusi** (ristimised, salvimised, laulatused, matused), siis ka nende kohta on andmeid vaid kolmest aastast ja seetõttu ma sellel statistikal siinkohal pikemalt ei peatu. Huvilistel on võimalus kõik konkreetsed arvud leida raamatu lisast nr 4. Abielude kohta tasub vaid mainida seda, et enamik laulatatud paare olid segapaarid, kus üks abikaasa õigeusklik ja teine luterlane. See oli tavaline kõikjal Eestis, sest õigeusklikke ei olnud üheski piirkonnas enamuses ja reeglina elasid nad mitte eraldatud kogukondadena, vaid luterlaste keskel. Kirik püüdis võimaluste piires segaabelusid takistada ja neist sündinud lapsi õigeusu kirikus hoida: nii lubati segaabeludest sündinud lapsi luterlusse ristida vaid aastatel 1865–1885, Eestimaa kubermangus keelati 1893. aastal aga segaabelud üldse.

Jumalateenistustlikust elust neil aegadel meieni palju andmeid säilinud ei ole, kuid võib oletada, et vastavalt õigeusu tavadele toimusid Rannus teenistused iga laupäeva õhtul ja pühapäeva hommikul. Armulauaga suurt jumalateenistust ehk Jumalikku Liturgiat peeti pühapäeviti, lisaks ka tähtsamatel kirikupühadel. Erilisteks päevadeks iga õigeusu koguduse elus on kiriku templipüha ja kalmistupüha. Kuna Rannu kirik oli pühitsetud Issanda Jeruusalemma mineku auks, siis tähistati templipüha selle sündmuse mälestuspäeval, mida eesti traditsioonis tuntakse paremini palmipuudepüha nime all. See on liikuv püha, mis langeb Suure Paastu kuuendale pühapäevale. Kui tavaliselt tulevad kiriku templipühale teenima naaberkoguduste vaimulikud ja peetakse eriti pidulikku liturgiat, siis Rannus polnud see võimalik, kuna palmipuudepüha on üleüldine suur kirikupüha ja kõik naabruskonna vaimulikud pidid sel päeval teenima oma kogudustes. Nii tuli Rannu rahval kirikupühi veeta vaid koos oma kiriku-teenijatega, ilma külalisteta naaberkogudustest. Kalmistupüha peeti Rannul õigeusule tava-päraselt Püha Vaimu pühal ehk nelipühal.⁵⁷

⁵⁷ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Годовой отчёт о состоянии Ранденской церкви и прихода ... за 1911 год*, 15.01.1912.

Rannu koguduse **rahalisest seisust** on andmeid säilinud samuti vaid neljast aastast (1908–1912). Siit selgub, et koguduse tavapärased sissetulekud võisid jääda aastas 100–200 rubla vahele, kusjuures suurimaks tuluallikaks oli kirikuküünalde müük. Muidugi ei olnud see puhastulu, sest need küünlad tuli kogudusel esmalt piiskopkonna küünlalaost sisse osta. Kõige suurem kuluartikkel oli muude liturgiliste tarvikute nagu veini, leiva, lambiõli ja viiruki ostmine, mis näiteks 1908. aastal moodustas lausa kaks kolmandikku koguduse kõigist kuludest.⁵⁸ Koguduse rahaline statistika näib samuti tõestavat, et 1908–1909 aset leidnud koguduse liikmeskonna langus tähendas surnud liikmete kustutamist kirikuraamatust. Nimelt ei saa öelda, et Rannu koguduse tulud oleksid 1909. aastast oluliselt langenud, vastupidi – kui 1908. aastal laekus 60 rubla 74 kopikat, siis järgmisel kolmel aastal need summad hoopis kasvasid, olles vastavalt 167.02, 157.61 ja 122.60.⁵⁹ Kui koguduse liikmeskonna tegelik langus oleks olnud ligi 400 inimest, siis oleks pidanud see peegelduma ka koguduse sissetulekutes, ent midagi taolist aruanded väita ei luba.

Kogudusepreestreid jõudis tsaariajal ametis olla viis. Sügisel 1897 vahetas Rannu koguduse esimese preestri Joann Veevo välja isa Konstantin Savi, Riia seminari kasvandik, kes oli enne teeninud preestrina Pühtitsa kloostri Virumaal. Tema ajal toimus Rannu kiriku ehitamine ja sissepühitsemine. Hiljem, Eesti Vabariigi ajal töötas isa Konstantin Tartu praostina ja käis vahel asenduspreestrina Rannu kogudust teenimas. Augustis 1908 tuli kogudusse uueks preestriks isa Nikolai Tšistjakov, kelle ametiaeg Rannus jäi tema surma tõttu 1912. aastal võrdlemisi lühikeseks. Preester Tšistjakovi peamiseks teeneks võib tagasivaates pidada oma eelkäijatest üksikasjalikuma ja täpsema aruandluse sisseseadmist, tänu millele on koguduse algusaastate kohta võimalik leida üpris põhja-

Preester Nikolai Tšistjakovi haud Rannu õigeusu kalmistul (2013)

⁵⁸ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Aruanne 1908. aasta üle Rannu kihelkonnas.*

⁵⁹ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Годовой отчёт о состоянии Ранденской церкви и прихода ... за 1911 год, 15.01.1912.*

likke andmeid. Isa Nikolai puhul on veel huvitav märkida, et tema tütar Ljudmilla oli tulevase Eesti Vabariigi asutaja Konstantin Pätsi vanema venna, ülempreester Nikolai Pätsi (1871–1940) abikaasa. Tema poeg Nikolai juunior, kes eestistas oma venepärase perekonnanime Tšistjakov hiljem Helgiks, oli Eesti Vabariigi aastatel kõrge sõjaväelane. Ajal, mil ta isa töötas Rannus, õppis noor Nikolai Helk Varssavi Ülikoolis õigusteadust. Lühikest aega, vaid kolm aastat (1912–1915) teenis kogudust varem Lelles ja Uduveres preestriametit pidanud Georg Kiiman (1875–1943). Tsaariaja viimaseks preestriks jäi varem Emmaste ja Jaama kogudusi teeninud isa Joann Tölp (1872–1933), kes määrati ametisse augustis 1915. Tema ajal elas kogudus üle keerulised sõja-aastad ja Eesti Vabariigi algusaastate reformid, sest isa Joann oli koguduse juures 1922. aastani.

Köstrid vahetusid koguduses kiirelt, enamik neist oli ametis vaid 2–4 aastat. Kõige kauem töötas koguduse juures köstrina Rodion Siimeon. Talunike perest pärit Siimeon lõpetas 1886. aastal Tartu Õpetajate Seminari ja tuli jaanuaris 1887 õpetajana tööle Valguta abikooli. 1897 nimetati ta Riia piiskopkonna vaimuliku valitsuse otsusega Rannu koguduse nooremkõstriks ja pärast vanemköstri Nikolai Bobkovski (1865–19??) ametist lahkumist 1906. aastal sai temast koguduse uus vanemköster. On teada, et Siimeon töötas köstrina koguduse juures 1918. aastani, mil ta lahkus ametist koguduse suutmatuse tõttu talle palka maksta.⁶⁰ Koguduse viimane nooremköster oli Peeter Toom (1892–19??), kes alustas Rannus teenistust 1913. aastal ja lahkus ametist kas 1915. või 1916. aastal. Kuna Rannu koguduse aruanded neist aastatest pole säilinud, samuti pole meil olemas Toomi isikutoimikut, saab seda oletada vaid Rannu kihelkonnakooli sissetulekute ja väljaminekute raamatu põhjal: kui tavaliselt pidas kooli rahade üle arvestust nooremköster, siis 1916. aastal on selle üle võtnud preester Joann Tölp ja vanemköster Rodion Siimeon.⁶¹

Lisaks köstrile olid kiriku juures ette nähtud kellamehe, uksehoidja ja kalmistuvahi ametikohad, kuid nende ülalpidamiseks pidi raha leidma kogudus ise. Nii olid need kohad koguduse vaesuse tõttu aastaid täitmata ning aeg-ajalt on preester kirjutanud aruannetesse, et kellamehe ja uksehoidja kohused lasuvad tema enda õlul.⁶² Kalmistuvahi palkamiseks oli plaanis korraldada spetsiaalseid korjandusi, kuid raha kogunes nii vähe (3 rubla 95 kopikat), et selle eest kedagi palgata poleks saanud. 1911. aasta aruandest selgub, et kalmistu hool-

⁶⁰ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1926 aastast*, 10.03.1927.

⁶¹ EAA, f 1967, n 1, s 118. *Приходо-расходная книга Ранденского приходского училища*, 1908–1917.

⁶² EAA, f 1967, n 1, s 9. *Годовой отчёт о состоянии Ранденской церкви и прихода ... за 1910 год*, 20.01.1911.

damise eest olid nõus maksma vaid Rannu inimesed, kõige arvukama õigeuskliku elanikkonnaga Valguta vallas aga leiti, et kui kalmistuvahti on nii väga vaja, siis võib preester talle oma sissetuleku arvelt palka maksta.⁶³

Kirikuvanema tavapärase ametiaeg oli kolm aastat, kuid teda võis ametisse tagasi valida. Leidus ka erandeid. Näiteks teine kirikuvanem Anton Karist valiti kolmeaastaseks perioodiks ametisse mais 1900, kuid oli ilma tagasivalimiseta ametis viis aastat. Seda kinnitab 1904. aasta aruandes esinenud mäрге, et Karistil kestab esimene ametiaeg.⁶⁴ Miks 1903. aastal tema tagasivalimiseks koguduse üldkoosolekut kokku ei kutsutud, see aruandlusest ei selgu. Pärast Karistit pidasid kirikuvanema ametit veel Jaan Sule ja Anton Vares, kusjuures ka Sule oli ametis mitte kolm ega kuus, vaid neli aastat. Taoliste ebakorrapärasuste selgitamisel ei ole toonased statistilised ja personaliaruanded olulisel määral abiks, sest sisaldavad eelkõige konkreetseid, sageli aastast aastasse korduvaid faktilisi andmeid. Jutustavad aastaaruanded on säilinud märksa lünklikumalt, mistõttu paljud üksikasjad jäävad teada saamata. Kõige kauem, kolm ametiaega oli kirikuvanemaks Valguta vallast pärit mõisarentnik Anton Vares, kes valiti sellesse ametisse tagasi ka jaanuaris 1912 ja jaanuaris 1915.⁶⁵

Edukalt jätkasid tööd nii Rannu **kihelkonnakool** kui ka Valguta **abikool**. Abikoolina kasutatud hoone viimased omanikud olid Märt Sukk ja tema poeg August Wilhelm Sukk, kes võttis maja isalt üle 1907 ning kellega sõlmiti ruumide rentimiseks uus leping 12 aastaks.⁶⁶ Valguta abikool oli ajalooliselt Rannu kihelkonnakoolist suurema õpilaste arvuga, kuid võttes arvesse õigeusklike koondumist Valgutasse, ei ole see imeks pandav. Muutus toimus 1903. aastal, mil võeti kasutusele Rannu õigeusu kirik. Sellel aastal kahekordistus toona kiriku lähistel Noorma külas asunud kihelkonnakooli õpilaste arv, tõustes esmakordselt üle 30. Valguta kihelkonnakooli õpilaste arv langes aga 49 õpilaselt 28 õpilaseni.⁶⁷ Kas sellel oli mingi otsene seos kirikuhoone valmimisega, on kaudsete andmete põhjal keeruline öelda, seda enam, et tegemist oli vaid ühel aastal esinenud anomaaliaga. Juba järgmisel aastal oli abikooli õpilaste arv (35) taas kihelkonnakooli õpilaste arvu (26) ületanud.⁶⁸ Uuesti ületas kihelkonnakooli õpilaste arv abikooli õpilaste arvu alles 1911. aastal ja jäi siis juba püsivalt

⁶³ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Годовой отчёт о состоянии Ранденской церкви и прихода ... за 1911 год*, 15.01.1912.

⁶⁴ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 55. *Ведомость о церкви ... за 1904 год*.

⁶⁵ EAA, f 1967, n 1, s 12, l 52. *Ведомость о церкви ... за 1915 год*.

⁶⁶ EAA, f 1967, n 1, s 5, l 19. Rannu õigeusu kooli konvendi koosolek, 05.05.1907.

⁶⁷ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 49. *Ведомость о церкви ... за 1903 год*.

⁶⁸ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 55. *Ведомость о церкви ... за 1904 год*.

suuremaks. See tõi kaasa ka täiendavaid probleeme – nimelt jäi sel ajal Rannu vanas vallamajas kooliruumide ülesannet täitnud korter kooli vajadustele liiga väikeseks. Lisaks oli maja äärmiselt viletsas seisukorras ja koguduse katsed aastatel 1908–1911 selle remondiks rahalist toetust taotleda olid liiva jooksnud. Nii asus kihelkonnakooli nõukogu aprillis 1914 pidama läbirääkimisi koolile sobivamate ruumide leidmiseks. Vastav kokkulepe sõlmiti mais 1914 Rannu valla taluniku Karl Trööpiga, kes andis kooli kasutusse kuueks aastaks ühe talle kuuluvatest hoonetest. Rendileping jõustus 1. oktoobrist 1914.⁶⁹

1903. aastast on olemas ka täpsed andmed koolis õpitud ainete ja nende õpetajate kohta. Kui abikoolis andis kõiki aineid koolmeister Jaan Unt, siis kihelkonnakoolis oli vastutus jagatud preestri ja kahe kõstri vahel. Preester Konstantin Savi õpetas usuõpetust (12 tundi nädalas), vanemkõster Nikolai Bobkovski vene keelt, aritmeetikat, loodusteadust, õigekirja, joonistamist, ilmalikku ja vaimulikku laulmist (37 tundi nädalas), nooremkõster Rodion Siimeon geograafiat, ajalugu, kirikuslaavi ja eesti keelt (14 tundi nädalas).⁷⁰ Taoline tundide jaotus ametikohtade vahel püsis suures plaanis ka edaspidi, sõltumata sellest, kes neil ametikohtadel töötasid. Muutus peamiselt vaid õpetatud tundide arv. Neil aastatel toimus koolide arengus ka sooline murrang, nimelt ületas 1904. aastal esmakordselt kahes koolis õppinud tüdrukute arv poiste arvu ja kasvas järgmisel aastal veelgi. See muutus oli siiski ajutine, sest 1907. aastaks olid poisid taas ülekaalus. Huvitav on see, et kui koguduseliikmete arv pöördus 1905–1906 langusele, siis õpilaste arv Rannu koguduse koolides hoopis kasvas. Nii õppis 1907 kahes koolis kokku 78 õpilast.⁷¹ Õpilaste arv jäi kahaneva koguduseliikmete arvuga võrreldes kõrgeks ka edaspidi, püsidis kuni 1914. aastani keskmiselt üle 60. Tõsisem langus toimus alles 1915. aastal, mil kihelkonnakoolis õppis 38 ja abikoolis kõigest 10 õpilast.⁷² 1916.–1917. aastast koolide statistika kahjuks säilinud ei ole.

1910. aastast on võimalik leida andmeid koolide rendikulu ja õppemaksu kohta. Nii selgub, et Rannu kooliruumide eest maksti üüri 150 rubla, Valguta abikooli ruumide eest 170 rubla aastas. Kui abikoolis õppimine oli lastele tasuta ja selle eest maksti koguduse vahenditest, mis tähendas kulude jaotamist mitte ainult lastevanemate, vaid terve koguduse vahel, siis kihelkonnakoolis tuli õpilaste vanematel tasuda ka madalat õppemaksu 1,5–3 rubla talvise

⁶⁹ EAA, f 1967, n 1, s 5. Akt [Rannu kihelkonnakooli nõukogu koosoleku kohta], 27.04.1914.; Akt, 04.05.1914.

⁷⁰ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 49. Ведомость о церкви ... за 1903 год. Täpsed tunniplaanid päevade lõikes on ühe, 1900./1901. õppeaasta kohta võimalik leida säilikust EAA, f 1967, n 1, s 117. Класный журнал Ранденской приходской школы за 1900/1 уч. год.

⁷¹ EAA, f 1967, n 1, s 11. Ведомость о церкви ... за 1907 год.

⁷² EAA, f 1967, n 1, s 12, l 50. Ведомость о церкви ... за 1915 год.

õppeperioodi kohta.⁷³ Kuna tsaariajal oli enamik kulusid ja tulusid külmutatud, kehtisid need maksimumäärad kuni keisririigi lõpuni. Õigeusu koolide taskukohasus tõi neisse koolidesse mitmeid lapsi luterlikest perekondadest, kellele luterlikes kihelkonnakoolides õppimine käis üle jõu. Nii selgub, et näiteks 1908. aastal olid ligi pooled Rannu õigeusu kooli õpilastest (14) luterlased, ka Valguta abikoolis õppis 6 luterlikest peredest last; viis aastat hiljem olid vastavad arvud 23 ja 2, kusjuures luterlased moodustasid kihelkonnakooli õpilastest endiselt poole.⁷⁴ Lisaks koolistatistikale on teatud aastate aruandlusest võimalik leida teavet ka kodusel õppel olnud laste kohta. Nii on preester Konstantin Savi 1898. aastal kirjutanud 13 poisist ja 12 tüdrukust, kes õppisid lugemist, kirjutamist ja usuõpetust vanemate juhendamisel. Preestri ülesanne oli käia selliseid lapsi eksamineerimas ja ta tõdes, et taoline õppevorm ei olnud kuigi edukas, sest tulemused olid valdavalt mitterahuldavad.⁷⁵ Edasistest aastatest täpseid arvandmeid kodusel õppel laste kohta ei ole, kuid mäрге mitterahuldavate õpitulemuste kohta kordub aastast aastasse.

Tasapisi tekkis koguduse juurde **raamatukogu** vaimulikust kirjandusest. Juba 1896. aastal oli raamatukogus 48 eri nimetust ja 67 eksemplari. Raamatukogu kasvas jõudsalt ning 1903. aastaks oli nimekirjas 112 nimetust ja 125 eksemplari.⁷⁶ Viimane aruanne pärineb 1913. aastast, mil koguduse raamatukogus leidis 174 eksemplari kirjandust.⁷⁷ Kuigi täpseid nimekirju raamatukogu sisust säilinud ei ole, siis arvesse võttes teiste koguduste kirjanduse valikut, võib oletada, et raamatute kõrval oli tõenäoliselt veidi vaimulikku ajakirjandust; raamatute seas domineerisid jutluste kogumikud ja pühakute elulood. Seda kinnitavad ka nõukogudeaegsed aruanded Rannu koguduse raamatukogu kohta, millest tuleb pikemalt juttu edaspidi.

Aastatest 1916–1917 Rannu koguduse aruanded puuduvad. See lünk on osaliselt selgitatav sõjaaegsete segadustega. 1915 evakueeriti Riia piiskopkonna asutused lähenevate Saksa vägede eest Tartusse, 1917 lahkus viimane Riia ja Miitavi peapiiskop Joann (Smirnov; 1844–1919) Venemaale. Nendest aastatest on kadunud rohkelt dokumente.

⁷³ EAA, f 1967, n 1, s 12, l 9. *Ведомость о церкви ... за 1910 год.*

⁷⁴ EAA, f 1967, n 1, s 38. *Ведомость о числе православных сельских народных училищ в Ранденском приходе ... за 1908 год, 03.01.1909.; Ведомость о числе православных сельских народных школ в Ранденском приходе за 1913-14 учебный год, dateerimata.*

⁷⁵ EAA, f 1967, n 1, s 10, l 23. *Ведомость о церкви ... за 1898 год.*

⁷⁶ EAA, f 1967, n 1, s 37. *Ведомость о церковной библиотеке при Ранденской православной церкви... за 1897 год, 28.06.1898.* Nimekirja on hiljem lisatud ka hilisemate aastate statistilised andmed.

⁷⁷ EAA, f 1967, n 1, s 12, l 33. *Ведомость о церкви ... за 1913 год.*

RANNU KOGUDUS EESTI VABARIIGI AASTATEL

Esimesi lünklikke andmeid Rannu koguduse tegevusest Eesti Vabariigis leidub 1915. aasta aruandele kolm aastat hiljem hariliku pliiatsiga peale kirjutatud märkustest ja täiendustest. See annab väikese ülevaate koguduse olukorrast 1918. aastal, mil õigeusu kiriku olukord Eestis oli kõige raskem. Eesti territoorium oli suurema osa aastast Saksa okupatsioonivõimude kontrolli all, mitmed preestrid olid Saksa vägede eest Venemaale evakueerunud. 1917. aasta oktoobrirevolutsioon tegi lõpu õigeusu kiriku toetamisele Venemaa riigieelarvest. See tähendas eriti suurt lööki vaesematele maakogudustele, mille liikmed ei suutnud ise katta kõiki tegevuskulusid ega kirikuteenijatele palka maksta. Saksa okupatsioonivõimud sulgesid enamiku õigeusu koole. Koguduste tegevus oli nende asjaolude tõttu halvatud, eriti masendav oli majanduslik seis. Teisest küljest olid tekkinud esimesed lootusekiired. Detsembris 1917 pühitseti ametisse Tallinna vikaarpiiskop Platon (Kulbusch; 1869–1919), esimene eestlasest õigeusu piiskop, kelle südameasjaks oli just eestlastest õigeusklike vajaduste rahuldamine, millele varasemad vene rahvusest piiskopid pöörasid vähe tähelepanu. Kuigi veebruaris 1918 välja kuulutatud Eesti Vabariigi edasikestmise muutis esialgu võimatuks Saksamaa armee, oli sellega astunud selge samm riikliku ja rahvusliku enesemääramise suunas, mille eest pärast sakslaste lahkumist novembris 1918 ka võitlusse asuti.

Kuidas mõjutasid kõik need tormilised sündmused Rannu koguduse elu? Aruandele kantud märkustest loeme, et koguduse juurde loodud kolmest kirikuteenija ametikohast oli 1918 täidetud veel ainult preestri ametikoht, kumbagi köstrit koguduse juures ei olnud. Preestril puudus regulaarne sissetulek, ta sõltus täielikult koguduseliikmete annetustest ja koguduse maadelt saadavast viljasaagist. Koguduse koolid olid suletud. Ainsaks rõõmustavaks sündmuseks koguduse elus oli piiskop Platoni külaskäik 15. augustil 1918, kes püüdis raskustesse sattunud õigeusklike julgustamiseks ja innustamiseks oma esimesel ametiaastal külastada enamikku Eesti aladel asuvatest õigeusu kogudustest.⁷⁸ Mis puudutab koguduseliikmete arvu, siis see jätkas kahanemist: kui 1915. aastal oli koguduses arvel 896 inimest, siis 1918. aastaks oli liikmeskond veel ligi 40 inimese võrra vähenenud.⁷⁹

Eesti kiriku olukord püsis raskena 1920. aastate alguseni. Endiselt andis tunda varem Venemaalt saadud riikliku toetuse puudumine. Majanduslikke raskusi võimendas 1919. aastal

⁷⁸ EAA, f 1967, n 1, s 12, l 49–50. *Ведомость о церкви ... за 1915 год.*

⁷⁹ EAA, f 1967, n 1, s 12, l 55. *Ведомость о церкви ... за 1915 год.*

vastu võetud radikaalne maaseadus, millega võõrandati lisaks mõisamaadele suur osa kiriku-
maadest, jättes kogudused ilma veel ühest sissetulekuallikast. Samal ajal olid Eesti kogudused
kanooniliselt ühe piiskopkonnana endiselt Vene Õigeusu Kiriku koosseisus, ühiskonnas levi-
nud rahvuslikud ja venevastased meeleolud tõukasid aga eesti rahvusest õigeusklikke otsima
kiriklikku iseseisvust. Peatselt pärast Eesti iseseisvumist toimus märtsis 1919 Eesti õigeusu
koguduste täiskogu, kus võeti suund ka kiriku iseseisvumisele. Piiskop Platoni mõrvamine
jaanuaris 1919 oli jätnud Eesti õigeusklikud ilma karjaseta ja nii kujunes esimeseks oluliseks
ülesandeks uue piiskopikandidaadi leidmine ning ametisse pühitsemine. Kõik need prob-
leemid leidsid pärast mitmeid keerdkäike lahenduse 1920. aastal. Mais tunnistas Moskva
patriarh Tihhon Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku (EAÕK) autonoomiat ja sama aasta detsembris
pühitseti Eesti autonoomse õigeusu kiriku esimeseks ülempiiskopiks Pärnu ülempreester
Aleksander Paulus (1872–1953). Eestlased soovisid kirikule täielikku iseseisvust, kuid seda
saamata leppisid juulis 1923 autonoomse kiriku staatusega Konstantinoopoli patriarhaadi
koosseisus. See üleminek ühe patriarhaadi jurisdiktsioonist teise oli kanooniliselt vaieldav ja
põhjustab õigeusu maailmas tänaseni tülisid. Kiriku majanduslik olukord paranes 1920. aas-
tate keskel, mil riik hakkas kogudustele maksma hüvitist maaseadusega ära võetud maade
eest. Kiriku keskvalitsusele oli abiks valitsuse rahaline toetus. Õigeusu maine Eesti avalikku-
ses jäi veel pikalt madalaks, õigeusku seostati vaatamata kiriku eraldumisele Vene Õigeusu
Kirikust ja rahvuslikele reformidele endiselt vene suurriikluse, kultuurilise tagurluse ja riigi-
vastase tegevusega. Alles "vaikival ajastul" 1930. aastate keskel, mil riigipeaks sai õigeusklik
Konstantin Päts, hakati õigeusu kirikut tunnustama riiklikul tasandil võrdselt luterliku
kirikuga ja tehti lõpp õigeusu vastu suunatud kampaaniatele Eesti ajakirjanduses, millega
paistis enim silma ajaleht "Vaba Maa". Siiski elas EAÕK edukalt üle nii majanduslikud,
poliitilised kui ka avalikust arvamusest tulenevad katsumused ning kujundas paarikümne
aastaga välja oma, eestipärase õigeusu vormi, mida ei suutnud täielikult kaotada ka hilisem
nõukogude okupatsioon ja taasühendamine Vene Õigeusu Kirikuga.

Rannu kogudusele 1920. aastate algus **administratiivseid muudatusi** kaasa ei toonud.
Kui 1920. aastal viidi EAÕK praostkondade piirid vastavusse Eesti Vabariigi maakondade
piiridega, siis Rannu kogudus jäi endiselt Tartu praostkonna koosseisu. Ka koguduse piirid ei
muutunud, sest lähiumbruses ühtegi õigeusu kogudust ei avatud ega likvideeritud. Kogudusel
oli endiselt kaks keskust: (1) Rannu, kus paiknes kirikuhoone koos elumajade ja veidi eemal,
vallavalitsuse juures asuva kalmistuga; (2) Valguta, mille ümbruses elas arvuliselt kõige enam

õigeusklikke. Ka riiklik haldusjaotus ei muutunud: kogudus jäi Tartu maakonda, mis hõlmas nii Rannu, Rõngu kui ka Valguta valla. Kui Valguta vald 1939. aasta haldusreformiga likvideeriti, liideti suurem osa selle aladest Rõngu vallaga, väiksem osa Rannu vallaga. Tähtsaim muudatus koguduseelus oli vast see, et enam ei saa rääkida koolidest. Ühendatuna luterlike kihelkonnakoolidega moodustati kahest õigeusu koolist Rannus ja Valgutas vallakoolid, mis olid omakorda eelkäijateks tänasele Rannu Koolile ja Valguta Lasteaed-Algkoolile. Rannu kogudust teeninud preester Joann Tõlbi väitel püüti küll õigeusu kooli avada, kuid võimud ei andnud selleks luba⁸⁰. Ajalooline kontekst sunnib tema väite paikapidavuses kahtlema. Märksa tõenäolisem on see, et kogudusel ei olnud kooli ülalpidamiseks raha, sest Eesti Vabariigis said kirikukoolid tegutseda vaid erakoolidena. Kava kooli avamiseks oli igatahes olemas, sest jaanuaris 1919 toimunud koguduse nõukogu protokollist selgub, et koguduse kool plaaniti avada samal sügisel ning augustis teatada võimudele sinna õppima asuvate laste arv⁸¹. Paraku see kava ei teostunud.

Rannu **kirikuhoonest** oli varem juttu, kuid siinkohal tasub seda pikemalt kirjeldada, sest esimesest iseseisvusajast pärinevad esimesed põhjalikud kirjeldused kiriku sise- ja välisilmest. Kirikuhooned ja torn olid ehitatud põllukivist, kirikul oli telliskivivooder, siseseinad olid krohvitud ja üle värvitud liimvärviga. Hoone oli kaetud plekist katusega.⁸² Eelmises peatükis oli juttu, et juba tsaariajal vajas kirik remonti ja aastate möödudes remondivajadus üha kasvas. Esimese suurema tööna võeti ette 1925. aastal tormis kannatada saanud ja taas vett läbi laskma hakanud kiriku katus. Katust parandati ja värviti 1926. aastal, kasutades selleks valdades läbi viidud korjanduste ja loteriide tulu. Kuna sellest rahast ei jätkunud, müüs kogudus kolm katkist kirikukella, mida enam kasutada ei saanud, Tartu põllumajandustehnika vabrikusse "Tegur". Nii saadi kokku üle 44 000 marga, millest 32 200 marka kulus remonditöödeks.⁸³ 1929. aastal remonditi kiriku trepipooste, milleks kulus kogudusel ligi 10 000 marka ehk 100 krooni.⁸⁴ Jooksvaid remonditöid tehti ka teistel aastatel, kõige kriitilisemaks osaks jäi endiselt katus, mida parandati ja värviti veel korduvalt, nii 1932. kui ka 1937. aastal. 1932. aastal rajati kiriku juurde uus kaev⁸⁵.

⁸⁰ EAA, f 1655, n 3, s 106. *Teated Rannu õigeusu kirikust ja kihelkonnast 1920.a.*, 16.01.1921.

⁸¹ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Protokoll*, 06.01.1919.

⁸² EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1925. aastal*, 26.02.1926.

⁸³ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1926. aastast*, 10.03.1927.

⁸⁴ EAA, f 1655, n 3, s 161. *Rannu Ap.-Õigeusu Koguduse aruanne 1929 a. üle*, 07.06.1930.

⁸⁵ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu praostkonna Rannu koguduse 1932 a. aruanne*, 26.02.1933.

1921. aastal preester Joann Tölbi koostatud inventuuriakt annab ülevaate Rannu õigeusu kiriku sisustusest. Kuna puuduvad andmed, et hilisematel aastatel oleks kirikusse uut vara hangitud, siis võib eeldada, et suuresti taolises kirikus peeti teenistusi kuni selle sulgemiseni 1960. aastatel. Kiriku ikonostaas oli puidust ja värvitud valge emailvärviga. Kuninglikud ukсед kujutasid Jumalaema, peaingel Gabrieli ja nelja evangelisti. Uste kohal olid püha õhtusöömaaja ning apostlite Peetruse ja Pauluse ikoonid. Ustest paremal Jeesuse, peaingel Miikaeli, Issanda Jeruusalemma mineku ja püha Nikolause ikoonid, vasakul – Jumalaema, peaingel Uurieli, Issanda ristimise ja Neeva vaga õigeusulise suurvürsti Aleksandri ikoonid. Kõik need ikoonid olid maalitud õlivärvidega lõuendile. Kiriku altar oli valgest marmorist, antimins⁸⁶ kollasest atlasest, Pühade Andide kapp pronksist ja kaetud klaaskupliga. Aujärje taga oli puidust rist ja Jeesuse ikoon. Kujuseina ees olid veel lisaks punasest sametist Issanda matmise kuju, kaks lõuendist ja kaks metallist kirikulippu, Jeruusalemma Jumalaema ja kaheteistkümne apostli ikoonid, püha õhtusöömaaja, püha Nikolause ning Tarkuse, Usu, Lootuse ja Armastuse hõbetatud ikoonid; kiriku keskosas asusid püha Nikolause, Jeesuse, Jumalaema ja Issanda Jeruusalemma mineku ikoonid. Kirikus oli veel arvukalt muid ikoone, teenimisriistu ja liturgilisi rõivaid, mida siinkohal ei tasu üles lugeda.⁸⁷ Kuigi 1926 müüdi maha kolm katkist kirikukella, jäi Rannu kirikule alles viis kasutuskõlblikku kella kogu-kaaluga 560 kg.⁸⁸

Mis puudutab kiriku **abihooneid**, siis esialgu kasutati neid edasi preestri maja ja abiruumidena, mida 1925.–1926. aastal paralleelselt kiriku katusega ka remonditi. Kuna 1927. aastast preestrit kohapeal ei elanud, siis otsustas koguduse nõukogu 1928.

aastal preestrimaja rendile anda. Rendileping sõlmiti 20. septembril 1928. Esimeseks rent-

Rannu preestrimaja tänapäeval (2013)

⁸⁶ Antimins on Kristuse haudapanemise kujutisega pühitsetud rätik, millesse on õmmeldud pühaku säilmed.

⁸⁷ EAA, f 1655, n 3, s 570. *Rannu Õigeusu kiriku inventuur*, 22.05.1921.

⁸⁸ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu praostkonna Rannu koguduse 1932 a. aruanne*, 26.02.1933.

nikuks oli proviisor Karl Silla apteek ja juba 1928. aastal tõi see kogudusele täiendavat tulu 19 725 marka.⁸⁹ Oktoobris 1929 otsustati sõlmida apteekriga pikem, kuueaastane üürileping, mis pidi kehtima 1. oktoobrini 1935.⁹⁰ Teadmata põhjustel vahetas apteek vahepeal omanikku ja detsembris 1933 tegi koguduse nõukogu EAÕK Sinodile ettepaneku üürida preestrimaja 15-aastase lepingu alusel apteeker Jaan Krüünerile.⁹¹ Taotluse juurde esitatud dokumendid olid paraku puudulikud ja nii kulus küsimuse lahendamisele veel mitu aastat. Juunis 1935 pöördus Krüüner selles küsimuses ise Sinodisse ja sai sealt põhimõttelise nõusoleku, kuid koguduse juhatus ei suutnud ka järgmise aasta kestel esitada Sinodile korrektset üürilepingu projekti, mis oli Sinodi lõpliku heakskiidu saamise eeltingimus.⁹² 1938. aastal toodi preestrimajja üle Rannu arstipunkt, mis enne asus Noorma koolimajas. Esimese arstina asus seal tööle dr. Hilda Põru, kes oli Rannu jaoskonnaarstiks aastatel 1938–1956.⁹³

Koguduse **surnuaiana** kasutati iseseisvusajal edasi XIX sajandil Rannu luterlikust kalmistust eraldatud maalappi. Surnuaia territoorium hõlmas esimesel iseseisvusajal eri andmetel 0,75–1,5 hektarit. Kalmistu hoolduskulude katteks kehtestati broneeritud perekonnaplatsidele aastatasu 150 marka.⁹⁴ Aastal 1927 tõstis koguduse nõukogu selle tasu 300 margani aastas.⁹⁵ Suurem kalmistu korrastamine toimus 1926. aastal kui remonditi püstaeda, tehti korda hooldamata hauad ja hauaplatside vahel kulgevad teed.⁹⁶ Uus põhjalik surnuaia korrastamine toimus 1930. aastal: teede katteks veeti kalmistule mitu koormat kruusa ja valmistati uus lippidest püstaed, mille postid valati tsemendist. Tööde kulud kaeti 1929. aastal läbi viidud loterii ja tööde teostamise aastal korraldatud sihtotstarbeliste korjandustega, kokku kulutati sellele 311 krooni 86 senti.⁹⁷

Kui 1898. aastal alustati kiriku rajamist Rannule, võõrandati selleks talunikelt ja mõisalt kokku 5 tiinu (umbes 5,5 hektarit) **maad**. 1919. aasta maaseaduse kohaselt võis kirikutele ja kogudustele alles jääda ainult maa, millel asusid kirikud ja surnuaiad, ning

⁸⁹ EAA, f 1655, n 3, s 151. *Rannu Ap.-Õigeusu Koguduse aruanne 1928 a. üle*, 13.06.1929.; EAA, f 1967, n 1, s 5. *Protokoll nr 4 Rannu ap. õigeusu koguduse nõukogu koosoleku kohta*, 21.10.1928.

⁹⁰ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Protokoll nr 6 Rannu ap. õigeusu koguduse erakorralise täiskogu kohta*, 22.09.1929.

⁹¹ EAA, f 1655, n 3, s 570. *Rannu Ap.-õigeusu koguduse nõukogu palve*, 17.12.1933.

⁹² EAA, f 1655, n 3, s 570. *Ülempreester N. Pätsi kiri J. Krüünerile*, 15.06.1935; *Sinodilt Rannu Ap.-õigeusu koguduse juhatusesele*, 30.07.1936.

⁹³ **Sepp**, Arvi. Rannus tehti ajalugu. – *Rannu Valla Leht*, nr 145, november 2011, lk 1.

⁹⁴ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1925. aastal*, 26.02.1926.

⁹⁵ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Rannu ap.-õigeusu kiriku nõukogu koosoleku protokoll*, 27.03.1927.

⁹⁶ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1926 aastast*, 10.03.1927.

⁹⁷ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Protokoll nr 1 Rannu ap.-õigeusu koguduse nõukogu koosoleku kohta*, 15.01.1930.; EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu praostkonna Rannu koguduse 1930 a. aruanne*, 04.04.1931

kirikute õuema. Maareformi elluviimine kulges eri paigus eri kiirusega, Rannu vallas jõuti kirikumaade riigistamiseni 22. märtsil 1924, mil Rannu õigeusu kogudus kaotas oma maadest üle poole, 3 tiinu (umbes 3,3 hektarit). Koos maaga võõrandati ka varem preestrimaja juurde kuulunud ait, laut ja puukuur.⁹⁸ Kui 1926. aastal kehtestas valitsus kogudustelt võõrandatud maade hüvitamise korra, siis kerkis päevakorradele ka Rannu õigeusu koguduse maade tagasisaamine. 3. mail 1930 algatas põllumajandusministeerium vastava protsessi, kuid peatselt ilmnedid probleemid. Nimelt ei olnud Rannu koguduse maid kunagi koguduse nimele kinnistatud, vaid need olid Riia vaimuliku konsistooriumi omand. Nii oli maade kogudusele kuulumise tõendamiseks vaja maade kogudusele üleandmise akti, ent seegi oli jäljetult kadunud – seda ei leitud Sinodi ega koguduse arhiivist, mistõttu koguduse maade tagastamine seiskus.⁹⁹

Kiriku kasutusse jäänud maid kasutati kohaliku preestri ja köstri ülalpidamiseks. Sarnaselt paljude maakogudustega oli kiriku maadelt saadav saak preestri oluliseks sissetuleku allikaks. Nii selgub 1920. aasta aruandest, et kui preester Joann Tõlp sai palka vaid 400 marka aastas, siis lisa teenis ta koguduse saaki müües: aastas sai ta 100 puuda (1,6 tonni) kartulit, 12 puuda (200 kg) rukist, 12 puuda kaeru ja 12 puuda otra.¹⁰⁰ Hiljem leiti olevat otstarbekam maa pooleterarendi korras välja rentida ning anda kirikuteenijale osa tulust saagis, osa rahas. Koguduse maa anti rendile aprillis 1928, et tagada ülalpidamine koguduse köstrile Mihhail Voznesenskile (1905–1975). Esimeseks rentnikuks valis koguduse nõukogu oma liikme Karl Vaageni.¹⁰¹ Maa peal kasvatati jätkuvalt teravilja ja kartulit, saak tehti rentniku ja köstri vahel pooleks, kusjuures kõik töökulud kattis rentnik, aga viljakoristusmasina kasutamise ja vilja kuivatamise kulud tuli pooleks jagada.¹⁰²

Pooleteramees Vaageniga ei kujunenud suhted heaks. Pärast seda kui ta märtsis 1929 Tartumaa praosti otsusega Rannu koguduse nõukogust välja arvati – miks, ei ole teada – otsustas koguduse nõukogu esimees Juhan Võlli talle 5. augustil maa kasutamise õiguse üles öelda. Koguduse nõukogu vormistas selle ametliku otsusena 25. märtsil 1930 ja andis maa esialgu üheks aastaks terves ulatuses köstrile kasutamiseks tagasi, Vaagen keeldus aga maad

⁹⁸ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1925. aastal*, 26.02.1926.; *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1926 aastast*, 10.03.1927.

⁹⁹ EAA, f 1655, n 3, s 570. *Preester M. Vosnesenski Eesti Ap.-õigeusu Sinodile*, 23.10.1933; *Sinodilt Rannu koguduse preestri*, 26.10.1933

¹⁰⁰ EAA, f 1655, n 3, s 106. *Teated Rannu õigeusu kirikust ja kihelkonnast 1920.a.*, 16.01.1921.

¹⁰¹ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Protokoll nr 2 Rannu ap.-õigeusu koguduse nõukogu koosoleku kohta*, 15.04.1928.

¹⁰² EAA, f 1967, n 1, s 5. *Protokoll nr 3 Rannu ap. õigeusu koguduse nõukogu koosoleku kohta*, 01.05.1929.

vabastamast. Probleemi süvendasid veelgi isiklikud vastuolud köstri ja Vaageni vahel, mida pole täpsemalt kirjeldatud.¹⁰³ Tüli lahendamiseks moodustati komisjon, mille liikmed preester Theodor Bleive (1901–1979) ja Mihkel Vaha saavutasid 8. mail 1930 peetud läbirääkimiste tulemusel kompromissi ning Vaagen säilitas õiguse maad edasi rentida.¹⁰⁴ On teada, et aastatel 1928–1932 sai Voznesenski renditud maa pealt lisatasu 12 000 marka (120 krooni) aastas, edaspidi kahanes see 1934. aastaks 100 kroonini.¹⁰⁵ Mis puudutab hilisemaid rentnikke, siis neist on nimeliselt teada 1930. aastate teises pooles kirikumaad kasutanud Herbert Riistan.¹⁰⁶

Kui tulla varade juurest inimeste juurde, siis koguduse **liikmeskonna** kahanemine jätkus Eesti Vabariigi aastatel kiires tempos. Kui 1920. aastal oli koguduses veel 824 inimest, siis kaks aastat hiljem kõigest 622 inimest ja viis aastat hiljem ainult 437 inimest. Nii kaotas Rannu kogudus perioodil 1920–1925 ligi poole liikmeskonnast ja see langus jätkus ka edaspidi. 1929. aastal langes liikmeskond 350 inimeseni ja püsis 300–400 inimese vahel 1930. aastate teise pooleni, mil võis täheldada kerget kasvu nii liikmete arvus kui ka nende usulises aktiivsuses. Millega seda seletada? Kahe peamise põhjusena võib tuua välja nii ühiskonna sekulariseerumise – inimeste ilmalikustumise ja kaugenemise kirikust – kui ka kasvava linnastumise, mis mõjutas alates 1920. aastate algusest üha enam Eesti asustust. Kui vaadata õigeusu kiriku liikmeskonna muutusi 1920.–1930. aastate Eestis, jäi õigeusklike osakaal Eesti elanikkonnast samaks¹⁰⁷, kuid märkimisväärselt kasvas linnades ja linnalähedastes asulates paiknevate koguduste liikmeskond, samal ajal kui maa-asulate kogudused tühjenesid ja kuivasid kokku, mis osutab elanikkonna ümberpaiknemisele maalt linna. Samas ei anna ametlik liikmete arv ammendavat ülevaadet sellest, kes ennast tegelikult kogudusse kuuluvaks pidasid, sest paljud inimesed ei teatanud oma lahkumisest. Nii on 1925. aasta aruandes märgitud, et nimekirja kantud 437 inimesest on suur osa veel koguduseliikmed ainult nimeliselt, sest paljud on kolinud mujale, paljud on läbirändajad ja hooajatöölised, kes pikalt kogu-

¹⁰³ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Protokoll nr 7 Rannu ap.-õigeusu koguduse nõukogu koosoleku üle*, 04.05.1930.

¹⁰⁴ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Akt*, 08.05.1930. 1. maist 1931 anti maa siiski seoses Voznesenski preestriks saamisega täielikult tema kasutusse. Millal ja kellele see uuesti välja renditi, ei võimalda säilinud dokumendid öelda.

¹⁰⁵ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu praostkonna Rannu koguduse 1932 a. aruanne*, 26.02.1933; *Tartu Ap.-õigeusu praostkonna Rannu Ap.-õigeusu koguduse 1934 a. aruanne*, 03.03.1935.

¹⁰⁶ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu praostkonna Rannu koguduse 1937 a. aruanne*, 27.02.1938.

¹⁰⁷ Vastavalt rahvaloenduse andmetele oli Eestis 1922. aastal 209 094 õigeusklikku, 1934. aastal aga 212 764 õigeusklikku. Eesti rahvaarv neil aastatel oli vastavalt 1 107 059 ja 1 126 413 inimest, mis tähendab, et mõlema loenduse ajal moodustasid õigeusklikud 18,89% Eesti rahvastikust. Vt nt **Risch**, Helmut. Die estnische apostolische-rechtgläubige Kirche. – *Kyrios : Vierteljahresschrift für Kirchen- und Geistesgeschichte Osteuropas*, 1937, Nr 2, s. 121–122, 133.

dusse pidama ei jää.¹⁰⁸ Samal perioodil muutus ühiskonnas üha märgatavamaks sidemete katkestamine kirikuga ja keskendumine ilmalikele väärtustele. Õigeusu osas mõjutas seda veel kaks täiendavat tegurit. Esiteks negatiivne avalik arvamus, mis õigeusu kirikut Eesti ühiskonnas saatis; teiseks eriti just vaesemates elanikkonna kihtides levinud kirikuvastane vasakpoolne meelsus, mis mõjutas õigeusklikku elanikkonda luterlastest veidi enam seetõttu, et suur osa XIX sajandil õigeusku astunud maarahvast kuulus just sotsiaalse hierarhia kõige madalamatesse ja vaesematesse kihtidesse. Mõlemale seisukohale on võimalik kinnitust leida ka Rannu koguduse ajaloost. Nii on preester Joann Tölp kirjutanud 1920. aasta sügisel EAÕK Sinodile, et koguduse liikmetest on vaid 6 talunikud oma perekondadega, kõik ülejäänud on maata inimesed.¹⁰⁹ Samast aastast on pärit ka tunnistus õigeusu vastastest meeleoludest Rannu vallas – nimelt oli aasta alguses Rannu vallamajas peetud tööliste koosolekul teinud tööline Jaan Rips ettepaneku õigeusu kirik üle võtta ja seltsimajaks muuta, koguduse liikmed võisid aga soovi ja vajaduse korral tema poolest luterlasteks hakata ja luterlikku kogudusse üle minna.¹¹⁰ Kuigi töölisaktivisti radikaalsed plaanid teostusid alles ligi 45 aastat hiljem nõukogude võimu tingimustes, annab see üksikjuhtum aimu, milliseid meeleolusid võis vaesema maaelanikkonna seas kohata juba Eesti iseseisvuse esimestel aastatel.

1930. aastate alguses langes koguduse liikmeskond veelgi, alla 200 inimese piiri, kuid see on selgitatav sellega, et pärast 1925. aasta usuühingute seaduse vastuvõtmist tuli koguduseliikmeid eraldi registreerida. Selle tulemuseks oli küll täpsem arvepidamine, kuid suur osa ini-

mestest, kes ennast õigeusklikuks pidasid ja kogudust külastasid, ei hakanud ennast ametlikult

Rühm koguduseliikmeid altari ees (1927)

¹⁰⁸ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1925. aastal*, 26.02.1926.

¹⁰⁹ EAA, f 1655, n 3, s 570. *Preester J. Tölp Eesti Apostliku Õigeusu Kiriku Sinodile*, 03.10.1920.

¹¹⁰ EAA, f 1655, n 3, s 570. *Pealkirjata dokument. Koosolekul osalenud Jaan Tamme, Aleksander Koletskovi ja Juhan Sirgi tunnistus*, 11.10.1920.

arvele võtma. Nii on Rannu koguduse aruannetes märgitud, et lisaks registreeritud liikmetele oli aastatel 1931–1934 kogudusega seotud 126 registreerimata liiget, mis annab sellel perioodil Rannu õigeusklike arvuks keskmiselt 300 inimest. Raamatu lisas nr 4 ei ole neid registreeri-mata inimesi ära toodud, sest nende sooline jaotus ei ole teada ja seega ei sobi see arv lisas esitatud täpsesse tabelisse. Kuivõrd registreerimata inimeste arv on antud läbi nelja aasta täp-selt ühesugusena, siis ei saa seda pidada eriti täpselt – ilmselt tehti ühel aastal hinnanguline arvutus ja siis korrati sama numbrit läbi mitme aasta. Suurusjärk on siiski õige, sest 1935. aastal, mil registreerimata liikmete kategooria õigeusu koguduste statistikas pärast uue usuühingute seaduse jõustumist kadus, oli koguduses kokku 322 liiget¹¹¹.

Erinev statistiline arvestus ei aita selgitada 1930. aastate teisel poolel alanud liikmeskonna kasvu. Sellest on andmeid küll ainult kahest aastast (1937–1938), sest üks aruanne on puudulik ja kahe viimase iseseisvusaasta aruanded ei ole säilinud, kuid 1937. aastaks oli koguduse liikmeskond tõusnud 322 inimeselt 481 inimeseni, mis oli märkimis-väärne kasv.¹¹² Mis selle võis põhjustada, on keeruline öelda, sest teistes piirkonna õigeusu kogudustes liikmeskonna olulist suurenemist samal perioodil märgata ei ole.¹¹³ Võimalik, et tegemist oli koguduse piiridesse jäänud alade majandusliku arengu tulemusega: paranes majanduslik elujärg ja tekkis uusi töökohti, mis vähendas tööealise elanikkonna lahkumist piirkonnast ja tõmbas juurde uusi elanikke. See hüpotees vajab täiendavat uurimist. Kahjuks ei ole Eesti Vabariigi aegses statistikas võimalik kindlaks teha, kuidas koguduseliikmed koguduse aladel paiknesid, sest liikmeskonna valdade ja külade kaupa loendamisest loobuti juba 1920. aastal.

Kui siiani oli juttu koguduse registreeritud liikmetest, siis palju parema pildi usuelust peaks andma **kirikliku aktiivsuse** näitajad. Eesti Vabariigi aastatel saab siin tugineda peamiselt kolmele arvule: jumalateenistustel osalemine, armulaual käimine ja kirikumaksu tasumine. Päril ammendavat ülevaadet koguduseelust ei anna ükski neist arvudest, sest aruandlus-nõuete muutumise ja vahel ka preestri lohakuse tõttu on need andmed lünklikud. Lisaks sellele on jumalateenistustel osalemise arv hinnanguline, silma järgi antud number. Armulaualiste arvu mõjutas mitmel aastal alalise preestri puudumine Rannul, liikmemaksu tasumist

¹¹¹ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu praostkonna Rannu Apostliku õigeusu koguduse 1935 a. aruanne*, 22.03.1936.

¹¹² EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu praostkonna Rannu koguduse 1937 a. aruanne*, 27.02.1938.

¹¹³ Nt Kavilda koguduses oli 1932. aastal 460, 1937. aastal 475 liiget, Rõngu koguduses 1932. aastal 337, 1937. aastal 339 liiget, Elva koguduses 1932. aastal 69, 1937. aastal 100 liiget. Neist kolmest kogudusest oli suhtarvudes võrreldav kasv vaid Elvas, mis oli linn (sisserände sihtpunkt) ja kus kogudus oli suhteliselt noor, s.t kasvufaasis. Elva kogudus kasvas 45%, Rannu kogudus 49%.

aga koguduseliikmete vaesus, mida sai mainitud ka eespool. Kui 1911. aastal käis koguduses armulaua veel üle 500 inimese, siis 1920. aastaks oli see langenud 78 inimeseni.¹¹⁴ Edaspidi tõusis armulaualiste arv üle 100 veel korraks aastatel 1925–1926, kuid ülejäänud aastatel võttis sellest sakramendist keskmiselt osa vaid 70–80 koguduseliiget aastas. Kui arvestada, et koguduses oli liikmeid üle 300, siis võib öelda, et armulaua käis neist veidi üle veerandi. Eriti nukker oli olukord aastatel 1928–1930 kui Rannu kogudust hooldas Rõngu preester Theodor Bleive, kes ei saanud igal pühapäeval kohal käia. Sel ajal ei ulatunud armulaualiste arv üle 20 inimese aastas. Jumalateenistustel osalemist registreeriti alates 1927. aastast. Numbrid olid küllaltki tagasihoidlikud: kui suurpühadel jõudis kirikusse 100–200 inimest, siis tavalistel pühapäevadel enamasti 10–30 inimest. Väikest kasvu võib märgata 1930. aastate teisel poolel, mil pühapäevaliste kirikuliste arv tõusis kohati isegi 50 inimeseni, suuremad kirikupühad töid aga kohale kuni 300 inimest.

Kirikumaksu tasumine on kõige vähemkõnekas näitaja, kuid ka sellele võiks pilgu heita. Liikmemaksude tasumise kohta on andmeid vaid üksikutest aastatest, kuid nende lünklike andmete põhjal näib, et seda tasunud inimesi oli valdaval osal aastatest 20–25. Üksikutel aastatel on näha oma rahalisi kohustusi täitnud inimeste hetkelist kasvu – 1933. aastal 80 inimest, 1936. aastal lausa 130 inimest – kuid sellele järgnes kohene langus. Nii maksis 1934. aastal kirikumaksu kõigest 26 inimest ja 1938. aastal 51 inimest. Kuna liikmemaksud olid preestri palga ja kiriku keskvalitsusele makstava toetusraha peamiseks allikaks, aitab taoline tagasihoidlik kohustuste täitmine mõista edaspidi vaatluse alla tulevaid majanduslikke probleeme.

Olukorrast ülevaate saamisel on abiks preestri jutustavad aruanded. 1925. aastal kirjutas preester Dionissi Antson, et kohalike noorte seas on laialt levinud Jumala eitamine, mille üle nad uhkust tunnevad. Lisaks alandas elanikkonna kõlblust alkoholiprobleem, eriti suuremate pidustuste ajal laialt levinud salaviin, mis preestri hinnangul põhjustas mitmeid veriseid tülisid. Konkreetselt õigeusu koguduse liikmete kohta on märgitud, et nende osavõtt kirikuelust on loid, huvi kiriklike asjade vastu leige.¹¹⁵ Usuvastaste meeleolude püsimist Rannu elanike seas kinnitab ka 1932. aasta aruanne.¹¹⁶ Kõnekas on fakt, et mitmetel aastatel jäeti koguduses usuõpetus ehk leer ära huvipuudusel – sellel peatun veidi lähemalt edaspidi, usu-

¹¹⁴ EAA, f 1655, n 3, s 106. *Teated Rannu õigeusu kirikust ja kihelkonnast 1920.a.*, 16.01.1921.

¹¹⁵ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1925. aastal*, 26.02.1926.

¹¹⁶ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu praostkonna Rannu koguduse 1932 a. aruanne*, 26.02.1933.

õpetusest kõneldes. Võrreldes neid andmeid eespool toodud arvudega on selge, et õigeusu usuolu selles Tartumaa nurgas püsis passiivsenä ka iseseisvusajal. Laiemalt vaadates võib öelda, et taoline passiivsus iseloomustas suuremat osa õigeusu maakogudusi, eriti Lõuna-Eestis, kus usuvahetusliikumine oli toimunud kõige varem.

Kirikliku aktiivsuse ja liikmeskonna dünaamika kõrval tasub kirjutada **luterlaste ja õigeusklike vahekorras** Eesti Vabariigi aastatel. Kahe kogukonna suhted olid pingelised juba tsaariajal ning selleaegsed pinged ja eelarvamused kandusid üle ka iseseisvuse aastatesse. Mitmel korral kohtab koguduse aruandluses preestri kurtmist luterlaste halvustava suhtumise üle õigeusklikesse. Kohati tõusis sellest ka praktilisi probleeme. Kuna paljudel õigeusu preestritel oli kooliõpetaja kutsetunnistus ja pikaajaline praktika laste õpetamisel, siis püüdsid paljud neist 1920. aastate alguse raskes majanduslikus olukorras leida lisatööd õpetajatena valla- ja linnakoolides. Ametlikult oli preestritel lubatud kandideerida õpetajaametisse samadel alustel teiste kandidaatidega, kuid reaalsuses püüti neid luterliku enamusega paikades sageli kõrvale tõrjuda. Just nii põhjendas Rannu preester Joann Tõlp oma edutuid katseid aastatel 1919–1921 Rannu ja Noorma kooli õpetaja ametisse pürgida. Vallas olevat tehtud tema kui "venemeelse" kandidaadi vastu aktiivset kihutustööd, mida suunas vallasekretär August Sopp.¹¹⁷ Kuigi preestri kaebusele ei ole võimalik leida erapooletut kinnitust, kõlab see nende aastate olusid tundes usutavalt. Tuttav on ka retoorika, kus õigeusu kirikusse kuulumine oli luterlaste silmis võrdsustatud venemeelsusega. Suutmatus vaese koguduse kõrvalt endale lisateenistust hankida sundis preester Tõlpi taotlema oktoobris 1921 üleviimist Rakvere kogudusse, kuhu ta asus tööle kevadel 1922. Ka hilisematest aastatest leiab kirjeldusi, et kui üldiselt on läbisaamine luterlastega sõbralik, siis sageli esineb suhtumist ja mõistaandmist, et õigeusklikud on võõrad ja veneusulised¹¹⁸.

Samas ei saa ega tohi neid suhteid käsitleda läbinisti tumedates toonides. Kui tsaariajal andis sõbralikust läbisaamisest tunnistust luterlikest peredest laste õppimine õigeusu koolides, siis nüüd leiab luterlasi veelgi ootamatumast kohast – õigeusu kirikukoorist. Kui preester Theodor Bleive asutas 1928. aastal Rannu koguduse juurde laulukoori, tulid sinna laulma mitmed luterlastest vallaelanikud.¹¹⁹ Neid luterlastest lauljaid on mainitud veel ainult 1929. aasta aruandluses, kuid pole põhjust oletada, et nad seoses preestrivahetusega 1930. aastal oleksid

¹¹⁷ EAA, f 1655, n 3, s 570. *Rannu preestri Joann Tõlpi teadaandmine EAÕK Sinodile*, 01.05.1921.

¹¹⁸ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1926. aastast*, 10.03.1927.

¹¹⁹ EAA, f 1655, n 3, s 151. *Rannu Ap.-Õigeusu Koguduse aruanne 1928 a. üle*, 13.06.1929.

koorist lahkunud. Nii võib arvata, et see muusikaelus ilmnenud oikumeenia jätkus ka 1930. aastatel.

Mis puudutab õigeusklike üleminekut luterlikku kirikusse, siis selle tippajad olid Eesti Vabariigi loomise päevil juba möödunud, kuigi 1920. aastate alguses võis täheldada uut, varasemaga võrreldes siiski väiksemat luterlusse pöördumise lainet. Ka Rannu koguduses oli luterlusse üle läinud inimeste arv kohati märkimisväärne, ületades vähemalt kolmel aastal 10 inimese piiri. Seejuures tuleb märkida, et siin on tegemist inimestega, kes ise teatasid oma üleminekust või kelle kohta saatis preestrile andmed luteri kiriku pastor. Teiste koguduste ja EAÕK Sinodi dokumentide põhjal võib väita, et enamik usuvahetajatest oma otsusest endist kogudust ei teavitanud ja seega võis luterlusse pöördunud olla märksa enam. Ametliku statistika järgi oli usuvahetajaid tavaliselt 2–4 inimest aastas, samas oli ka aastaid, kui polnud ühtegi lahkujat (1928, 1934, 1935). Jahmatavalt suur oli usuvahetajate hulk 1927. aastal – 23 inimest – kuid preestri aruandest saame teada, et pole selge, millal need inimesed luterlusse üle läksid ja kas selles arvus sisalduvad eelmiste aastate usuvahetajad. Nimelt oli preester Theodor Bleive ajapuuduses leppinud Rannu luterliku koguduse pastorilt laekunud teatisega, kus oli esitatud see number; konkreetseid nimesid ja kuupäevi ta üle kontrollida ei jõudnud.¹²⁰ See osutab taas piiridele, mille dokumentide vähesus meie ette seab – kui andmeid leiab vaid ühest allikast ja nende juures puuduvad kommentaarid, siis ei saa neid kunagi täielikult usaldada. Nii on ka siin raamatus tulnud kasutada tingivat kõneviisi märksa enam kui oleks soovitav.

Usuvahetusest rääkides tekib küsimus, kas toimus ka vastupidist liikumist – luterlikust kirikust õigeusu kirikusse? Kuigi sellesuunaline liikumine oli tagasihoidlikum, eriti maa- piirkondades, siis leidub märke sellest ka Rannus. Lähtepunktiks on siin salvimiste arv. Salvimise sakramenti jagatakse õigeusu kirikus koos ristimisega ja eraldi on seda statistikas mainitud vaid juhtudel, kui seda toimetati eraldi, juba varem ristitud inimestega. Nii osutab salvimiste arv peaaegu alati teisest kristlikust kirikust ületulnud inimeste ühendamisele õigeusu kirikuga. Maapiirkonnas nagu Rannu, kus kuni baptistide saabumiseni Valgutasse 1920. aastate keskel puudusid teised usutunnistused peale luterluse ja õigeusu, on salvimised ligi sajaprotsendilise tõenäosusega märgiks luterlaste ületulekust õigeusku. Andmeid salvimiste kohta on säilinud kolmest aastast – 1929. aastal ühendati õigeusuga 1 inimene, 1930. aastal 2

¹²⁰ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Ap.-Õigeusu Koguduse aruanne 1927 a. üle*, 25.01.1928.

inimest ja 1933. aastal 4 inimest. Oli ka neid, kes olid luterlusse üle läinud, kuid siis uuesti ümber mõelnud. Nii on 1926. aastal juttu kolmest naisest, kes varem luterlusse pöördununa nüüd tagasi õigeusu kirikusse tulid¹²¹.

Kui rääkida õigeusklike suhetest **teiste kirikute esindajatega**, siis Rannu koguduse kontekstis saabki mainida ainult baptiste, kelle tegevus oli koondunud Valgutasse (Rannu õigeusu koguduse ajaloolisele tuumikalale) ja kelle kohalolu on hakatud õigeusu koguduse dokumentides mainima alates 1920. aastate keskpaigast. Õigeusklikke teadaolevalt nende sekka üle ei läinud, kuigi välistada seda ei saa. Siiski näib, et baptistide mõju piirkonnas jäi tagasihoidlikuks: veel 1938. aastal on öeldud, et kuigi Valgutast on kujunenud laikusuliste keskus, on nende tegevusest huvitatuid vähe.¹²²

Kiriklikest talitustest tasub siinkohal peatuda ristimistel, laulatustel ja matustel, sest salvimistest oli juttu eespool. Need talitused annavad veidi aimu nii kiriklikust aktiivsusest kui ka koguduse vanuselise struktuurist. Eesti Vabariigi aastatel ristiti koguduses keskmiselt 3–4 inimest aastas, vaid üksikutel aastatel oli ristitute arv sellest kõrgem (1920, 1925, 1929, 1932, 1934). Kui panna siia juurde ülimald laulatuste arv – 1930. aastatel toimus Rannu Issanda Jeruusalemma Minemise koguduses vaid 1 laulatus – võib arvata, et koguduse tuumiku moodustasid keskealised ja vanemad inimesed. Väga kõrget vanurite hulka koguduse liikmeskonnas pole siiski põhjust oletada, sest matuste arv koguduses püsis läbi kahe kümnendi küllaltki stabiilne – keskmiselt maeti koguduses 7 inimest aastas, aastati võis kiriklike matuste arv kõikuda vahemikus 2–13. Pigem näitavad kõik need arvud taas, et kiriku ja koguduse roll oli vaid nimeliselt kogudusse kuuluvate inimeste seas võrdlemisi madal. Kui tsaariajal oli laste ristimine kohustuslik, riiklikult tunnustatud ainult kiriklik abielu ja matmispaiga saamine võimalik ainult kirikliku matuse korral oma uskkonna kalmistul, siis Eesti Vabariigi ajal sai alates 1920. aastate algusest nii abiellumist kui matmist korraldada ka ilmalikult ning igapäevaelus kirikust võõrandunud inimesed ei pidanud selleks enam kogudusse pöörduma.

Rannu koguduse **jumalateenistuslik elu** koondus pühapäeva hommikule, mil peeti Jumalikku Liturgiat. Liturgia toimus ka olulisematel kirikupühadel. Taoline korraldus oli võimalik siiski vaid perioodidel, mil ametis oli alaline preester. Kuna mitmeid aastaid oli Rannu kogudus teiste koguduste preestrite hooldamise all, siis ei tulnud igapäevased jumala-

¹²¹ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1926 aastast*, 10.03.1927.

¹²² EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu praostkonna Rannu koguduse 1938 a. aruanne*, 28.02.1939.

teenistused kõne alla. Nii tegi koguduse nõukogu näiteks 1922. aastal pärast alalise vaimuliku Joann Tölbi lahkumist kogudusepreestri kohuseid täitma asunud ülempreester Konstantin Savile kohustuseks pidada koguduses Liturgiat vähemalt ühel korral kuus, iga kuu teisel pühapäeval¹²³. Sama kohustus pandi aastatel 1927–1931 Rannu kogudust hooldanud Rõngu preestri Theodor Bleivele. Siiski ei piirdunud Bleive vaid korra kuus Rannul teenimisega – koostöös köster Mihhail Voznesenskiga hakati sel ajal koguduses pidama õhtu- ja hommiku-teenistusi, kusjuures hommikuteenistust pidas köster enamasti neil pühadel ja pühapäevadel kui preester ei saanud Rannus teenida.¹²⁴ Õhtuteenistusi ei peetud igal laupäeval, vaid ainult suuremate pühade eelõhtul. Võimalusel tähistati suure pidulikkusega templipüha (Issanda Jerusalemma mineku päeva ehk palmipuudepäha), surnuaiapäha, ülestõusmispüha, jõulupühi ja Issanda ristimise püha. Kuna teised kogudused olid kaugel – Rõngu umbes 15 km ja Kavilda 20 km kaugusel, igas koguduses parimal juhul üks preester, vahel aga ainult üks preester mitme koguduse peale – siis teisi vaimulikke Rannus templipühal tavaliselt teenimas ei olnud. Mis puudutab kiriku esikarjase külaskäike, siis säilinud andmete põhjal jõudis metropoliit Aleksander Rannule oma ametiaja kestel vaid kahel korral – 29. augustil 1927 pidas ta Rannul piduliku jumalateenistuse ja 14. juunil 1933 käis kogudust revideerimas.¹²⁵ Kindlasti teenis metropoliit Rannu kirikus ka revisjoni raames.

Eelnevalt sai mainitud, et Rannu koguduse territoorium oli suur. Esimesena pööras sellele jumalateenistuslikus elus tähelepanu Rõngu preester Theodor Bleive, kes Rannu kirikus teenimise kõrval hakkas 1928. aastal läbi viima misjonitunde ja teenistusi koguduse kaugemates nurkades.¹²⁶ Selle traditsiooni võttis üle tema ametijärglane isa Mihhail Voznesenski, kes pidas alates 1932. aastast samuti koguduse aladel regulaarselt rändjumalateenistusi ja palvetunde. Eriti elav oli nendest osavõtt suurima õigeusklike arvuga Valgutaal, kuhu preester tegi 1934. aastal ettepaneku asutada palvemaja. See ettepanek siiski ei realiseerunud. Lisaks koguduse kaugemate piirkondade teenindamisele hakkas isa Mihhail läbi viima jumalateenistusi lastele. Neid ei peetud palju, tavaliselt kaks korda aastas – üks Rannu kirikus, teine Valgutaal.¹²⁷ Kui kaua see traditsioon püsis ja kas see aitas rohkem lapsi kiriku

¹²³ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Rannu ap.-õigeusu koguduse täiskogu koosoleku protokoll*, 09.04.1922.

¹²⁴ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Ap.-Õigeusu Koguduse aruanne 1927 a. üle*, 25.01.1928.

¹²⁵ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Ap.-Õigeusu Koguduse aruanne 1927 a. üle*, 25.01.1928.; *Tartu Ap.-õigeusu praostkonna Rannu Ap.-õigeusu koguduse 1934 a. aruanne*, 03.03.1935

¹²⁶ EAA, f 1655, n 3, s 151. *Rannu Ap.-Õigeusu Koguduse aruanne 1928 a. üle*, 13.06.1929.

¹²⁷ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu Ap.-õigeusu praostkonna Rannu Ap.-õigeusu koguduse 1934 a. aruanne*, 03.03.1935

juurde tuua, ei ole võimalik öelda. Kui vaadata leerilaste vähesust koguduses, siis suur edu neid ilmselt ei saanud. 1937. aasta koguduse aruandes lasteteenistusi enam eraldi mainitud ei ole.

Õigeusu jumalateenistuslikus elus on oluline roll kirikumuusikal, eriti vokaalmuusikal, sest muusikalisi instrumente ei kasutata. Väikestes kogudustes oli see sageli probleemiks, sest hästi ei toiminud kumbki variant – professionaalse kirikukoori moodustamiseks ei jagunud piisavalt andekaid lauljaid, koguduse laulu sisseviimine eeldas aga väga oskuslikku ja tugevat laulujuhti. Nii oli enamasti kõster see, kes pidi tagama suurema osa muusikalisest saatest. Koguduse laulu üritati Rannus sisse viia juba tsaariajal, kuid siis jäi see hea laulujuhi puudumisel ebarahuldavale tasemele. 1920. aastate keskpaigaks oli üldlaulu traditsioon püha-päevastel teenistustel siiski kinnistunud.¹²⁸ Väga oluline oli kirikumuusika arengu seisukohalt 1928. aasta: ühelt poolt asus sel aastal kõstrina ametisse Mihhail Voznesenski, kes hakkas inimestega läbi viima lauluharjutusi ja koguduses üldlaulu juhtima, koguduse hooldaja-preester isa Theodor Bleive asutas aga samal aastal Rannu koguduses professionaalse kirikukoori.¹²⁹ Preestrina asutas isa Mihhail Voznesenski hiljem Valgutas veel teise laulukoori, mis kaunistas kirikumuusikaga seal peetud rändjumalateenistusi ja palvetunde.¹³⁰

Koguduse **finantside** põhiallikaks olid Eesti Vabariigi aastatel liikmemaksud, tasud kiriklike talituste eest ja vabatahtlikud annetused. Tegelikult kujunes Rannus peamiseks sissetulekuallikaks niinimetatud eritulu, see tähendab – koguduse kinnisvara üürimisest saadud tulu ning loteriide ja korjandustega teenitud summad. Peamisteks kuluallikateks olid palgakulud ja mitmesuguste remontidega seotud kulud. Koguduse tulude ja kulude vahekord on täpselt esitatud käesoleva raamatu lisas 4.4.

Liikmemaks kehtestati ametlikult septembris 1921 peetud koguduse täiskogul miinimumsummas 50 marka aastas igalt vähemalt 20-aastaselt koguduseliikmelt, kusjuures koguduseliikmena defineeriti kõik koguduse piirides elavad õigeusklikud. Täiendavalt tuli neil maksta 5 marka piiskopi ülalpidamiskuludeks.¹³¹ Kuna maksu kogumiseks survemeetodid puudusid, kiriklik aktiivsus oli madal ja inimesed vaesed, siis tegelikult väga suur osa koguduseliikmetest rahalisi kohustusi ei täitnud, mida nägime ka eespool liikmeskonna

¹²⁸ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1926 aastast*, 10.03.1927.

¹²⁹ EAA, f 1655, n 3, s 151. *Rannu Ap.-Õigeusu Koguduse aruanne 1928 a. üle*, 13.06.1929.

¹³⁰ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu Ap.-õigeusu praostkonna Rannu Ap.-õigeusu koguduse 1934 a. aruanne*, 03.03.1935

¹³¹ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Protokoll*, 11.09.1921.

statistikast. Tulemuslikum oli kiriklike talituste eest määratud tasude kogumine, mille fikseeritud määrad kehtestas koguduse nõukogu esimest korda 1927. aastal. Ristimise eest tuli tasuda 50 marka, laulatuse eest 200 marka, matmise eest 100 marka ja armulaua eest 25 marka.¹³² Nende tasude muutmisest andmeid säilinud ei ole.

Koguduse vaesus oli tõsine probleem ja ei mõjutanud mitte ainult kirikuhoone hooldamist, vaid ka vaimulike igapäevast sissetulekut. Kui kogudusepreester Joann Tölp lahkus ametist vähese sissetuleku ja suutmatus tõttu lisaraha teenida, siis oluliselt ei paranenud olukord ka edaspidi. Nii otsustas täiskogu ülempreester Konstantin Savi 1922. aastal Rannu koguduse hooldajaks valides, et preestri kohusetäitja võib kasutada vaid preestrimaja ja kirikumaid, kõik rahalised vahendid jäävad aga kirikuhoone ja EAÕK keskvalitsuse ülalpidamiseks. Hiljem hakati talle siiski tasuma 500 marka iga peetud jumalateenistuse pealt.¹³³ Seda, et raha lihtsalt ei olnud, kinnitab ka järgmise preestri Dionissi Antsoni (1864–1932) juhtum. Kui isa Dionissi 1923. aastal uueks alaliseks preestriks valiti, määras koguduse nõukogu sama aasta 1. märtsil talle palgarahaks 1000 marka kuus. Probleemid raha väljamaksmisega algasid varsti – juba 1925. aasta aruandes kinnitas preester, et palk on poolteist aastat saamata.¹³⁴ Järgmise kinnituse palgaga seotud probleemidele leiab märtsis 1927 toimunud koguduse nõukogu istungi protokollist, kus on märgitud, et 1927. aasta koguduse eelarvesse ei tahetud preestri palgaraha enam isegi sisse kirjutada, sest see oli taas alates 15. aprillist 1925 välja maksmata.¹³⁵ Pärast preester Antsoni ametist lahkumist samal aastal pääses kogudus palgamaksmise kohustusest, sest preestri kohusetäitja Theodor Bleive oli nõus korra kuus Rõngust tasuta kohale tulema. Vaba raha olemasolu korral lubati talle maksta kuni 500 marka sõidu pealt.¹³⁶ 1930. aastatel isa Mihhail Voznesenski ametiajal kinnistus lõplikult süsteem, kus preester sai osa palka rahas, osa maana, mida ta võis välja rentida või ise kasutada. Preestri palgaks kujunes 1934. aastaks 90 krooni; neli aastat hiljem tõusis see 95 kroonile.¹³⁷

Koguduse vaesus takistas 1920. aastatel ka EAÕK keskvalitsuse ülalpidamiseks määratud summade tasumist. Dokumentidest on näha, et alles 1926. aastal suudeti kiriku-

¹³² EAA, f 1967, n 1, s 5. *Rannu ap.-õigeusu kiriku nõukogu koosoleku protokoll*, 27.03.1927.

¹³³ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Rannu ap.-õigeusu koguduse täiskogu koosoleku protokoll*, 09.04.1922.; EAA, f 1655, n 3, s 128. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1922 aasta kohta*, 24.08.1924.

¹³⁴ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1925. aastal*, 26.02.1926.

¹³⁵ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Rannu ap.-õigeusu koguduse nõukogu koosoleku protokoll*, 27.03.1927.

¹³⁶ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Protokoll nr 1 Rannu ap.-õigeusu koguduse täiskogu koosoleku kohta*, 11.03.1928.

¹³⁷ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu Ap.-õigeusu praostkonna Rannu Ap.-õigeusu koguduse 1934 a. aruanne*, 03.03.1935; *Tartu praostkonna Rannu koguduse 1938 a. aruanne*, 28.02.1939.

valitsusele ära maksta kahe aasta maks summas 2298 marka.¹³⁸ See olukord ei olnud midagi erilist – koguduste tasumata maksud keskvalitsusele olid pidevaks arutelude teemaks kiriku täiskogudel ja Sinodi istungitel, sageli ei õnnestunud neid makse kätte saada ka pärast mitmekordseid palveid, käske ja sanktsioonidega ähvardamisi. Eelkõige puudutas see probleem just väikesearvulisi ja vaeseid maakogudusi.

Koguduse majandusliku juhtimisega ilmnemise suurimad probleemid ajal, mil preestrit kohapeal ei olnud. Neil aegadel esines mitmeid lohakuse nähte, näiteks avastas revisjonikomisjon 1930. aastal mitmesuguseid ebakorrapärasusi kassaaruannetes ning tuvastas, et kogudusel puudus üldse inventariraamat, mistõttu varadest ülevaate saamine oli võimatu.¹³⁹

Rannu õigeusu koguduse rahanappus ei lubanud seal süstemaatiliselt tegeleda ka sotsiaaltööga, mida paljud kogudused vaestekassasid moodustades hakkasid korraldama. Vaestekassa loomine polnud võimalik, sest puudusid vahendid isegi koguduse igapäevaste kulude katmiseks. Nii tulid koguduse kõige vaesematele liikmetele appi hoopis kohalikud võimukandjad: 1920. aastatest on teada, et Rannu vallavolikogu liikmed korraldasid jõulude ja ülestõusmispühade ajal puudust kannatavate õigeusklike heaks korjandusi. Kui püsivad või regulaarsed need korjandused olid, ei võimalda säilinud andmed öelda.¹⁴⁰

Koguduse juhtimisel lähtuti eri perioodidel erinevatest seadustest. Need olid 1918. aasta Venemaa üldised kirikuseadused, mis jõustati väikeste muudatustega 1919. aastal ka Eesti Vabariigi territooriumil; seejärel 1922. ja 1924. aasta EAÕK kirikuseadused, mis riiklikku tunnustust ei saanudki; siis 1926. aasta EAÕK põhikiri ja 1935. aasta EAÕK põhikiri, mis mõlemad põhinesid riiklikul usuühingute seadusel ning olid riigivõimu poolt aktsepteeritud. Koguduse kõrgeimaks juhtorganiks kujunes koguduse täiskogu, mis pidi koos käima vähemalt korra aastas. Selle vaheaegadel juhtis igapäevast tegevust koguduse nõukogu, kuhu kuulusid lisaks valitud liikmetele vastavalt ametikohtadele kirikuvanem ja kirikuteenijad. Kogudusepreestri võis valida nõukogu esimeheks, kuid nõukogu juhtimine ei kuulunud enam automaatselt preestriameti juurde.

Madalat kiriklikku aktiivsust näitab ka see, et Rannu koguduses ei õnnestunud pea-aegu kordagi koguduse täiskogu esimesel katsel ära pidada – tavaliselt oli kohal liiga vähe ini-

¹³⁸ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1926 aastast*, 10.03.1927.

¹³⁹ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Protokoll nr 8 Rannu ap. õigeusu koguduse revisjonikomisjoni koosoleku üle*, 07.05.1930. Inventariraamat seati sisse nõukogu otsusega 6. jaanuaril 1931.

¹⁴⁰ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1926 aastast*, 10.03.1927.

mesi, et kvoorumit kokku saada. Keskmiselt käis esialgu kohal 50–70 inimest, 1920. aastate lõpus kahanes osalejate arv 30–40 inimeseni.

Vastavalt 1925. aasta usuühingute seadusele pidi igal kogudusel olema põhikiri, mis tuli edastada Siseministeriumile kinnitamiseks ja mille alusel viidi läbi koguduste ametlik registreerimine. Põhikirja alusena kasutati EAÕK Sinodi välja töötatud tüüpprojekti. Rannu koguduse täiskogu kiitis selle projekti heaks oma koosolekul 23. mail 1926. Märkimisväärne on see, et koguduse elus niivõrd olulise dokumendi vastuvõtmisel osales ainult 32 koguduse liiget.¹⁴¹ Siseministerium registreeris põhikirja 3. juulil 1926 ja selle eest tuli kogudusel tasuda 1000 marka.¹⁴²

Preestritega oli olukord Eesti Vabariigi aastatel keeruline. Eespool näitasin, et koguduse peamine probleem oli tagada preestrile äraelamist võimaldav sissetulek. Kuna uute kirikuseaduste kohaselt ei määranud preestreid enam ametisse piiskop, vaid kogudus valis preestri vabaks kuulutatud ametikohale kandideerivate vaimulike seast, oli Rannu taolistel vaesematel kogudustel raske alalist preestrit leida.

Kogudust Esimese maailmasõja ja iseseisvuse algusaastatel teeninud isa Joann Tõlp asus juba augustis 1920 nappide sissetulekute tõttu otsima uut teenistusk kohta, kuid esialgu tal seda leida ei õnnestunud. Jaanuaris 1922 valiti ta Rakvere koguduse preestriks ja Rannu kogudus jäi alalise vaimulikuta. Vaimuliku kohuseid hakkas nüüd Rannul täitma Kavilda koguduse preester, Tartumaa praost Konstantin Savi, kes oli Rannu kogudust teeninud ka aastatel 1897–1908 ja kelle koguduse täiskogu ühehäälselt aprillis 1922 tagasiulatavalt alates 12. veebruarist kogudusepreestri alaliseks kohusetäitjaks valis.¹⁴³ Siiski ei loobunud kogudusele alalise preestri otsimisest. Sellele kohale nõustus kandideerima 1922. aastal optandina Venemaalt Eestisse saabunud preester Dionissi Antson, kes valiti ametisse 1. aprillil 1923 ja kinnitati ülempiiskop Aleksandri poolt ametisse sama aasta 14. aprillil. Isa Dionissi oli Tartu Õpetajate Seminari haridusega vaimulik, rahvuselt eestlane, kes Eestis elades oli teeninud peamiselt Läänemaa õigeusu kogudusi ja 1918. aastal emigreerunud sakslaste eest Venemaale. Rannule jäi ta neljaks aastaks. Mais 1927 taotles ta halva tervise tõttu Sinodilt luba ametist lahkuda ja palus oma asendajaks nimetada naabruses asuva Rõngu koguduse preestri. Metropoliit

¹⁴¹ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Protokoll Rannu ap.-õigeusu koguduse täiskogu koosoleku üle, 23.05.1926.*

¹⁴² EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Ap.-Õigeusu Koguduse aruanne 1927 a. üle, 25.01.1928.*

¹⁴³ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Rannu ap.-õigeusu koguduse täiskogu koosoleku protokoll, 09.04.1922.*

Aleksander rahuldab 63-aastase preestri taotluse sama aasta 20. mail.¹⁴⁴ 6. juunil 1927 määras Tartumaa praost Konstantin Savi koguduse hooldajaks noore Rõngu preestri, 1919. aastal märtrina hukkunud preester Mihhail Bleive (1873–1919) poja Theodor Bleive. Märtsis 1928 otsustas kogudus, kes polnud suutnud oma eelmisele preestrile viimased kaks aastat palka maksta, loobuda üldse alalise vaimuliku otsimisest ja piirduda preestri kohusetäitjaga, kes käiks korra kuus Rannus jumalateenistust pidamas.¹⁴⁵

Kui koguduse köster Mihhail Voznesenski 14. detsembril 1930 preestriks pühitseti, valis koguduse täiskogu ta 25. jaanuaril 1931 esialgu üheks aastaks kogudusepreestri kohusetäitjaks, lisades seni tema kasutuses olnud köstri majale ja maale rahalise tasu 80 krooni.¹⁴⁶ 14. veebruaril 1932 valis koguduse täiskogu ta alaliseks preestriks. Kuigi valimiskoosolekut ei viidud läbi korrektselt – selleks ei taotletud esmalt metropoliidi luba ja jäeti teavitamata Tartumaa praost, kelle kohalolekut ametlikud valimisreeglid nõudsid – oli uus praost Konstantin Kokla (1878–1946) väga mõistev mees ja leidis, et ükskõik mitu valimiskoosolekut korraldada, ei leiduks nii väikesele ja vaesele kogudusele ühtegi teist preestrikandidaati peale Voznesenski. Kokla eestkostel kinnitas metropoliit isa Mihhaili 4. märtsil 1932 Rannu koguduse alaliseks preestriks.¹⁴⁷ Kuigi kogudus võis rõõmustada, et viie aasta järel oli neil taas oma preester, pealegi mees, keda nad köstrina hästi tundsid, puhkes kaks aastat hiljem koguduses tõsine tüli, mis sellele idüllile lõpu tegi. Tüli osapooled olid isa Mihhail Voznesenski ja tema eelkäija, Rõngu preester Theodor Bleive. Nimelt leidis viimane, et Voznesenski valiti 1932 preestriks ebaseaduslikult, reegleid rikkudes ja ilma tema kui toonase Rannu preestri kohusetäitja nõusolekuta. Kummaline on loos see, et Bleive poolele asus ka praost Konstantin Kokla, kelle loal käis Bleive juba samal aastal Rannus isa Mihhaili asemel teenistusi pidamas. Kui isa Mihhail detsembris 1934 Tallinnas käimas oli, võttis isa Theodor praost Kokla loal üle kiriku võtmed ja tagasi tulles ei olnud Voznesenskil enam võimalik kirikusse pääseda. Selle tulemusel jäi koguduses pidamata jõuluteenistus. Bleive vastuseisu tõttu ei saanud korraldada ka uusi preestrivalimisi.¹⁴⁸

Kui püüda tüli põhjuseid uurida, siis materjali on selle kohta vähe, kuid näib, et idüllilisena paistnud olukord oli tegelikkuses midagi muud. Nii nagu sageli juhtub, oli Rannu

¹⁴⁴ EAA, f 1655, n 3, s 570. *Tartumaa Rannu ap. õigeusu koguduse preestri Dionisij Antson'i palve*, 16.05.1927.

¹⁴⁵ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Protokoll nr 1 Rannu ap.-õigeusu koguduse täiskogu koosoleku kohta*, 11.03.1928.

¹⁴⁶ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Protokoll nr 2 Rannu ap.-õigeusu koguduse täiskogu koosoleku üle*, 25.01.1931.

¹⁴⁷ EAA, f 1655, n 3, s 570. *Kõrgestipühitsetud Tallinna ja kõige Eestimaa Mitropoliit Aleksandrile*, 26.02.1932; *[Metropoliit Aleksandri otsus] V.a. Tartumaa Praostile ülemp. K. Kokla'le*, 04.03.1932.

¹⁴⁸ EAA, f 1655, n 3, s 570. *[Voznesenski kiri Sinodi sekretärile Dionissi Samonile]*, sisse tulnud 05.01.1935.

kogudus lõhenenud isiklike sümpaatiate põhjal: üks osa kogudusest soovis preestrina ka edaspidi näha senist kohusetäitjat Theodor Bleivet ja oli rahulolematu Mihhail Voznesenski preestriks valimisega. Seda, et koguduses olid tõsised probleemid juba 1934. aasta alguses, näitab asjaolu, et isa Mihhail taotles luba kandideerida Värskas kogudusse. Sinna kandideerimiseks Sinod talle luba ei andnud, sest tema isa töötas samas koguduses köstrina, kuid teda julgustati kandideerima mõne muu lähemal asuva koguduse vaimulikuks.¹⁴⁹ Olukord leidiski lahenduse sellega, et Voznesenskil õnnestus saada naabruses asuva Kavilda koguduse preestriks, kus ta asus ametisse 1. maist 1935. Siiski jättis praost Kokla ta edasi Rannu kogudusepreestri kohusetäitjaks. Nii praost kui Sinod lükkasid edaspidi tagasi kõik katsed teda Rannus välja vahetada. Kui 1936 soovis Rannusse alaliseks preestriks kandideerida senine Elva preester Georg Brantmann (1874–1962), jättis Sinod Kokla soovitusel talle loa andmata, põhjendades seda sellega, et Brantmanni alaline elukoht on Elvas, kust tal oleks kaugel Rannu kogudust teenimas käia.¹⁵⁰ Kui 1937 palus Voznesenski ennast ise Rannu kohusetäitja ametist vabastada, sest paljud inimesed ihkavat seal endiselt preestriks Theodor Bleivet, siis lükati see palve tagasi põhjendusega, et Bleivel on juba niigi palju kogudusi hooldada. See oli tõsi, sest lisaks Rõngule olid Bleive hoolduse all ka Kastolatsi, Tõrva ja Brantmannist vabaks jäänud Elva kogudus. Veider on siiski see, et metropoliit Aleksander, kes teadis olukorra tagamaid, pidas Voznesenski Rannu kogudusest loobumise tegelikuks põhjuseks tema soovimatust kahe koguduse eest hoolt kanda. Tema vastusest praost Koklale võib lugeda: "I. M. Vosnesenski palve ... tundub minule imelisena ja põhjendamatuna. Kuidas peaks saama üks preester valmis 5 kogudusega, kui teine ei taha saada hakkama kahe – pealegi vähese arvulise – kogudusega?"¹⁵¹ On teada, et olukord ei muutunud ja isa Mihhail Voznesenski jäi Rannu kogudust hooldama veel kümneks aastaks.

Koguduse kauaaegne **köster** Rodion Siimeon lahkus ametist 1918. aastal. Esialgu plaaniti kogudusele juba samal aastal uus köster valida ja ka kandidaat oli olemas – Rõngust pärit Riia Vaimuliku Seminari kasvandik Jakob Munner (1895–1936), kuid vastavat küsimust arutanud täiskogu protokollist on see otsuse kavand maha kriipsutatud.¹⁵² Ilmselt jäi asi raha taha, sest ka Siimeon oli ametist lahkunud saamata töötasu tõttu. Aprillis 1922 kogunenud

¹⁴⁹ EAA, f 1655, n 3, s 570. [Sinodi kiri] Rannu koguduse preestrile i. M. Vosnesenski'le, 19.02.1934.

¹⁵⁰ EAA, f 1655, n 3, s 570. [Sinodi kiri preester Brantmanile], 20.03.1936.

¹⁵¹ EAA, f 1655, n 3, s 570. [Metropoliit Aleksandrilt] V.a. Tartumaa praostile, ülemp. i. K. Kokla'le, 29.04.1937.

¹⁵² EAA, f 1967, n 1, s 5. Protokoll, 25.11.1918.

täiskogu kaotas köstri ametikoha täielikult, jättes koguduse kirikuteenijate nimistusse alles vaid preestri. Preestrile anti siiski õigus vajadusel köstrit ametisse nimetada.¹⁵³ Esimene ja ainus köster Eesti Vabariigi aastatel alustas tööd 14. veebruaril 1928, kui metropoliit Aleksander andis nõusoleku taas preestrita jäänud koguduses köstri kohusetäitjana tööle asuda Mihhail Voznesenskil. Sama aasta märtsis palus koguduse täiskogu noormehel kogudusse alaliselt köstriks jääda, millega viimane ka nõustus. Köstrina töötas ta kuni preestriks pühitsemiseni kaks aastat hiljem. Kogudusel talle palka pakkuda ei olnud, mistõttu elatus ta peamiselt kogudusemaadelt makstud rendist.¹⁵⁴ Kuidas koguduse maid tulu allikana kasutati, sellest oli juttu eespool.

Koguduse nõukogu esimehe ja kirikuvanema ametikohal töötasid Eesti Vabariigi aastatel mitmed silmapaistvad koguduseliikmed. Kõige mõjukamaks koguduseelu suunajaks kujunes perekond Võlli Valguta külast, kelle esindajad kuulusid enamikku koguduse nõukogu koosseisudest. Juhan Võlli oli kirikuvanem aastatel 1921–1926 ja koguduse nõukogu esimees 1928–1931, Andres Võlli juhtis koguduse nõukogu 1931–1934. Rannus ei valitud kordagi kogudusepreestrit nõukogu esimeheks, mis on mõistetav juba seetõttu, et alaline preester oli olemas vaid üksikutel aastatel. Nõukogu liikmeskonna suurus varieerus tugevalt, liikmeid võis olla 6–12 inimest. 1932–1934 kuulus nõukogusse 9 inimest, pärast EAÕK uue põhikirja vastuvõtmist 1935. aastal kasvas see 12 inimeseni. Nõukogu koosolekute arv varieerus aastast aastasse ja sõltus sellest, kui palju oli lahendamist vajavaid küsimusi. Tavapärase koosolekute arv oli 4–6 aastast, kuid suurte remonditööde perioodil võis neid olla rohkem. Kui pärast EAÕK uue põhikirja jõustumist 1935. aastal koguduse nõukogu roll täiskogu arvel suurenes, muutusid nõukogu koosolekud senisest kaalukamaks, seda enam, et täiskogu igal aastal kokku ei kutsutud.

Eesti Vabariigi aastatel jätkati lastele **usuõpetuse** andmist. Kui varem olid kõik õigeusklikud lapsed saanud usuõpetust õigeusu kihelkonnakoolis, siis Eesti Vabariigi esimestel aastatel kaotati usuõpetus koolides täielikult, selle taastamise järel 1923. aastal oli see aga valdavalt luterlik. Vaid piirkondades, kus õigeusklikud moodustasid enamuse või piisavalt arvuka vähemuse, rahastati õigeusu usuõpetust osana kooliprogrammist. Nii koondus noorte õigeusklike usuline juhendamine kogudustesse, kus läbiviidavaid kursusi tavatseti nimetada luterlaste eeskujul leeriks. Rannus korraldati soovijate olemasolul leeri tavaliselt üle

¹⁵³ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Rannu ap.-õigeusu koguduse täiskogu koosoleku protokoll*, 09.04.1922.

¹⁵⁴ EAA, f 1967, n 1, s 5. *Protokoll nr 1 Rannu ap.-õigeusu koguduse täiskogu koosoleku kohta*, 11.03.1928.

aasta, kuid ka siis oli osalejaid vähevõitu. Nii on teada, et 1925. aastal käis leeris ainult 2 last, 1 poiss ja 1 tüdruk¹⁵⁵. Lõpuks kadus leer huviliste puudumisel täielikult – koguduse hooldaja isa Theodor Bleive kuulutas selle küll igal aastal välja, kuid ühtegi last kohale ei tulnud.¹⁵⁶ Sama suundumus jätkus ka preester Mihhail Voznesenski ametiajal – 1930. aastate alguses õnnestus usuõpetus lühiajaliselt taastada (1930 ja 1932 tegid selle läbi 5 last), kuid 1934 lükati see huviliste puudusel juba aasta võrra edasi. Huvilisi ei lisandunud ka hiljem. Seejuures ei ole midagi ette heita preestrile, kes näiteks 1937. aastal pakkus leeriskäimise võimaluse välja lausa kolmel korral, kuid ikkagi ei leidunud ühtegi soovijat.¹⁵⁷

Koguduse **raamatukogu** püsis ka Eesti Vabariigi aastatel. Selle moodustasid tsaariajal hangitud teosed: nii võib 1925. aasta aruandest lugeda, et raamatukogus leidsid venekeelsed jutluste kogumikud, pühakute elulood ja venekeelse ajalehe "Церковные ведомости" vanad numbrid.¹⁵⁸ Kuna nende teoste järgi ilmselt nõudlus puudus, siis näib, et mingil perioodil on raamatukogu revideeritud ja puhastatud, sest 1938. aastaks oli seal alles veel ainult 42 eksemplari kirjandust tsaariaegse 174 asemel.¹⁵⁹ Raamatukogu nimestikke Eesti Vabariigi aastatest säilinud ei ole.

Raamatukoguga seoses võib veel rääkida vaimuliku kirjanduse ostmisest ja tellimisest Rannu koguduses. Nii nagu inimeste nappide rahaliste võimaluste ja vähese usulise huvi põhjal võib eeldada, oli vaimuliku kirjavara hankimine tagasihoidlikul tasemel. Täpsemaid andmeid sellest on alates 1920. aastate lõpust. Kõige menukam müügiartikkel oli kirikukalender, mida 1929. aastal osteti koguduses 6 eksemplari, 1932. ja 1934. aastal 10 eksemplari, 1937. aastal 5 eksemplari. Vaimulikku perioodikat telliti vähe: 1920. aastatel ei tellitud ühtegi eksemplari, 1932. aastal on mainitud, et kogudus on hakanud tellima ühe eksemplari ajakirja.¹⁶⁰ 1934. aastast on teada, et lisaks koguduse tellimusele oli Rannu

¹⁵⁵ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1925. aastal*, 26.02.1926.

¹⁵⁶ Vt nt EAA, f 1655, n 3, s 151. *Rannu Ap.-Õigeusu Koguduse aruanne 1928 a. üle*, 13.06.1929.

¹⁵⁷ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu praostkonna Rannu koguduse 1932 a. aruanne*, 26.02.1933.; *Tartu praostkonna Rannu koguduse 1937 a. aruanne*, 27.02.1938.

¹⁵⁸ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Rannu Apostliku Õigeusu koguduse aruanne 1925. aastal*, 26.02.1926.

¹⁵⁹ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu praostkonna Rannu koguduse 1938. a. aruanne*, 28.02.1939.

¹⁶⁰ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu praostkonna Rannu koguduse 1932 a. aruanne*, 26.02.1933. Sel ajal ilmus ainsa õigeusu ajakirjana ülempreester Anton Laari toimetatud väljaanne "Uus Elu". Kui Laar 1933. aastal ootamatult suri, tuli selle asemele ülempreester Konstantin Kokla ajakiri "Usk ja Elu". 1936 hakkas ülempreester Nikolai Päts välja andma ajakirja "Elutõde", mis kuulutati peatselt kiriku ametlikuks häälekandjaks ja mille tellimine tehti kõigile õigeusu kogudustele kohustuslikuks.

koguduses veel 6 individuaalset ajakirjatellimust. Samuti telliti 10 eksemplari vaimuliku ajakirja "Usk ja Elu" lastele mõeldud kaasaannet "Laste Elu".¹⁶¹

Veel on teada, et preester Mihhail Voznesenski hakkas 1932. aastal pidama koguduse kroonikat, kuid loobus selle täiendamisest 1938. aastal.¹⁶² Tänapäevani seda kroonikat säilinud ei ole, mis jätab meid taas ilma ühest heast allikast koguduse ajaloo uurimisel.

¹⁶¹ EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu Ap.-õigeusu praostkonna Rannu Ap.-õigeusu koguduse 1934 a. aruanne*, 03.03.1935

¹⁶² EAA, f 1967, n 1, s 9. *Tartu praostkonna Rannu koguduse 1938. a. aruanne*, 28.02.1939.

RANNU KOGUDUSE AJALUGU OKUPATSIOONIAASTATEL

Nõukogude okupatsiooni esimesest aastast ja Saksa okupatsiooni ajast ei ole Rannu koguduse kohta aruandeid ega muid pabereid säilinud. Nii saab koguduse ajaloost edasi rääkida alates 1945. aastast, kust pärinevad esimesed sõjajärgsed dokumendid. Enne peaksime siiski vaatama, milliseks kujunes kirikute ja koguduste üldine olukord nõukogude võimu tingimustes.

Nõukogude perioodi algus tähendas õigeusu kirikule Eestis mitmeid muutusi. Peatselt pärast Eesti liitmist Nõukogude Liiduga allutati sinne õigeusu kirik 1941. aastal taas Vene Õigeusu Kirikule. Kuigi Saksa okupatsioonivõimud lubasid metropoliit Aleksandril 1942. aastal Konstantinoopoli patriarhaadi jurisdiktsiooni tagasi pöörduda, jäi suurem osa venekeelseid õigeusu kogudusi ka sõja-aastatel ustavaks Moskvale. Metropoliit Aleksander emigreerus Eestist koos mitmete teiste õigeusu vaimulikega 1944. aasta sügisel. Pärast nõukogude võimu taaskehtestamist allutati kõik kogudused detsembris 1944 Moskva patriarhaadile ja 9. märtsil 1945 likvideeriti autonoomne Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik. Sellest sai Vene Õigeusu Kiriku Tallinna ja Eesti piiskopkond, mille esimeseks juhiks nimetati senine Narva ülempiiskop Pavel (Dmitrovski, 1872–1946).¹⁶³

Riigi ja kiriku suhted kujunesid varasemast väga erinevaks. Kuigi Nõukogude Liidu põhiseadus tagas kõigile inimestele usuvabaduse, piirati seda tegelikult igal sammul. Kirik ise oli allutatud riiklikule kontrollile, mida õigeusu kiriku puhul teostas oktoobris 1943 Nõukogude Liidu Rahvakomissaride Nõukogu juurde moodustatud Vene Õigeusu Kiriku Asjade Nõukogu. Igas liiduvabariigis nimetati ametisse selle nõukogu volinikud. Eestis sai esimeseks õigeusu asjade volinikuks endine julgeolekuohvitser Nefet Karsakov, kes töötas sellel ametikohal aastatel 1945–1949.¹⁶⁴ Julgeolekuorganid püüdsid kiriku ja sellega seotud inimeste tegevusel silma peal hoida ka otseselt, millest andsid tunnistust sagedased ja tihti edukad katsed värvata õigeusu vaimulikke riikliku julgeoleku agentideks. Kiriku kui organisatsiooni tegevust piirati peamiselt seadustega, mis takistasid kiriku osalemist avalikus elus ning kehtestasid kirikutele ja nende töötajatele kõrged maksud. Kõiki neid ei ole mõistlik siinkohal loetleda, piisab vaid mõnest näitest: kirikute ja koguduste kinnisvara riigistati, neilt

¹⁶³ Sõtšov, Andrei. *Eesti õigeusu piiskopkonna halduskorraldus ja vaimulikkond aastail 1945–1953*. Magistritöö. Tartu, Tartu Ülikooli usuteaduskond, 2004, lk 29.

¹⁶⁴ Sõtšov, 2004, lk 30.

võeti juriidilise isiku õigused, kogudustes keelustati usuõpetuse andmine, heategevus ja liikmemaksude kogumine, vaimulikele kehtestati töölistest ja teenistujatest kõrgem tulumaks ning neil ei lubatud kaua taotleda riiklikku pensioni. Samal ajal rakendati kirik nõukogude propagandamasina teenistusse: kirikutes tuli hakata pidulikult tähistama nõukogude tähtpäevi ja läbi viima nõukogude-patriootlikku kihutustööd, mis seisnes nii kollektiviseerimise hüvede selgitamises kui ka ülemaailmse rahuliikumise toetuseks peetud jutlustes. Kõigele sellele lisandus mitteametlik ühiskondlik surve koos ateistliku propagandaga, mis tabas usklikke nii koolides, töökohtades kui ka ajakirjanduse veergudel.

Milliseks kujunes uutes tingimustes Rannu õigeusu koguduse olukord? Kõige üllatavam ongi vast see, et juba Eesti Vabariigi ajal liikmeskonna vähesuse ja majandusliku kitsikuse käes kannatanud kogudus jätkas kõigele vaatamata ka nõukogude korra keerulistes tingimustes veel 20 aastat oma tegevust. Kirikuhalduslikult kuulus kogudus endiselt Tartu praostkonda, mis tulenevalt muutustest kohaliku piiskopkonna struktuuris kandis aastatel 1949–1951 Tartu-Jõgeva praostkonna ja aastatel 1959–1962 Tartu-Viljandi praostkonna nime.¹⁶⁵ Valdade asemele moodustati nõukogude perioodil külanõukogud: aastatel 1945–1954 hõlmas senise Rannu valla põhiosa Kureküla külanõukogu, kus asus ka Rannu kogudus. 1954 nimetati senine Kureküla külanõukogu ümber Rannu külanõukoguks.

Kuigi koguduste **kinnisvara** riigistati, said nad õiguse sõlmida kohalike võimu-organitega tüüplepingud, mille kohaselt anti kirikuhooned koos inventariga, kirikuteenijate elamud, nende juurde kuuluv maa ja majapidamishooned riigi poolt kogudustele tasuta tähtajatuks kasutamiseks. Juriidiliselt rakendus see kord kohe nõukogude võimu kehtestamise järel, kuid ametlik vormistamine võttis aega ja vastavat protsessi alustati Eesti NSV õigeusu kogudustes alles augustis 1947.¹⁶⁶ Rannu kogudus registreeriti õigeusu asjade voliniku juures 4. veebruaril 1947 ja tüüplepingu sõlmimiseni jõuti 23. mail 1948.¹⁶⁷ Rannu preestrimaja jäi edasi seal 1938 avatud ambulatooriumi valdusesse ning seda koguduse kasutusse ei antud, seda enam, et preestrit kohapeal ei elanud ja majas asus lisaks tööruumidele ka arsti korter. Kuna ka kalmistute haldamine ei kuulunud enam koguduste tegevusvaldkonda, siis puudutas tüüpleping ainult kirikuhoonet koos selle juurde kuulunud aiamaaga. Kokku oli koguduse

¹⁶⁵ *Eesti Õigeusu Piiskopkonna Teataja*, nr 4, 15.06.1949; nr 1, 29.01.1951.; **Sõtšov**, Andrei. *Eesti õigeusu piiskopkond nõukogude religioonipoliitika mõjuväljas 1954–1964*. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus, 2008, lk 135, 210.

¹⁶⁶ *Eesti Õigeusu Piiskopkonna Teataja*, nr 11, 15.08.1947.

¹⁶⁷ SMA, s 101, EAÕK Rannu Jumala Jeruusalemma Minemise Kirik. *Tüüpiline leping*, 23.05.1948.

kasutusse antud maade üldpind umbes 700 ruutmeetrit.¹⁶⁸ Samas muretses kogudus muidugi kalmistu heakorra pärast – 1956. aastal kirjutas preester, et 1929 õigeusu kalmistu ümber rajatud puidust aed on mädanenud ja hädasti oleks vaja surnuaed piirata kasvõi okastraadiga, et loomad sinna ei pääseks. Kuna kalmistu ei kuulunud enam kogudusele, said nad vaid esitada soovitusi, et riigivõim selle eest hoolt kannaks.¹⁶⁹

Rannu **kirikuhoone** hooldamiseks oli väikesel ja vaesel kogudusel nõukogude aja tingimustes varasemast veel vähem võimalusi. Aruanded räägivad, et juba pärast sõda, hiljemalt 1947 vajasisid remonti nii kiriku katus kui ka trepp. Kuigi 1948–1949 on kirjeldatud kiriku seisukorda väga heana, siis ei ole eriti usutav, et neil aastatel remonti tehti, sest rahasummades see ei väljendu. Ka on 1950. aastate alguses taas märgitud, et kiriku katus jookseb vett läbi samast kohast, kus 1947. aastal. Kohati oleks olnud vajalik katuseplekk välja vahetada, kogu katus vajab värvimist, aga raha ei olnud. Kirikukellad sõja-aastatel kaduma ei läinud: neid oli endiselt viis. Ilmselt ei olnud 1920. aastate algusest oluliselt muutunud ka kiriku sisustus. Sarnaselt muude piirkondadega esines Rannus pühakodade vastu suunatud vandalismi, mida on sageli seostatud noorte seas levinud usuvastaste meeleoludega. Näiteks 1950. aastal visati sisse Rannu kiriku altariruumi aknad. Kui üldiselt oli kogudustele kiriku turvalisuse tagamiseks ette nähtud valvuri ametikoht ja valvurimaja olemasolu, siis Rannus oli valvuriamet täitmata.¹⁷⁰ Katuseremondiks leiti koguduses lõpuks vahendid 1955. aastal. Kuna 1954. aasta sügisel oli torm tõsiselt räsitud kiriku kellatorni katust, ei saanud seda enam edasi lükata. Nii vahetati suvel 1955 välja osa katuseplekist ning värviti üle kogu katus. Kokku läksid tööd maksma 3055 rubla.¹⁷¹ Need vahendid leidis kogudusele aastatel 1950–1955 Eesti piiskopkonda juhtinud piiskop Roman (Tang, 1893–1963), kes oli vaimulike seas kõrgelt hinnatud just seetõttu, et tundis hästi kohalikke olusid ja eraldas piiskopkonna valitsuse vahenditest vaesematele kogudustele vajalikke remondisummasid.¹⁷² 1950. aastate lõpus tehti

¹⁶⁸ SMA, s 101, EAÕK Rannu Jumala Jeruusalemma Minemise Kirik. *Отчет о состоянии Ранну церкви и прихода Тартуского благочиния на 1952 год*, 24.01.1953.

¹⁶⁹ EÕKA, Rannu kiriku toimik. *Aruandeandmed 1956. aasta kohta*, lk 5. 09.01.1957.

¹⁷⁰ SMA, s 101, EAÕK Rannu Jumala Jeruusalemma Minemise Kirik. *Отчет о состоянии Ранну церкви и прихода Тартуского благочиния на 1952 год*, 24.01.1953.

¹⁷¹ SMA, s 101, EAÕK Rannu Jumala Jeruusalemma Minemise Kirik. *Отчет о состоянии Ранну церкви и прихода Тартуского благочиния на 1 декабря 1955 г.*, 22.12.1955.

¹⁷² Sõtšov, 2008, lk 39. Koguduse 1955. aasta majanduslikus aruandes on kirjas, et piiskopkonna valitsus eraldas kogudusele remondiks 3000 rubla. Vt EÕKA, Rannu kiriku toimik. *1955. aasta aruanne Rannu kiriku kohta*, 12.01.1956.

jooks vaid väikeseid remondi- ja hooldustöid nagu akende parandamine ja ahjude puhastamine, kuid suurt remonti enam ette võtta ei õnnestunud.

Kirikuhoone olukorrast nõukogude ajal annavad hea ülevaate inventariseerimisaktid, esimene neist septembrist 1953 ja teine novembrist 1963, pool aastat enne kiriku sulgemist. Nende kohaselt oli kiriku pindala umbes 267 ruutmeetrit ja ruumala ligi 1980 kuupmeetrit. 1953. aastal oli suurem osa kirikust, sealhulgas puidust osad nagu okaspuidust ukсед ja aknaraamid, põrand ja puittreppid, rahuldavas olukorras. Soovida jättis vaid eespool probleemina mainitud katus ja kivist välistrepp. Kümme aastat hiljem oli kiriku seisukord oluliselt halvenenud. Uuesti vajab remonti katus, välja oleks tulnud vahetada ahjud ja elektrijuhtmed, parandamist nõudsid puitpõrand ja treppid. Vaevalt rahuldavaks tunnistati puidust vahelaed, ukсед ja aknaraamid ning kiriku sise- ja välisviimistlus tervikuna. Kui kirik oleks tegutsemist jätkanud, oleks see lähitulevikus vajanud tõsist remonti.

Koguduse **liikmeskonnast** on nõukogude perioodil keeruline rääkida, sest aruandlus on selles osas lünklik. Sõjajärgsetel aastatel kõneles preester veel 100–150 inimesest, kes kirikuga sideme säilitasid.¹⁷³ Ametlikku arvestust koguduseliikmete üle enam ei peetud, tegemist oli hinnanguliste andmetega. Liikmemaksu kaotamise tõttu kirikumaksu tasujatest rääkida ei saa ja kaua aega ei küsitud ametlikus aruandluses ka armulaualiste arvu. Nii palju kui neid andmeid siiski esitati, oli nii aktiivselt kogudusega seotud inimeste kui ka armulaualiste arv Eesti Vabariigi aastate näitajatest palju väiksem. Peaaegu kõigis nõukogude aja aruannetes sisalduv statistiline näitaja, jumalateenistustel osalenute arv, oli püsivalt väga madal. Statistiline läbilõige näitab, et 1947. aastal külastas pühapäevaseid jumalateenistusi keskmiselt 5–30 inimest, 1955. aastal 6–12 ja 1962. aastal 5–20 inimest. Suurematel pühadel nagu jõulude, templitüha ja surnuaiapäeva ajal oli rahvast rohkem, 30–50 inimest.

Asustuse mõttes moodustasid koguduse tuumiku endiselt Valguta ja Rannu neid ümbritsevate väiksemate küladega. Uue olulise keskuseks kerkis esile Kureküla, kus asus sovhoosikeskus ja teatud perioodil ka külanõukogu. Mis puudutab liikmeskonna rahvuslikku koosseisu, siis sõjajärgsetel aastatel jõudis Rannu aladele senisest enam venekeelseid inimesi. Üks põhjus oli kindlasti selles, et Lenini-nimelist nädissovhoosi juhtima saabunud Anton Konijärv oli Venemaa eestlane, kes tõi endaga kaasa põllumajandusspetsialiste Venemaalt. Nii sattus Rannu koguduse piirkonda mitmeid vene rahvusest või vähemalt venekeelseid pere-

¹⁷³ EÕKA, Rannu koguduse toimik. 1947. aasta aruanne, lk 3. 25.01.1948.

kondi.¹⁷⁴ Koguduse rahvuslikust jagunemisest on nappe andmeid kahest aastast. 1953. aastal moodustasid preester Voznesenski hinnangul umbes 80% kirikulistest eestlased ja umbes 20% venelased. Preester märgib siiski, et venelasi oli kirikus vaid paaril korral.¹⁷⁵ Aastaid hiljem, 1960. aastal oli venelasi preestri hinnangul kirikuliste seas veel vaid 3%. Nii peeti jumalateenistusi regulaarselt ikka eesti keeles, kuid vahel loeti teenistustel osa palvetest kirikuslaavi keeles.¹⁷⁶

Armulaual käinute ja **kiriklike talituste** kohta on andmeid säilinud lünklikult. Kõige keerulisem on lugu armulaualistega, kelle kohta alati aruandluses andmeid esitama ei pidanud. Enamikul aastatel, mille kohta on andmeid, võib rääkida umbes paarikümnest armulaualisest aastast, mõnel aastal oli see number aga 10 ringis. Mis puudutab kiriklike talitusi, siis laulatused ja salvimised olid äärmiselt harvad, eriti salvimised. See osutab sellele, et abiellumisealisi noori oli koguduse liikmeskonnas vähe, samuti sellele, et uusi liikmeid teistest uskondadest õigeusku Rannu piirkonnas üle ei tulnud. Samas ei olnud valdaval osal aastatest ka õigeusust lahkujaid, kuid siin kehtib juba varem öeldu: enamik lahkujaid ja kirikust eemale jääjaid sellest kogudust ei teavitanud.

Kui vaadata armulaualiste statistikat kolmeaastase intervallina neil aastatel, kust meil vastavad andmed olemas on, siis 1953. aastal oli armulaualisi 18, 1956. aastal 8, 1959. aastal 28 ja 1962. aastal 12. Kiriklikust aktiivsusest ei räägi see tegelikult midagi, sest mida harvem peeti jumalateenistusi, iseäranis armulauaga teenistusi ehk liturgiaid, seda vähem oli armulaualisi. Umbes samas suurusjärgus oli armulauual käijate arv ka 1920. aastate lõpus. Mis puudutab kiriklike talitusi, siis kui laulatuste vähesus lubab oletada noorte vähesust, oli ristimisi koguduses üsna palju, tavaliselt isegi matustest enam. Nii ristiti peaaegu igal aastal Rannu kirikus 2–3 last, ühtegi ristimist ei olnud vaid kolmel aastal (1947, 1956, 1957). Kahel aastal – 1949 ja 1963 – ristiti koguduses lausa 7 inimest. Matuseid oli seevastu 1–2 aastast, mitmetel aastatel ei toimunud ühtegi kiriklikku matust. Seega ei saa öelda, et usuolu Rannul oleks olnud välja suremas ja et kogudus oli ilmtingimata elujõuetum kui Eesti Vabariigi esimesel kümnendil. Võiks isegi öelda, et nõukogude võimu maksupoliitiliste repressioonideta oleks Rannu kogudus võinud tillukese maakogudusena ellu jääda. Kahjuks seda võimalust talle ei antud.

¹⁷⁴ *Rannu vallavanema Maano Koemetsa suuline teade*, 27.06.2013.

¹⁷⁵ EÕKA, Rannu koguduse toimik. *Rannu koguduse 1953.a. aruanne*, 06.01.1954.

¹⁷⁶ EÕKA, Rannu koguduse toimik. *Краткая характеристика ...*, 02.02.1961.

Jumalateenistuslikust elust rääkides tuleb meeles pidada, et juba alates 1935. aastast oli Rannu kogudus ilma alalise preestrita, mis tähendab, et igapäevase jumalateenistuse koguduses ei peetud. Nõukogude perioodil kujunes jumalateenistuste pidamise päevaks kuu viimane pühapäev, mil hommikuti kella 10 või 11 ajal peeti liturgiat või hommikuteenistust. Mitte alati ei olnud preestril võimalik ka korra kuus Rannusse sõita, eriti Theodor Bleivel, kelle hallata oli 6 kogudust. Bleive ajal toimus keskmiselt 7 jumalateenistust aastas, aga tema teenistuse lõpuajal vähenes nende arv veelgi. Nii on teada, et 1950. aastal peeti Rannus veel vaid 2 jumalateenistust.¹⁷⁷ Kui 1951 tuli taas Rannu kogudust hooldama Kavilda preester Mihhail Voznesenski, siis tema üritas jumalateenistuslikku elu elavdada. Keskmiselt pidas ta Rannus 10–15 teenistust aastas, mis tähendas, et enamasti oli vaimulik vähemalt korra kuus kohapeal. Lisaks pühapäevadele püüdis ta kohal käia kalmistupühadel ja suurematel pühadel. Jõulude ja ülestõusmispühade ajal käis ta sageli kaks korda Rannus.¹⁷⁸

Piiskopikülastusi toimus nõukogude ajal teadaolevalt üks. Nimelt teenis Rannu kirikus 4. oktoobril 1950 piiskop Roman¹⁷⁹, sama mees, kes viis aastat hiljem leidis piiskopkonna valitsuse vahenditest raha kirikukatuse remontimiseks. Piiskoppide külaskäigud kaugetesse ja alalise preestrita maakogudustesse olidki neil rasketel aegadel üsna harvad. Kui 26. oktoobril 1958 tähistati Rannus pidulikult koguduse avamise 65. aastapäeva, siis tuli külalisena teenima Tartu praost ülepreester Aleksei Ridiger¹⁸⁰, kellest kolm aastat hiljem sai uus Tallinna ja Eesti piiskop.

Kui vene kogudused Eestis läksid 1940. aastatel tagasi vana ehk Juliuse kalendri järgi pühade pidamisele, siis eesti kogudusi otseselt vana kalendrit kasutusele võtma ei kohustatud ja nii tekkis tänaseni püsiv olukord, kus eri kogudused peavad pühi eri kalendri järgi. Rannu kui eestikeelne kogudus kasutas kirikukalendrina edasi uut ehk Gregoriuse kalendrit.¹⁸¹ Sellele faktile leiab ka kinnitust 1950. aastate teise poole aruannetest.

¹⁷⁷ EÕVA, Rannu koguduse toimik. *1948. aasta aruanne*, 23.12.1948; *1950. aasta aruanne*, 15.01.1951.

¹⁷⁸ Vt nt SMA, s 101, EAÕK Rannu Jumala Jeruusalemma Minemise Kirik. *Отчет о состоянии Ранну церкви и прихода Тартуского благочиния на 1 декабря 1955 г.*, 22.12.1955.

¹⁷⁹ EÕVA, Rannu koguduse toimik. *1950. aasta aruanne*, 15.01.1951.

¹⁸⁰ EÕVA, Rannu koguduse toimik. *Отчетные данные за 1958 год*, 04.01.1959. Aleksei Ridiger (1929–2008) oli Tallinna ja Eesti piiskop aastatel 1961–1992, 1990. aastal pühitseti ta Aleksius II nime all Moskva ja kogu Venemaa patriarhiks.

¹⁸¹ Tõsisemad katsed eesti koguduste üleviimiseks vanale kalendri tehti piiskop Issidori (Bogojavlenski) ajal 1948. aastal ja uuesti piiskop Joanni (Aleksejev) ajal 1958. aastal, kuid need jäid tulemusteta. Ka ei aidanud vana kalendrit juurutada kord, mille kohaselt tuli uue kalendri järgi ülestõusmispühade pidamiseks küsida igal korral eraldi luba piiskopkonna valitsuselt. Vt lähemalt **Sõtšov**, 2004, lk 56–58.

Koguduse liikmeskonna jätkuva vähenemise tõttu ei olnud sõjajärgsetel aastatel enam koguduses kirikukoori, mille tõttu kannatas jumalateenistuste muusikaline külg. Nii palju kui võimalik, kasutati nüüd teenistuste läbiviimisel üldlaulu.

Mis puudutab koguduse **finantse**, siis midagi rõõmustavat siit nõukogude ajal ei leia. Numbreid vaadates võib öelda, et kogudus tuli napilt ots-otsaga kokku, kuigi kohati ületasid ainuüksi riigimaksud koguduse sissetulekuid. Nii on 1956. aastast teada, et kui kogudus teenis aastas 690 rubla, siis hoonete ja maa eest tuli maksudena ära anda ligi 1010 rubla. Õnneks aitas hädast välja eelmise aasta jääk.¹⁸² Kirikuloolane Andrei Sõtšov on eespool viidatud uurimuses näidanud, et vaesemate maakoguduste väljasuretamine ränga maksukoormuse abil oli üks NSV Liidu usuvastase võitluse olulisi meetodeid. Nii ei ole imestada, et ka edaspidi moodustasid maksud väga suure osa koguduse kuludest. Aastatel 1962–1963 kulutas kogudus aastas kokku umbes 150 rubla, millest 40.50 läks kirikuhoone kindlustamiseks, 47.65 kinnisvaramaksudeks ja 12.80 maamaksuks. Nii moodustas riiklik maksukoormus koguduse viimastel tegevusaastatel 2/3 koguduse kõigist kuludest.¹⁸³ Koguduse teiseks peamiseks kuluallikaks oli preestri sõidukulu hüvitamine. 1940. aastate lõpul ja 1950. aastate algul kui maksud ei olnud veel nii kõrged, kuluski enamus koguduse tuludest preestri sõitude hüvitamisele. Palka keegi kogudust hooldanud vaimulikest ei küsinud ja kui oli vaja ööseks Rannusse jääda, siis ööbiti koguduse liikmete majades.

Koguduse tulupoolel oli kolm peamist allikat: küünalde müük, tasu kirikupalatuste eest ja vabatahtlikud annetused, nii liikmeannetusena kui ka teenistuste ajal taldrikukorjandusega kogutud rahana. Need tulud kõikusid tugevalt ja nende põhjal on keeruline teha kaugeleulatuvaid järeldusi. Kui oli rohkem jumalateenistusi, laekus ka rohkem raha. Kui kogudust tabas maksukoormuse tõus, siis neil aastatel on näha, et kirikulised üritasid rohkem panustada ja annetused kasvasid. Nii jäädigi miinusesse vaid mõnel aastal: kõige kriitilisemad olid perioodid 1949–1950 ja 1955–1959. Appi tulid siin varem kogutud säästud ja piiskopkonna valitsuse abi. Näiteks 1957 eraldas piiskopkond oma vahenditest täiendavalt 754 rubla, 1958. aastal aga juba 1000 rubla, mis moodustas mõlemal korral poole koguduse aasta kuludest¹⁸⁴. Ka hiljem eraldas piiskopkonna valitsus vaesele kogudusele võimaluste piires toetusraha. Nii

¹⁸² EÕKA, Rannu koguduse toimik. *Aruandeandmed 1956. aasta kohta*, lk 5. 09.01.1957.

¹⁸³ SMA, s 101, EAÕK Rannu Jumala Jeruusalemma Minemise Kirik. *Финансовый отчет за 1963 год*, 01.01.1964.

¹⁸⁴ EÕKA, Rannu koguduse toimik. *Отчетные данные за 1957 год*, 12.01.1958.; *Отчетные данные за 1958 год*, 04.01.1959.

võib öelda, et ilma kiriku keskvalitsuse toeta oleks Rannu kogudus nõukogude maksupoliitika tõttu tulnud sulgeda juba 1950. aastate teisel poolel.

Koguduse **juhtimine** kujundati nõukogude perioodil oluliselt ümber. Esialgu oli selle aluseks 1945. aastal vastu võetud Vene Õigeusu Kiriku põhimäärus, mis lihtsustas ja tsentraliseeris koguduse juhtimise korda. Koguduse täitevvõimu organiks oli neljaliikmeline juhatus ehk kirikunõukogu, mille esimees oli vastavalt oma ametikohale kogudusepreester. Teised liikmed kuulusid sinna samuti vastavalt ametikohale – need olid kirikuvanem, kirikuvanema abi ja kassapidaja, kes kõik valiti ametisse koguduse üldkoosolekul. Kui Eesti Vabariigi aastatel kogudusepreester valiti, siis nüüd tuli tagasi tsaariajal kehtinud süsteem, kus preestri määras teenistuskohta piiskop. Koguduse tavapärase juhtorganite, üldkoosoleku ja nõukogu kõrvale moodustati spetsiifiline organ, mis kandis kahekümniku nime. Kahekümnik ehk *dvatsatka* oli vähemalt kahekümnest täisealisest koguduseliikmest koosnev rühm, mis valiti koguduse üldkoosolekul ja mille ülesanne oli kirikuvara haldamine. Kahekümnik juhtis koguduse majanduselu ja oli riigivõimu partner kirikuvara puudutavate lepingute sõlmimisel.¹⁸⁵ Taoline juhtimisskeem püsis kuni 18. juulini 1961, mil Vene Õigeusu Kiriku uus põhimäärus vähendas oluliselt vaimuliku rolli koguduse juhtimisel. Koguduse juhatus kahanes nüüd kolmeliikmeliseks: juhatuselt arvati välja preester, kes võis edaspidi käia ainult juhatuses oma tegevusest aru andmas. Juhatuses esimehe amet ühendati kirikuvanema ametiga.¹⁸⁶ Nende muudatuste taga oli valitsuse surve kiriku sisemiseks killustamiseks ja vaimulike traditsiooniliselt keskse rolli õhnestamiseks õigeusu kirikus. Leidus kogudusi, kus see tõi kaasa väga tõsiseid probleeme koguduse vaimuliku ja ilmalike töötajate vahel¹⁸⁷.

Alalist **kogudusepreestrit** ei saanud Rannu õigeusu kogudus ka nõukogude võimu aastatel. Sõjajärgsetel kümnenditel valitses Eesti piiskopkonnas preestrite puudus, mistõttu isegi Rannust palju suuremad ja rikkamad kogudused olid alalise vaimulikuta. Haruldane ei olnud olukord, kus üks preester pidi hooldama korraga 4–6 kogudust. 1947. aastani hooldas

¹⁸⁵ *Положение об управлении Русской Православной Церкви*, принят Поместным Собором Русской Православной Церкви 1945 г. Varasemates uurimustes olen näidanud, et kahekümnikute moodustamine toimus mõnes koguduses juba nõukogude okupatsiooni esimesel aastal, peatselt pärast EAÕK taasühendamist Vene Õigeusu Kirikuga 1941. aastal. Vt **Schvak**, Toomas. *Nõmme Ristija Johannese kogudus: uurimus Tallinna Nõmme õigeusu koguduse ja kiriku 90-aastasest ajaloost*. Tallinn, Püha Johannese Kooli Sihtasutus, 2013, lk 69.

¹⁸⁶ Деяния Архиерейского Собора Русской Православной Церкви. – *Журнал Московской Патриархии*, № 8, 1961, стр. 11–17.

¹⁸⁷ Kõige äärmuslikum juhtum oli Tallinna Nõmme Ristija Johannese koguduse preestri Vjatšeslav Jakobsi ja kirikuvanema Jelena Nemtšinova tüli, millest saab pikemalt lugeda nii metropoliit Korneliuse mälestustest kui ka Nõmme koguduse ajaloost. Vt Митрополит **Корнилий**. *О моем пути*. Таллин, 2009, стр. 155–157; **Schvak**, 2013, lk 93–95.

Rannu kogudust meile tuttav isa Mihhail Voznesenski, kes käis teenistusi pidamas oma alalisest kogudusest Kavildas. Oktoobris 1947 vahetas preester Voznesenski välja teine rannulastele tuttav vaimulik, Rõngu koguduse preester Theodor Bleive. Ka tema püüdis Rannul teenida korra kuus, kuid arvestades, et lisaks Rõngu ja Rannu kogudustele teenis ta veel Suislepa, Kastolatsi, Prangli-Maaritsa ja Elva kogudusi, ei saanud ta kohal käia sama tihti kui isa Mihhail. Kui preester Bleive 1951. aastal Satserinna kogudusse ümber paigutati, hooldas mõned kuud Rannu kogudust munkpreester Lazar (Sarv; 1907–1969). Ametliku vaimuliku hariduseta, nooruses mungana Petseri kloostris elanud isa Lazar oli alaliselt ametis Ilmjärve koguduses, kust ta hooldas lisaks Rannule veel Kastolatsi, Prangli-Maaritsa, Rõngu ja Suislepa kogudusi. Kui ta 25. oktoobril 1951 ametist vabastati, jäi Rannu kogudus esialgu hingekarjaseta.¹⁸⁸ Alles 15. mail 1952 määrati uuesti Rannu hooldajaks Kavilda preester Mihhail Voznesenski. Kui augustis 1955 viidi isa Mihhail üle Viljandi koguduse esipreestriks, käis ta Kavilda ja Rannu kogudusi hooldamas teiselt poolt Võrtsjärve¹⁸⁹, pidades Rannul endiselt kuni 15 teenistust aastas. Rannu koguduse viimaseks preestriks jäi samuti ametliku vaimuliku hariduseta, kuid pikalt köstrina töötanud ja suures vaimulike puuduses 1951. aastal 48-aastasena preestriks pühitsetud Jakob Mølter (1903–1971). Tema alaline teenistuspaik oli Valga rajoonis Priipalus, kust ta käis hooldamas ka Mäemõisa ja Kolga-Jaani kogudusi. Rannus oli ta hooldajana ametis juunist 1961 kuni koguduse sulgemiseni juulis 1964.¹⁹⁰ Teisi palgalisi kirikuteenijaid Rannu koguduses ametis ei olnud, sest diakonit ega köstrit poleks kogudus suutnud ülal pidada. Kirikus puudusid ka valvur ja kellamees, mistõttu kohati tuli preestril endal käia kirikukelli helistamas.

Koguduse **ilmalikke töötajaid** iseloomustab nõukogude perioodil suhteliselt suur stabiilsus. Kes kord oli ametisse valitud, see lahkus sealt tavaliselt alles vanaduse või surma tõttu, mis annab aimu sellest, et erilist tungi kirikuametitesse ei olnud. Kirikuvanemaid oli

¹⁸⁸ *Eesti Õigeusu Piiskopkonna Teataja*, 15.06.1951; 12.11.1951.

¹⁸⁹ *Eesti Õigeusu Piiskopkonna Teataja*, 05.07.1952; *Eesti Piiskopkonna Teataja*, 11.11.1955.

¹⁹⁰ Eesti õigeusu koguduste ajalugu uurinud preester August Kaljukosk on oma vaimulike nimestikus talletanud, et Mølter teenis Rannus 1962. aastani, kuid see on ilmselt eksitus, mis on sealt kandunud ka teistesse allikatesse. Tõenäoliselt on see seotud teise ekshibitsiooniga, mille kohaselt suleti Rannu kogudus juba 1962, mitte 1964. Siseministeriumi usuaasjade osakonna arhiiv tõendab aga selgelt, et Rannu õigeusu kogudus tegutses kuni 1964. aastani iseseisva kogudusena. Eksitavate allikatena vt nt **Kaljukosk**, August. *Õigeusu kirikutes (kogudustes) teeninud vaimulike nimekiri*. Tallinn, 1975, lk 107.; ERA, f T-76, n 1, s 12148, l 19–20. *Arhiiviteatis Rannu Vallavalitsusele*, 20.04.1995.; **Plaat**, Jaanus; Maasik, Arne. *Õigeusu kirikud, kloostrid ja kabelid Eestis*. Tallinn, Eesti Kunstiakadeemia, 2011, lk 798. Samas ei saa välistada, et Mølter vabastati ametist siiski 1962 ja viimasel kahel aastal hooldas Rannut mõni teine preester. Kirikuvalitsuse arhiivis pole preester Mølteri isikutoimikut säilinud, mistõttu lõplikku tõde on täna juba peaaegu võimatu välja selgitada.

Rannus pärast sõda kolm: 1948. aastani oli ametis veel Eesti Vabariigi aastatel ametisse saanud Ants Altosaar, tema järel pidas 1952. aastani seda ametit 1878. aastal talunike peres sündinud Jaan Lääne. 1952 valiti uueks kirikuvanemaks 1905. aastal sündinud Theodor Härm, kes pärines samuti talunike seast, oli enne kollektiviseerimist ise taluperemees ja alates 1949. aastast kolhoosnik.¹⁹¹ Tema jäi kirikuvanemana koguduse elu korraldama kuni selle sulgemiseni 1964. aastal. Ennesõjaaegsetest koguduse aktivistidest leiab nõukogude perioodil lisaks Altosaarele aktiivselt tegutsevana veel vaid ühe mehe, aastatel 1931–1934 koguduse nõukogu juhtinud Valguta taluniku Andres Võlli. 1952. aastal valiti 74-aastane Võlli koguduse revisjonikomisjoni esimeheks ja seda ametit pidas ta surmani 1958. aasta lõpul.¹⁹²

Usuõpetuse andmine koguduste juures oli keelatud, sest haridus kuulus ainult riiklike õppeasutuste pädevusse. Nii võis usulist juhendamist anda ainult kirikus peetud jutluste ja vaimulike kõnede kaudu, igasugused süstemaatilised kursused ja tunnid väljaspool kirikut loeti kiriku ja kooli lahutatuse põhimõtte rikkumiseks.¹⁹³ Vaatamata sellele peeti mitmetes kogudustes leeri edasi ka nõukogude ajal ja 1960. aastatel lisati õigeusu kiriku ametlikku aruandlusvormi küsimus selle kohta, palju lapsi on leeris aasta jooksul käinud. Rannul siiski leeri ei toimunud, sest inimesi oli vähe, usuline aktiivsus madal ja preestrit kohapeal ei viibinud. Mäletatavasti ei saadud leeri jaoks piisavalt huvilisi kokku ka 1930. aastate teisel poolel, mil usuelu Rannus oli nõukogude ajast aktiivsem.

Lõpuks tasub peatuda veidi koguduse **raamatukogul**, mille kohta on nõukogude perioodist säilinud väga detailsed andmed. Nimelt on meie kasutuses raamatukogu nimestik 1947. aastast, mille kohaselt oli sel aastal koguduses 40 eksemplari kirjandust. See on kooskõlas 1938. aasta andmetega, mil koguduses leidis 42 eksemplari kirjandust. Selgub, et Eesti Vabariigi aastatel ei lisandunud raamatukokku mitte midagi, kogu kirjandus pärines tsaariajast. Raamatuid oli 12, ülejäänud moodustasid õigeusu ajakirjade "Церковные ведомости" (1900–1916) ja "Рижские епархиальные ведомости" (1894–1915) aastakäigud. Raamatutest üle poole olid venekeelsed, nende seas domineerisid omakorda Riia piiskopkonna juubeliväljaanded. Eestikeelseid raamatuid oli viis: "Lauarahva raamat" (1890), "Sarovi kloostri püha Serahvim" (1903), "Riia piiskopkonna 50 a. juubeli mälestuseks" (1906), "Mis vahe on

¹⁹¹ SMA, s 101, EAÕK Rannu Jumala Jeruusalemma Minemise Kirik. *Регистрационная анкета на члена церковного совета*, 26.11.1948; 28.02.1954.

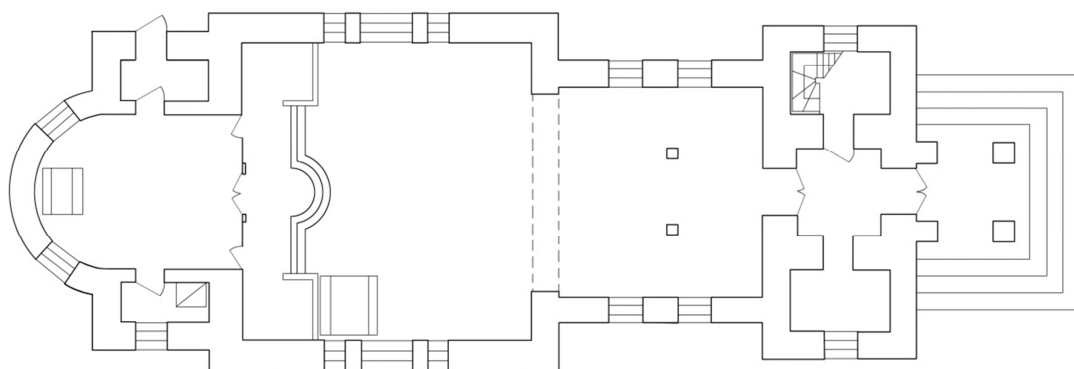
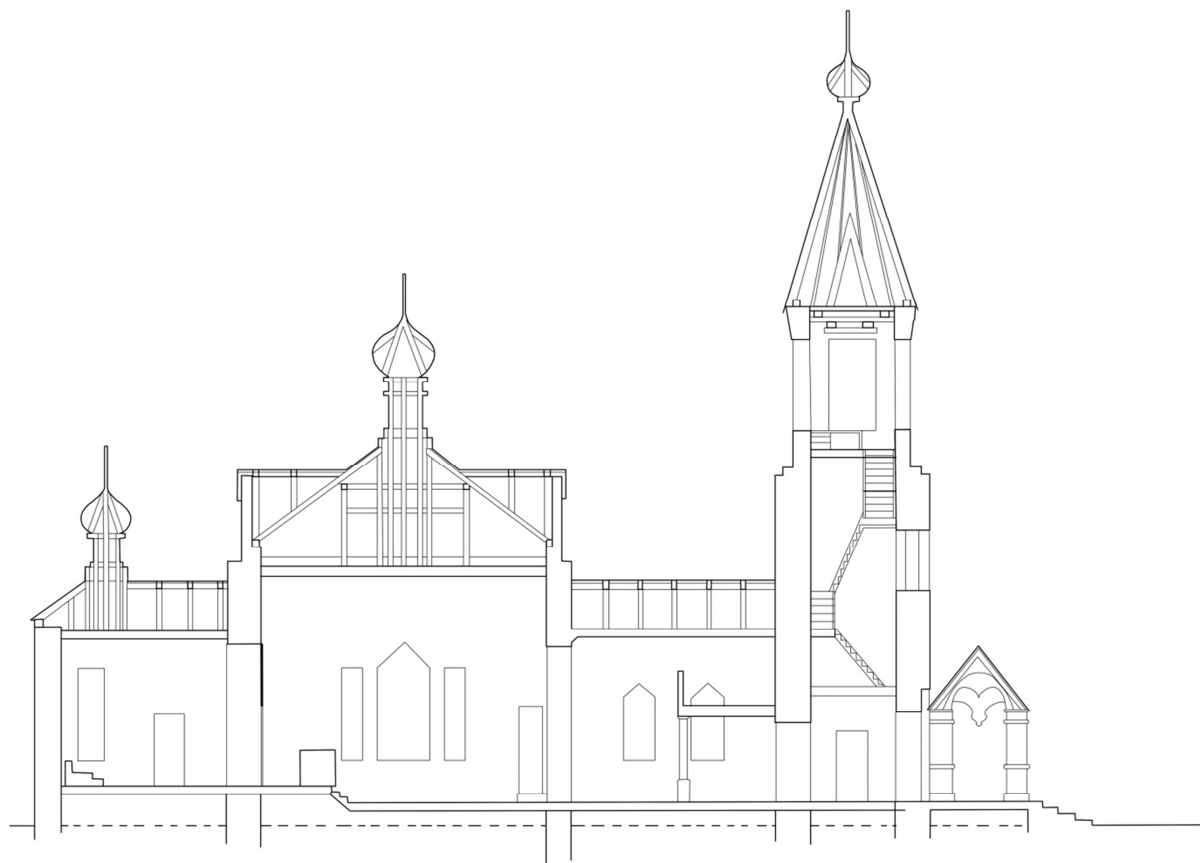
¹⁹² SMA, s 101, EAÕK Rannu Jumala Jeruusalemma Minemise Kirik. *Протокол nr 1 Rannu õigeusu koguduse juhatuse koosoleku üle*, 15.11.1959.

¹⁹³ *Eesti Õigeusu Piiskopkonna Teataja*, 01.10.1948; 15.06.1949.

õigeusu ja luteriusu õpetuse vahel" (1890) ning "Tänupalve Issandale Jumalale 17. oktoobrikuu päeval" (1889).¹⁹⁴ Taolist raamatukogu võib pidada äärmiselt ebapraktiliseks ja aegunuks ning on väga tõenäoline, et see ei leidnud erilist kasutust ei vaimulike ega koguduseliikmete poolt.

¹⁹⁴ SMA, s 101, EAÕK Rannu Jumala Jeruusalemma Minemise Kirik. *Issanda Jeruusalemma kiriku ja usuühingu raamatukogu nimestik*, 13.01.1947.

Kiriku läbilõige ja esimese korruse plaan 1963. aastast

RANNU KOGUDUSE SULGEMINE

Mitmete Tartu praostkonda kuulunud väikeste koguduste sulgemine oli teemaks juba 1940. aastate lõpus, 1950. aastate alguses. Osa suleti, osal õnnestus esialgu edasi tegutseda. 1948 algatati näiteks Prangli-Maaritsa ja Võnnu-Kärsa koguduste sulgemine, tuues põhjuseks nende liiga väikese liikmeskonna.¹⁹⁵ Esialgu need kogudused siiski sulgemisest pääsesid. Rannu ja Uhmardu-Saare koguduse sulgemise küsimus tõstatati esmakordselt 1951. aastal. Tallinna piiskop Roman (Tang) pöördus Vene Õigeusu Kiriku asjade voliniku Aleksandr Tarassovi poole palvekirjaga mainitud kaks kogudust sulgeda, tuues põhjuseks väikse liikmeskonna, vahendite puudumise vaimuliku ja hoonete ülalpidamiseks ning üldise maksejõuetuse. Uhmardu-Saare kogudus suletigi järgmisel, 1952. aastal. Samal aastal likvideeriti ka naabruses asunud Rõngu Issanda Taevaminemise kogudus, kuid Rannu kogudus ise pääses tol korral veel sulgemisest.¹⁹⁶ Rõngu kiriku saatus oli kurb – see lasti 1960. aastatel lihtsalt õhku.

Kirikuvaenulik poliitika lõppes mõneks ajaks Jossif Stalini surmaga 1953. aastal. Uus parteijuht Nikita Hruštšov (NLKP esimene sekretär 1953–1964) mõjus esialgu poliitilise liberaalina, kelle ajal kõrvaldati võimult senine stalinlik eliit, anti esimene hukkamõiste hinnang stalinlikele kuritegudele ja võimaldati ühiskonnas senisest enam vabadust nii avaliku arvamuse kui ka kunstilise ja kultuurilise eneseteostuse vallas. Peatselt sattus kirik uute rünnakute alla – ühelt poolt asuti 1950. aastate teisel poolel teostama ambitsioonikat plaani kommunismi ülesehitamiseks, teiselt poolt muutis võime murelikuks liberaalse kirikupoliitika perioodil aset leidnud märkimisväärne usuelu elavnemine. Koguduste vastu kasutati erinevaid meetodeid – ühelt poolt tõhustati avalikku usuvastast kampaaniat elanikkonna, iseäranis õppivate noorte seas; teiselt poolt kehtestati rohkeid õiguslikke ja majanduslikke sanktsioone, mis viisid kiriku ja koguduste vaesumiseni. Tõsteti oluliselt kogudustele kehtivaid maksu-määrasid, keelati kogudustel omaalgatuslik kinnisvara ja sõidukite omandamine ning kirikute remont.¹⁹⁷ Eriti keeruliseks kujunesid Eesti õigeusu piiskopkonnas koguduste olud 1960.

¹⁹⁵ Sõtšov, 2004, lk 70. Mõlemad kogudused olid tõesti väikesed. Kui Pranglis oli registreeritud liikmeid Eesti Vabariigi iseseisvuse viimastel aastatel veidi alla 200, siis Võnnus polnud registreeritud liikmeid kunagi üle 50. Armulaual käis mõlemas koguduses 1930. aastatel keskmiselt 14 inimest aastas. Pärast nõukogude võimu kehtestamist pidid need arvud veelgi kahanema.

¹⁹⁶ Sõtšov, 2004, lk 89.

¹⁹⁷ Sõtšov, 2008, lk 103–112.

aastate alguses, mil ametisse nimetati uus usuasjade volinik Jaan Kanter, kes hakkas nõukogude religioonipoliitikat Eesti NSV-s senisest aktiivsemalt ellu viima. Samuti karmistas võim veelgi koguduste maksustamist, näiteks 1962 tõsteti oluliselt vaimulike tulumaksumäära ja 1963 koguduste kinnisvara kohustuslikke kindlustusmaksleid.¹⁹⁸ Kõik see tõi kaasa koguduste sulgemislaine. Juba enne uue kirikuvaenuliku poliitika rakendamist suleti Tartu praostkonnas 1957. aastal liikmete vähesuse tõttu sisuliselt tegevuse lõpetanud Prangli-Maaritsa ja Kastolatsi kogudused. Uude sulgemislainesse 1960. aastate esimesel poolel jäid Tartu rajoonis kolm kogudust ja üks kirik: Elva kogudus (1962), Tartu kalmistikirik, millel oma alaline kogudus puudus (1962), Rannu ja Võnnu-Kärsa kogudused (mõlemad 1964).¹⁹⁹ Nii kaotas ainuüksi Eesti õigeusu piiskopkonna Tartu praostkond kahekümne sõjajärgse aastaga seitse kogudust.

Koguduste sulgemisel kasutati 1960. aastatel tüüplähenumist – püüti tekitada olukord, kus majanduslikesse raskustesse sattunud kogudus paluks ise sulgemist. Nii sai näidata, et tegemist oli rahvaalgatuse, mitte kirikuvalitsuse või koguni ilmalike võimude sooviga. Sulgemisprotsessis kasutatud meetodeid ja retoorikat on oma teadusartiklis üksikasjalikult kirjeldanud kirikuloolane Andrei Sõtšov.²⁰⁰

Rannu kogudus oli 1964. aastaks seisus, kus kogudusel puudus juba 30 aastat alaline vaimulik. Kuigi see ei olnud ületamatu probleem, sest teenistusi peeti ikkagi korra kuus ning 1960. aastate alguses oli kiriklike talituste arv ja jumalateenistustel osalemine pöördunud pärast tugevat mõõnaperioodi kergele kasvule, tabas kogudust äärmiselt raskelt riigimaksude tõus. Eelmises peatükis näitasin, et ligi kaks kolmandikku Rannu koguduse sissetulekust tuli eri maksudena riigile ära anda ja 1964 ähvardas maksukoormus veelgi suurenedada. Kuigi Rannu kogudus taotles sarnaselt mitmete teiste õigeusu kogudustega piiskop Aleksiuuse vahendusel maksukoormuse vähendamist, jäeti need taotlused rahuldamata²⁰¹. Nii ei jäänud kogudusel üle muud kui valmistuda tegevuse lõpetamiseks.

30. märtsil 1964 saatis koguduse juhatus Tartu Rajooni TSN Täitevkomitee esimehele Richard Kurvitsale avalduse, mille allkirjastasid kirikuvanem Theodor Härm ja tema abi Maria Mäll. Avalduses oli märgitud, et seoses riigimaksude ligi neljakordse suurenemisega ei

¹⁹⁸ Sõtšov, 2008, lk 146–154.

¹⁹⁹ Sõtšov, 2008, lk 216.

²⁰⁰ Sõtšov, Andrei. Eesti õigeusu koguduste likvideerimine Nikita Hruštšovi ajal aastail 1954–1964. – *Acta Historica Tallinensia*, 11. ak (2011), nr 1, lk 115–130.

²⁰¹ ERA, f R-1961, n 1, s 135, l 83. *Rannu koguduse juhatus piiskop Aleksiuusele*, 27.12.1963.

suuda kogudus enam kirikuhoonet üleval pidada ja on sunnitud selle ära andma, koguduse liikmed ise ühinevad aga geograafiliselt kõige lähemal asuva Kavilda kogudusega.²⁰² 13. mail 1964 arutati Rannu koguduse sulgemise küsimust Tartu Rajooni TSN Täitevkomitee koosolekul, kus otsustati koguduse taotlus rahuldada ning paluda otsusele Rannu koguduse ja kiriku arvelt mahavõtmiseks Eesti NSV Ministrite Nõukogu kinnitust. Taotlusele lisatud õiendis, mille koostas TSN Täitevkomitee esimehe asetäitja Evald Kaldalu, on ära toodud koguduse sulgemist õigustavad põhjused: kogudus on ise avaldanud soovi ühineda Kavilda kogudusega ning tegevus lõpetada, koguduse jumalateenistustel ja kiriklikes talitustes osaleb vähe inimesi, milles on oma roll ateistlikul selgitustööl, koguduse sissetulekud on napid, kahekümnik liikmete surma ja ära kolimise tõttu lagunenu, ühinemiseks valitud Kavilda kogudus asub aga kõigest 10–12 km kaugusel.²⁰³ Kaldalu selgituses on mitmeid küsitavusi. Esiteks eiras Kaldalu koguduse taotluses selgelt esile tõstetud majanduslikke põhjusi koguduse sulgemiseks ja väitis, et koguduse arvelt mahavõtmise palve oli tingitud liikmeskonna vähenemisest ateistliku kihutustöö tulemusel. Samuti näib, et Kaldalu on hinnanud Kavilda kiriku kaugust Rannu kirikust tegelikust väiksemaks. Nii ei põlanud nõukogude võimukandjad ära andmete sihilikku moonutamist, et kujutada olukorda just neile soodsas valguses.

Edasi oli koguduse sulgemise küsimus vaid formaalsus. Vene Õigeusu Kiriku Asjade Nõukogu volinik Eestis Jaan Kanter avaldas omapoolselt koguduse sulgemisele toetust kirjas 22. juunist 1964. Kanter on erinevalt TSN Täitevkomitee aseesimehest korrektselt osutanud, et sulgemise põhiprobleem on rahaliste vahendite nappus, sest koguduse sissetulekust ei jätku enam isegi poolte riigimaksude tasumiseks.²⁰⁴ Kaks päeva hiljem edastas Eesti NSV Ministrite Nõukogu küsimuse lõplikuks lahendamiseks NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures tegutsevale Vene Õigeusu Kiriku Asjade Nõukogule, mis otsustas 11. juulil 1964: "Nõustuda Eesti NSV Ministrite Nõukogu ettepanekuga Tartu rajooni Rannu külas asuva ja teise usuühinguga

²⁰² SMA, s 101, EAÕK Rannu Jumala Jeruusalemma Minemise Kirik. *Tartu rajooni TSN Täitevkomitee esimehele*, 30.03.1964.

²⁰³ SMA, s 101, EAÕK Rannu Jumala Jeruusalemma Minemise Kirik. *Eesti NSV Tartu Rajooni Tööraha Saadikute Nõukogu Täitevkomitee otsus nr 74*, 13.05.1964; *Õiend Tartu rajooni Rannu õigeusu koguduse arvelt mahavõtmise kohta*, 13.05.1964.

²⁰⁴ SMA, s 101, EAÕK Rannu Jumala Jeruusalemma Minemise Kirik. *Заключение уполномоченного Совета по делам русской православной церкви при Совете Министров Союза ССР по Эстонской ССР*, 22.06.1964.

ühineva usuühingu arvelt mahavõtmiseks." Väljakirjutuse nõukogu istungi protokollist allkirjastas nõukogu sekretär Afanassi Šikov.²⁰⁵

11. juulil 1964 tulebki pidada Rannu koguduse sulgemise ametlikuks kuupäevaks. Mis Rannu kirikust pidi edasi saama, oli kirjas juba Tartu rajooni TSN Täitevkomitee õiendis. Nimelt oli kavas kirik ümber ehitada Rannu kolhoosi klubiks. Kirikuvara anti piiskopkonna valitsuse käsutusse, mis jagas selle laiali puudust kannatavate koguduste vahel. Näiteks Rannu kiriku valgest marmorist altar viidi Tallinna Issanda Muutmise peakirikusse.²⁰⁶

²⁰⁵ SMA, s 101, EAÕK Rannu Jumala Jeruusalemma Minemise Kirik. *Выписка из протокола № 9 заседания Совета по делам русской православной церкви при Совете Министров Союза ССР*, 11.07.1964.

²⁰⁶ ERA, f T-76, n 1, s 12148, l 19–20. *Arhiiviteatis Rannu Vallavalitsusele*, 20.04.1995.

RANNU KIRIK PÄRAST KOGUDUSE SULGEMIST

Ilma koguduseta kirikuhoone jäi esialgu veel kaheks aastaks Tartu Rajooni TSN Täitevkomitee bilanssi. See anti toonasele Rannu kolhoosile üle täitevkomitee otsusega 24. augustist 1966. Hilisemates dokumentides on ekslikult üleandmise ajana märgitud vahel ka 1968. aastat, kuid arhiivimaterjalid osutavad üheselt varasema kuupäeva õigsusele.²⁰⁷ Mis kirikuhoonest edasi sai, selle osas on andmed lünklikud ja kuupäeva täpsusega ei ole neid võimalik taastada. Esialgne kava sinna kolhoosi klubi rajamiseks ei teostunud, vaid hoone võeti kasutusele hoopis kolhoosi viljalaona. Selle põhjuseks võis olla asjaolu, et asustuse ümberpaiknemise käigus oli kirik jäänud külanõukogu peamistest asustatud punktidest kaugemale ja seetõttu oleks seda kultuurimajana olnud üpris ebamugav kasutada. Kirikute muutmine ladudeks või muudeks majandushooneteks oli samas nõukogude ajal tavaline. Kui vaadata ainuüksi õigeusu kirikute saatusi, siis näiteks Haapsalu Maria Magdaleena kirik muudeti sulgemise järel linnaadministratsiooni kommunaalosakonna laoks, Tartu Püha Aleksandri kirikusse paigutati Tartu Ülikooli ja Eesti Rahva Muuseumi kogud, Tallinna Püha Siimeoni kirik muudeti aga spordisaaliks. Taolisse kasutusse võetud kirikutel õnnestus vähemalt mingil kujul säilida, paljud maapiirkondade kirikud, millele uut funktsiooni ei leitud, jäeti tühjana lagunema või lammutati.

Kiriku ümberehitamise käigus viljalaoks likvideeriti sinna jäänud kirikuvara. Kohalike mälestuste kohaselt viidi osa kirikuvarast inimeste kodudesse ja leidis rakendust tarbesemetena. Osa puidust sisseseadest läks kindlasti kütteks, kellad aga olevat ära viinud kiriku juures tegutsenud maaparandajad.²⁰⁸ Hoone konstruktsioonid ümberehituse käigus oluliselt kahjustada ei saanud. Vilja mahalaadimine autodelt toimus hoone trepil, viljakuivati ehitati kirikuhoone kõrvale, trepist vasakut kätt. Kirikusaalis hoiti kuivatis töödeldud vilja, mida omakorda laaditi autodele läbi ühe parempoolse akna välja toodud laadimistoru. Viljalao ja kuivatina kasutati hoonet kuni 1970. aastate keskpaigani, mil Rannusse rajati uus kaasaegne viljakuivati. Pärast seda jäi hoone kasutuseeta ja hakkas tasapisi lagunema.²⁰⁹

²⁰⁷ ERA, f T-76, n 1, s 12148, l 24. *Eesti NSV Tartu Rajooni Tööraha Saadikute Nõukogu Täitevkomitee otsus nr 174*, 24.08.1966.

²⁰⁸ *Rannu tavandimaja endise juhataja Elviira Ajaotsa suuline teade*, 27.06.2013.

²⁰⁹ *Rannu vallavanema Maano Koemetsa suuline teade*, 27.06.2013.

Lagunev kirikuhoone oli põnevaks mängupaigaks kohalikele lastele ja romantiliseks ajaveetmiskohaks veidi vanematele noorukitele. Kiriku kõrval asunud endises preestrimajas üles kasvanud Maano Koemets mäletab, et temagi sattus aeg-ajalt sellesse hoonesse. Sisustusest olid sel ajal säilinud veel ahjud: kirikusaalis asuvad plekkahjud olid läbi roostetanud, kiviahjud veel päris korralikud, kui jätta tähelepanuta asjaolu, et nende metallist ukсед olid eest ära viidud. Kirikutorni trepi all leidis sel ajal veel vana kiriklikku perioodikat, mis läks 1980. aastate remondi ajal kaduma. Kiriku katuse all elas suur tuvide koloonia, kus oli enamasti mitukümmend lindu. Torni kasutasid aastaid pesapaigana kured.²¹⁰ Mäletatakse ka lugusid Nõo noortest, kes käisid kirikus õhtuti küünlavalgel luuletusi lugemas.²¹¹

Mihhail Gorbatšovi võimuletulek 1985. aastal ja sellega alanud uutmine tõi kaasa uue poliitika religiooniküsimustes. Mitmed seni ladude, spordi- ja õppehoonetena kasutusel olnud endised pühakojad anti koguduste kasutusse, tõi küll, vaid harva nende kunagistele omanikele. Eespool mainitud kirikuhoonetest anti näiteks Haapsalu Maria Magdaleena kirik 1985. aastal kohaliku seitsmenda päeva adventistide koguduse, Tallinna Püha Siimeoni kirik aga kaks aastat hiljem nelipühilaste koguduse "Immaanuel" kasutusse. Uue hingamise ja eesmärgi otsustas kunagisele Rannu õigeusu kirikule anda ka selle omanik, kelleks oli vahepeal likvideeritud kolhoosi asemel saanud V. I. Lenini nimeline nädissovhoos keskusega Kureküläs. Kui 1960. aastatel oli kavas kiriku muutmine kolhoosi klubiks, siis 20 aastat hiljem viidi see eesmärk ellu: kirikuhoone remonditi kujul, mis võimaldas seal hakata läbi viima erinevaid kultuuriüritusi. Hoonet hakati ametlikult nimetama tavandimajaks. Selle andmine mõne koguduse kasutusse poleks Rannus olnud ka soovi korral võimalik, sest ühtegi nii suuri ruume vajavat kogudust piirkonnas nõukogude aja lõpus veel ei tegutsenud.

Ümberehituse perioodist on säilinud veel üks inventariseerimisakt. Siit on võimalik välja lugeda, et kiriku kunagisest neljast tornist oli säilinud vaid suurim, neljatahuline torn, mille sibulkiiver oli hävinud ja asendatud telgikujulise tornikiivriga. Hävinud oli ka varem kiriku peasissekäiku katnud telkkupliga ehitis. Kirikusse omal ajal jäänud sisustusest olid akti koostamise ajaks hävinud ahjud, ikonostaasi saatus oli akti koostajatele teadmata. Hoone üldine seisukord oli halb ja remondivajadus silmaga nähtav.²¹²

²¹⁰ Maano Koemetsa suuline teade, 27.06.2013.

²¹¹ Elviira Ajaotsa suuline teade, 27.06.2013.

²¹² ERA, f T-76, n 1, s 12148, l 4–9. Eesti NSV territooriumil asuvate apostliku õigeusu kirikute inventariseerimine. Kui varasemates dokumentides on mainitud, et kirikuvara anti üle piiskopkonna valitsusele, siis ikonostaasi osas ei ole tegelikult selge, kas üle anti terve kujusein või ainult selles asunud ikoonid.

Kahjuks puudub täpsem dokumentatsioon 1980. aastatel läbi viidud ehitustööde kohta. Teda on vaid see, et need teostati küllaltki kiiresti, ilm-selt aastatel 1987–1988. Ehitustööd algatas toonane sovhoosi peaökonomist, hilisem Rannu vallavanem Uno Rootsmaa. Kiriku puitosad, sealhulgas uued aknad valmistati kohalikus puutöökojas, kiriku laemaalingute taastamisega tegelesid kunstiüliõpilased Eesti Riiklikust Kunstiinstituudist. Kogu töö tehti sovhoosi raha eest, ehitustöödel ei kasutatud suurte ehitusettevõtete, vaid pigem kohalike kooperatiivide abi. Kapitaalremondi käigus sai kirik uue plekk-katuse, vihmaveetorud ja põranda, parandati kirikumüüridesse tekkinud ja tekita tud augud, uuendati kogu sisekrohv ja suleti katuse läbi jooksu tõttu tekkinud augud vahelae nurkades.²¹³ Tööd lõpetati 1988. aastal. Lisaks dokumentidele kinnitab seda kiriku torni paigutatud tuulelipp, mis kannab just seda aastaarvu.

Usulise ärkamise perioodil, mida 1990. aastate algus endast Eestis kujutas, pandi alus mitmetele uutele kirikutele ja kogudustele ning

taastati kahe maailmasõja vahelisel ajal Eestis tegutsenud kirikud. Üks taolisi kirikuid oli Saksamaa kaudu siia jõudnud Uusapostlik Kirik, mis tegutses juba 1930. aastate Eestis, kuid oli nõukogude okupatsiooni aastatel sunnitud oma tegevuse katkestama. Uusapostlik Kirik on

Rannu Issanda Jeruusalemma Minemise kirik (2013)

²¹³ Elviira Ajaotsa suuline teade, 27.06.2013; Maano Koemetsa suuline teade, 27.06.2013.

olemuselt protestantlik kirik, mille õpetuse keskmes on algkirikliku traditsiooni juurde tagasipöördumine kaasaegses maailmas. See kirikuorganisatsioon panustas 1990. aastatel oluliselt Rannu õigeusu kirikuhoone arengusse.

Esimesed kontaktid Uusapostliku Kirikuga tekkisid Rannu piirkonnas 1990. aastal. Kui küsida, kuidas sattus toonases Eestis nii noor kirik Võrtsjärve äärsesse regiooni, siis vastus peitub konkreetsetes isikutel: mitmed kiriku maaletoojad, kellel olid kontaktid emakirikuga Saksamaal, pärinesid Tartumaalt ja mujalt Lõuna-Eestist. Tühjana seisev ning vaid harva kogukondlike ja kultuuriürituste tarvis kasutamist leidv hoone tundus jumalateenistuste pidamiseks igati sobiv ja juunis 1991 hakati kirikut kokkuleppel sovhoosiga taas

Rannu Issanda Jeruusalemma Minemise kiriku sisevaade (2013)

usulistel eesmärkidel kasutama. Koguduse juhiks sai peatselt kohalik elanik Endel Arumets.²¹⁴ Rannu koguduse ametlikuks asutamiskuupäevaks oli sama aasta 11. september, juriidilise isikuna registreeriti see Siseministeeriumi kirikute, koguduste ja koguduste liitude registris 21. detsembril 1993.²¹⁵

Uusapostliku Kirikuga Eestis (UKE) sõlmiti hoone kasutamiseks rendileping. Juba pärast selle lepingu sõlmimist tagati kirikus puurkaevupõhine veevarustus ja ehitati välja kanalisatsiooni kogumiskaev. Samuti ühendati kirikuhoone elektrivõrguga. UKE tegi omalt poolt hoonesse märkimisväärseid investeeringuid: uuendati elektrijuhtmed, kirikusse paigutati boiler, elektripliit, elektriradiaatorid, uus mööbel ja satelliidisüsteem, mis võimaldas üle kanda jumalateenistusi Saksamaalt. Kirikusse ehitati kantsel, loodi laste mänguruum ja kohvituba teenistustejärgseteks koosviibimisteks. Samuti telliti ja paigutati kiriku altariruumi seinaks kaks vitraažakent, mis on seal siiani. Ulatuslikult toodi maale humanitaarabi; sümboolse

²¹⁴ Uusapostliku Kiriku Eestis piirkonnavanema Andres Aani suuline teade, 21.06.2013.

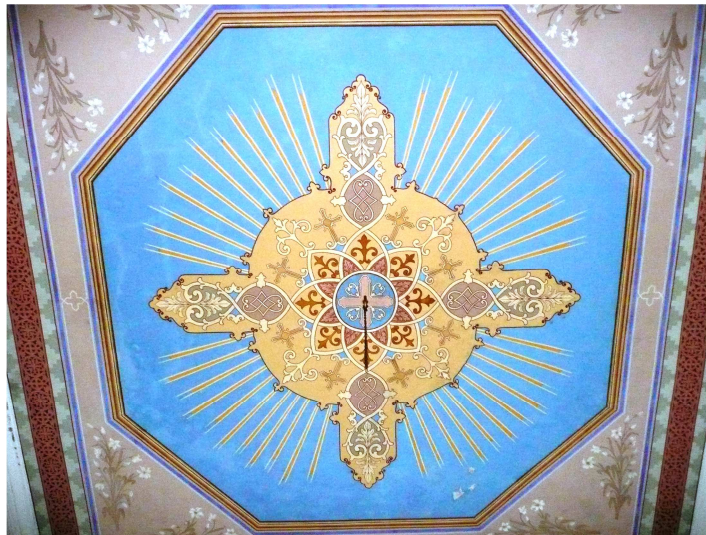
²¹⁵ Siseministeeriumi usuasjade osakonna juhataja Ilmo Au vastus päringule, 14.06.2013.

hinnaga turustatud kasutatud riiete müügitulust rahastati kirikutrepile uute metallist käsipuude valmistamist.²¹⁶

Kogudus oli elujõuline ja kasvas kiiresti: kiriku enda andmetel kuulus tippajal sinna üle 200 inimese. Kõik neist ei olnud pärit Rannu lähiumbrusest, käidi ka märksa kaugemalt, nii et keskmiselt võib rääkida umbes 20 km raadiusest.²¹⁷

Hoone omanikuks oli esialgu sovhoos, seejärel anti see üle kohalikule omavalitsusele. Eesti Vabariigi Riigivaraameti akt riigivara üleandmise kohta Rannu vallale on allkirjastatud 17. juulil 1992.²¹⁸ Sel perioodil koostatud hindamisaktidest selgub, et kiriku ruumala oli 1989 kuupmeetrit ja hoonealune pind 268 ruutmeetrit, mis langeb enam-vähem kokku nõukogude ajal koostatud inventariseerimisaktide andmetega. Tavandimaja koguväärtuseks oli 1992. aasta seisuga 97 032 rubla.²¹⁹ Rannu vallavalitsus sõlmis rentnikuga tähtajatu rendilepingu, mis jättis vallale võimaluse kasutada hoonet ka oma ürituste läbiviimiseks. Paralleelselt jumalateenistuste läbiviimisega kasutati hoonet veel mõnda aega tavandi-

Rannu Issanda Jeruusalemma Minemise kiriku laemaalid (2013)

²¹⁶ Rannu tavandimaja endise juhataja Elviira Ajaotsa suuline teade, 27.06.2013.

²¹⁷ Uusapostliku Kiriku Eestis piirkonnavanema Andres Aani suuline teade, 21.06.2013.

²¹⁸ ERA, f T-76, n 1, s 12148, l 21. Riigivara munitsipaalomandisse üleandmise akt nr 12/13/116, 17.07.1992.

²¹⁹ ERA, f T-76, n 1, s 12148, l 25. Hoone ülevaatuse akt, 02.11.1995; l 23, Tavandimaja põhivahendite nimekiri seisuga 01.01.1992.

majana – kuni Rannu uue rahvamaja valmimiseni 1994. aastal viidi kirikus läbi sünnitunnistuste üleandmisi, ilmalikke matusetalitusi ja muid pidulikke valla üritusi. Kuna kirik jäi nüüd pikalt Uusapostliku Kiriku kasutusse, võib selleaegsetes dokumentides ja valda tutvustavates tekstides kohata hoone kohta ka märget "Rannu uusapostlik kirik".

UKE oli huvitatud hoone omandamisest, olles valmis kulutama raha nii kirikuhoone ostmiseks kui ka selle edasiseks renoveerimiseks. Välja töötati isegi kiriku uue sisekujunduse projekt. Ka vallale tundus hoonele uue hooliva omaniku leidmine hea ideena ning põhimõttelist vastuseisu Uusapostliku Kiriku plaanidele ei olnud, kuid 1990. aastate teisel poolel hakkasid paralleelselt kulgema omandireformiga seotud protsessid, mis nii kiriku senise omaniku kui ka rentniku plaanid põhjalikult segi löid.²²⁰

Augustis 1993 oli nõukogude okupatsiooni aastatel eksiilis tegutsenud EAÕK ennast Siseministeriumis ametlikult registreerinud. Riik tunnistas peatselt just selle organisatsiooni (mitte samale nimele pretendeeriva endise Vene Õigeusu Kiriku Tallinna ja Eesti piiskopkonna) aastatel 1920–1940 Eesti Vabariigis eksisteerinud õigeusu kiriku õigusjärglaseks. Mainitud otsus tähendas ühelt poolt õigeusu kirikutüli algust Eestis, mis pole siiani lahendust leidnud. Teiselt poolt tähendas see EAÕK tunnistamist omandireformi subjektiks, kellel tekkis õigus talle esimesel iseseisvusajal kuulunud kinnisvara tagasisaamiseks. Selle kinnisvara hulka kuulus ka Rannu Issanda Jeruusalemma Minemise kirik. Kiriku tagastamise küsimuseni jõuti 1999. aastal, mil algasid läbirääkimised EAÕK Tartu praosti Johannes Keskküla ja Uno Rootsmaa juhitud Rannu vallavalitsuse vahel.

Vald kirikut tagastada ei soovinud, sest leidis, et hoone pole säilinud selle ajaloolisel kujul, juurde- ja ümberehituste tulemusel on selle funktsioon muutunud ja väärtus oluliselt kasvanud. Seetõttu otsustati tellida ka hoonele ehitusekspertiis, mis oleks pidanud valla seisukohta kinnitama või ümber lükkama.²²¹ Veebruaris–märtsis 2000 läbi viidud ekspertiis, mille teostasid Hannes Vanamölder, Kersti Looga ja Hannes Freiberg, kinnitas vallavalitsuse seisukohta ning tõdes, et sovhoosi ja valla tehtud tööde tulemusel on hoone väärtus oluliselt muutunud.²²² Lähtudes ekspertiisi tulemustest lepitati kokku, et kirik jääb EAÕK-le tagastamata. Vald pidi jätma hoone enda valdusesse, et see siis hiljem omakorda Uusapostlikule

²²⁰ *Rannu vallavanema Maano Koemetsa suuline teade*, 27.06.2013. Soovi hoonet omandada kinnitas ametlikus kirjas Rannu uusapostliku koguduse eestseisja Endel Arumets, vt RVA (Rannu vallavalitsuse arhiiv), *Sooviavalidus Rannu Vallavalitsusele*, 01.08.1995.

²²¹ RVA, *Taotlus ehitusekspertiisi läbiviimiseks*, nr 53-11/19, 25.01.2000.

²²² RVA, *Eksperthinnang Tartumaal Rannu vallas paikneva endise Apostliku õigeusu kiriku Rannu koguduse hoone endisel individualiseeritaval kujul säilimise kindlakstegemisel*, 06.03.2000.

Kirikule edasi müüa. Vastav kokkulepe allkirjastati praost Keskküla ja vallavanem Rootsmaa vahel mais 2000. EAÕK loobus kirikuhoone omandamise nõudest ning pidi selle eest kompensatsiooniks saama 50 protsenti hoone võõrandamise tasust, kuid mitte vähem kui 250 000 Eesti krooni. Kompensatsiooni reaalne suurus seati niisiis sõltuvusse hinnast, millega UKE oleks hoone ostnud.²²³

Paraku see kokkulepe jõusse ei jäänud, sest EAÕK taganes kokkuleppes väljendatud seisukohast. Õigeusu kiriku nõudmisel viidi läbi uus ekspertiis, mis jõudis eelmisega võrreldes vastupidisele tulemusele ja leidis, et valdavas osas on hoone konstruktsioonid ja olemus jäänud samaks.²²⁴ Samas tunnistati, et vallale on tekkinud tehtud renoveerimistööde tulemusel umbes 30-protsendiline omandiõigus. Selle ekspertiisiakti põhjal tegi vallavalitsus 4. jaanuaril 2001 korralduse kirikuhoone üleandmiseks EAÕK-le. Üleandmisakt vormistati 21. märtsil 2002, mille kohaselt võttis EAÕK vallavalitsuselt vastu kirikuhoone mõttelise osa, mis moodustas 70,08% hoonest. Ülejäänud 29,92% jäi endiselt valla omandisse. Kirikusse jäi ka Uusapostliku Kiriku soetatud sisustus, samuti säilis Uusapostlikul Kirikul õigus kirikut edaspidi jumalateenistuste pidamiseks kasutada.²²⁵

Esialgu jätkus kirikuhoone kasutamine UKE poolt endises korras, kuid kui EAÕK hakkas 2007. aastal taotlema vallale kuuluva ligi 30-protsendilise mõttelise osa tagastamist, jõudis uusapostliku koguduse tegevus Rannu õigeusu kirikus lõpule. Lisaks omandiprobleemidele oli pärast esialgse usulise innu raugemist hakanud uusapostlik kogudus kahanema, millest annab tunnistust tõsiasi, et 2. novembril 2004 kustutati kogudus ametlikult Siseministeriumi registrist²²⁶. Kuigi sellega likvideeriti UKE Rannu kogudus juriidilise isikuna, ei tähendanud see veel koguduse tegevuse lõpetamist ja kooskäimised Rannu kirikus jätkusid. Lõplikult loobus UKE Rannu õigeusu kiriku ruumide kasutamisest alles septembris 2007.²²⁷ Siinkohal tuleb märkida, et etnoloog Jaanus Plaadi andmetel kasutas Uusapostlik Kirik hoonet veel 2011. aastal, kuid see ei vasta tõele. Ilmselt järeldas Plaat seda kiriku ukse kõrvale üles jäänud tahvlist, mida ei võetud maha lootuses kirikus jumalateenistused edaspidi taastada.²²⁸ Pärast uusapostliku koguduse väljakolimist kirikuhoonest on hoone seisnud kasutuseta.

²²³ ERA, f T-76, n 1, s 12148, l 17. *Kokkulepe*, 29.05.2000.

²²⁴ *Rannu vallavanema Maano Koemetsa suuline teade*, 27.06.2013.

²²⁵ ERA, f T-76, n 1, s 12148, l 13. *Vara üleandmise-vastuvõtmise akt*, 21.03.2002.

²²⁶ *Siseministeriumi usuasjade osakonna juhataja Ilmo Au vastus päringule*, 14.06.2013.

²²⁷ *Uusapostliku Kiriku Eestis piirkonnavanema Andres Aani suuline teade*, 21.06.2013.

²²⁸ **Plaat**, 2011, lk 798–799; *Uusapostliku Kiriku Eestis piirkonnavanema Andres Aani kirjalik teade*, 24.06.2013.

Kirikuhoone ja selle juurde kuuluvate maade lõplik ning täielik üleminek EAÕK valdusesse toimus aastatel 2008–2013. Kiriku poolelt läbirääkimisi korraldanud firma OÜ EAÕK Varahaldus soovis ka vallale kuuluva mõttelise osa tagastamist kirikule, kuid ei soovinud ega suutnud selle eest tasu maksta. Lõpuks jõuti kokkuleppele vallale kuulunud 29,92% tasuta üleandmises õigeusu kirikule. EAÕK kinnitus, et nad püüavad leida kirikule kasutuse, kallutas vallavalitsust neile soodsat otsust langetama. Vastava otsuse tegi vallavolikogu 19. juunil 2008 ning samal päeval sõlmiti vara üleandmis-vastuvõtmisakt, mille allkirjastasid vallavanem Uno Rootsmäe ja EAÕK Varahalduse esindaja Margus Lepvalts.²²⁹ Lõplikult allkirjastati võõrandamisleping 18. augustil 2011.²³⁰ Seejärel jäi lahtiseks ainult kirikuhoone juurde kuuluva maa tagastamine EAÕK-le. Tartu maavalitsuse omandireformi komisjoni otsusega oli EAÕK tunnistanud õigustatud subjektiks 5,46 hektari suuruse maatüki osas. See oli endine kirikumaa. Kuna kirikumaal asuva kahe elamu, endise preestrimaja ja endise köstrimaja, omanikele Lõhmusele ja Koemetsale erastati nende eluhooned ja suurem osa endisest kirikumaast vastavalt ostueesõigusele 2001. aastal, siis EAÕK-le määrati sel ajal tagastamata jäänud hoonete eest kompensatsiooniks 98 700 krooni.²³¹ Tagastamata jäänud maa eest sai kirik novembris 2012 samuti rahalise kompensatsiooni.²³² EAÕK-le tagastati lõpuks 4375 m² suurune maatükk, mis kinnistati kiriku nimele 18. veebruaril 2013.

Sellega jõudis Rannu kiriku põnev saaga vähemalt mõneks ajaks lõpule. Kirik läks pärast pikki aastaid tagasi kunagise omaniku valdusesse, kuid küsimus, kas omanik suudab leida sellele kasutuse ja selle eest hoolt kanda, on vastuseta. Eesti on täis tühje ja lagunevaid õigeusu kirikuid, mille haldamine käib väikese liikmeskonnaga kirikule nagu EAÕK üle jõu. Tuleb vaid loota, et Rannu kirik, mis vaatamata raskustele suutis üle elada nõukogude aja keerulised aastad ja sai 1980. aastatel uue hingamise, ei jää nüüd taas saatuse hoolde.

2013. aastal möödus 120 aastat Rannu koguduse avamisest, 2014. aastal möödub 50 aastat selle koguduse sulgemisest. Rannu kirikuhoonel on vanust üle 110 aasta. See raamat on väike mälestusmärk neile mõlemale. Üks neist on kadunud minevikku, kuid lootus, et õigeusk Rannule tee kord tagasi leiab, püsib. Kui see juhtub, siis tahaks loota, et Rannu kirik on endiselt seal, ootamas neid, kes temast rõõmu tunneksid, tema põnevat minevikku väärilt austaksid ja tema võlvide all Jumalale kiidulaulul kõlada laseksid.

²²⁹ RVA, *Vallasvara võõrandamine*, nr 71, 19.06.2008; *Vara üleandmise-vastuvõtmise akt*, 19.06.2008.

²³⁰ RVA, *Ehitise mõttelise osa tasuta võõrandamise leping*, 18.08.2011.

²³¹ RVA, *Eksperthinnangu kinnitamine ja endise Rannu koguduse hoonete kompenseerimine*, nr 117, 21.05.2001.

²³² RVA, *Õigusvastaselt võõrandatud maa tagastamine ja osaliselt tagastamata jätmise*, nr 2-3/286, 20.11.2012.

BIBLIOGRAAFIA

Arhiiviallikad

1. Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku arhiiv (EÕKA)
Rannu koguduse toimik
2. Rahvusarhiivi Ajalooarhiiv (EAA)
Fond 1655 – EAÕK Sinod
Fond 1967 – EAÕK Rannu kogudus
3. Rahvusarhiivi Riigiarhiiv (ERA)
Fond R-1961 – NSVL Ministrite Nõukogu j.a. Vene Õigeusu Kiriku Asjade
Nõukogu Volinik ENSV-s
Fond T-76 – RAS Eesti Ehitismälestised
4. Rannu vallavalitsuse arhiiv (RVA)
5. Siseministeeriumi usuasjade osakonna arhiiv (SMA)
Säilik 101 – EAÕK Rannu Jumala Jeruusalemma Minemise Kirik

Käsikirjad

1. **Kaljukosk**, August. *Õigeusu kirikutes (kogudustes) teeninud vaimulike nimekiri*. Tallinn, 1975. Käsikiri Ajalooarhiivi raamatukogus.
2. **Klaas**, Urmas. *Õigeusu kirik Lõuna-Eestis 1848–1917: halduskorraldus ja preesterkond*. Magistritöö. Tartu, Tartu Ülikooli filosoofiateaduskond, 1998. Käsikiri Tartu Ülikooli Raamatukogus.
3. **Sõtšov**, Andrei. *Eesti õigeusu piiskopkonna halduskorraldus ja vaimulikkond aastail 1945–1953*. Magistritöö. Tartu, Tartu Ülikooli usuteaduskond, 2004. Käsikiri Tartu Ülikooli Raamatukogus.

Kirjandus

1. Patriarh **Aleksius II**. *Õigeusk Eestimaal*. Tallinn, Revelex, 2009.
2. **Andresen**, Lembit. *Eesti kooli ajalugu algusest kuni 1940. aastani*. Tallinn, Avita, 2003
3. Деяния Архиерейского Собора Русской Православной Церкви. – *Журнал Московской Патриархии*, № 8, 1961, стр. 11–17.
4. *Eesti Piiskopkonna Teataja*, aastakäigud 1952–1957.
5. *Eesti Õigeusu Piiskopkonna Nõukogu Teataja*, aastakäik 1947.
6. *Eesti Õigeusu Piiskopkonna Teataja*, aastakäigud 1947– 1949, 1951–1952.
7. **Гаврилин**, Александр Валентинович. *Очерки истории Рижской епархии. 19 век*. Рига, Филокалия, 1999.
8. Митрополит **Корнилий**. *О моем пути*. Таллин, 2009.
9. **Kruus**, Hans. *Talurahva käärimine Lõuna-Eestis XIX sajandi 40-ndail aastail*. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1930.
10. **Plaat**, Jaanus; **Maasik**, Arne. *Õigeusu kirikud, kloostrid ja kabelid Eestis*. Tallinn, Eesti Kunstiakadeemia, 2011.
11. *Положение об управлении Русской Православной Церкви*, принят Поместным Собором Русской Православной Церкви 1945 г. S.a.
12. **Raudsepp**, Anu. *Riia Vaimulik Seminar 1846–1918*. Tartu, Eesti Kirjandusmuuseum, 1998.
13. **Risch**, Helmut. Die estnische apostolische-rechtgläubige Kirche. – *Kyrios: Vierteljahresschrift für Kirchen- und Geistesgeschichte Ost-Europas*, Nr 2, 1937, lk 113–142.
14. **Schvak**, Toomas. *Nõmme Ristija Johannese kogudus: uurimus Tallinna Nõmme õigeusu koguduse ja kiriku 90-aastasest ajaloost*. Tallinn, Püha Johannese Kooli Sihtasutus, 2013.
15. **Seleznjov**, Sergei. Tartumaa pühakojad. – *Usk ja Elu*, nr 2, 2006, lk 87–89. Vt ka http://www.eoc.ee/static/files/044/uskelu_2_2006.pdf (vaadatud 29.05.2013)
16. **Sepp**, Arvi. Rannus tehti ajalugu. – *Rannu Valla Leht*, nr 145, november 2011, lk 1.
17. **Sõtšov**, Andrei. Eesti õigeusu koguduste likvideerimine Nikita Hruštšovi ajal aastail 1954–1964. – *Acta Historica Tallinensia*, nr 1, 2011, lk 115–130.

18. **Sõtšov**, Andrei. *Eesti õigeusu piiskopkond nõukogude religioonipoliitika mõjuväljas 1954–1964*. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus, 2008.
19. *Usk ja Elu*, a.k 1938.

Kirjalikud ja suulised teated

1. Siseministeeriumi usuasjade osakonna juhataja Ilmo Au vastus päringule, 14.06.2013.
2. Uusapostliku Kiriku Eestis piirkonnavanema Andres Aani suuline teade, 21.06.2013.
3. Uusapostliku Kiriku Eestis piirkonnavanema Andres Aani kirjalik teade, 24.06.2013.
4. Rannu tavandimaja endise juhataja Elviira Ajaotsa suuline teade, 27.06.2013.
5. Rannu vallavanema Maano Koemetsa suuline teade, 27.06.2013.

Internetiallikad

1. **Laas**, Anu. *Õigeusu kirik Rõngus*.
<http://rongukylad.wordpress.com/koduuurimine/oigeusu-kirik-rongus> (Rõngu külade blogi, vaadatud 29.05.2013).
2. *Rahvusarhiivi haldusüksuste andmebaas*. <http://www.eha.ee/labs/haldusyksused> (vaadatud 25.04.2013)

LISA 1. Rannu õigeusu kiriku ja koguduse kronoloogia

27.10.1893 ukj 08.11.1893	avati Pühima Valitseva Sinodi korraldusel Rannu Issanda Jeruusalemma Mineku kogudus
28.11.1893 ukj 10.12.1893	Rannu koguduse esimeseks preestriks määrati isa Joann Veevo
23.10.1897 ukj 05.11.1897	Rannu kogudust asus teenima preester Konstantin Savi
1899– 1901	ehitati Rannu Issanda Jeruusalemma Mineku kirik
08.05.1905 ukj 21.05.1905	Riia ja Miiitavi peapiiskop Agafangel pühitses Rannu õigeusu kiriku
01.10.1908 ukj 13.10.1908	Rannu koguduse preestriks nimetati isa Nikolai Tšistjakov
07.08.1912 ukj 20.08.1912	isa Nikolai Tšistjakov suri Rannus ja maeti Rannu õigeusu kalmistule, kus tema hauasammas on näha tänaseni
09.10.1912 ukj 22.10.1912	kogudust asus teenima preester Georg Kiiman
01.10.1915 ukj 13.10.1915	kogudusepreestriks sai isa Joann Tölp, kes teenis Rannul läbi Esimese maailmasõja aastate
1917	sulgesid Saksa okupatsioonivõimud kogudusele kuulunud Rannu kihelkonnakooli ja Valguta abikooli
15.08.1918	Rannu kogudust külastas Tallinna vikaarpiiskop Platon
01.04.1923	uueks kogudusepreestriks valiti isa Dionissi Antson
29.08.1927	Rannu kogudust külastas Tallinna ja kogu Eesti metropoliit Aleksander
20.08.1928	kogudus andis kiriku juurde kuuluva preestrimaja rendile proviisor Karl Silla apteegile; edaspidi jäigi see maja tervishoiuasutuste kasutusse
14.02.1932	valiti koguduse alaliseks preestriks senine Rannu koguduse köster Mihhail Voznesenski
14.06.1933	Rannu kogudust külastas Tallinna ja kogu Eesti metropoliit Aleksander
01.05.1935	asus isa Mihhail Voznesenski ümber Kavilda kogudusse; alates sellest ajast ei olnud Rannus enam ühtegi alalist preestrit, vaid ainult hooldajapreestrid, kes käisid kohal teistest kogudustest

1938		koliti koguduse preestrimajja Rannu arstipunkt
04.02.1947		Rannu õigeusu kogudus registreeriti nõukogude võimu poolt
04.10.1950		Rannu kogudust külastas Tallinna ja Eesti piiskop Roman
30.03.1964		Rannu koguduse juhatus taotles Tartu Rajooni TSN Täitevkomiteelt koguduse sulgemist majanduslikel põhjustel
11.07.1964		NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Vene Õigeusu Kiriku Asjade Nõukogu otsustas Rannu koguduse sulgeda
24.08.1966		Rannu kirikuhoone anti üle Rannu kolhoosile, mis rajas sinna viljalao
1987–	1988	V. I. Lenini nimeline nädissovhoos taastas vahepeal kasutuseta seisnud Rannu kirikuhoone tavandimajana
juuni 1991		Rannu kirikuhoonet hakkas jumalateenistuste pidamiseks kasutama Uusapostliku Kiriku Rannu kogudus
17.07.1992		Rannu kirikuhoone anti riigivara bilansist üle Rannu vallale
21.03.2002		Rannu vallavalitsus andis 70-protsendilise mõttelise osa kirikust üle selle õigusjärgsele omanikule EAÕK-le
sept. 2007		Uusapostliku Kiriku Rannu kogudus lõpetas kirikuhoone kasutamise jumalateenistuste pidamiseks
19.08.2008		Rannu vallavalitsus otsustas 30-protsendilise mõttelise osa kirikust võõrandada tasuta EAÕK kasuks
18.08.2011		võõrandamislepingu allkirjastamisega sai Rannu õigeusu kirikust taas tervikuna EAÕK omand

LISA 2. Rannu koguduse töötegijad

Rõngu koguduse esipreestrid

1848–	1852	Timofei Tišinski
01.03.1852–	24.11.1854	Aleksei Vašnevski
24.11.1854–	1855	Nikolai Verhoustinski
1855–	31.10.1896	Konon Šorohhov

Rannu koguduse esipreestrid (*kursiivis kohusetäitjad*)

28.11.1893–	23.10.1897	Joann Veevo
23.10.1897–	01.08.1908	Konstantin Savi
01.10.1908–	07.08.1912	Nikolai Tšistjakov
09.10.1912–	07.09.1915	Georg Kiiman
01.10.1915–	20.01.1922	Joann Tölp
20.01.1922–	14.04.1923	<i>Konstantin Savi</i>
14.04.1923–	20.05.1927	Dionissi Antson
06.06.1927–	25.01.1931	<i>Theodor Bleive</i>
25.01.1931–	04.03.1932	<i>Mihhail Voznesenski</i>
04.03.1932–	01.05.1935	Mihhail Voznesenski
01.05.1935–	15.10.1947	<i>Mihhail Voznesenski</i>
15.10.1947–	03.02.1951	<i>Theodor Bleive</i>
03.02.1951–	25.10.1951	<i>Lazar (Sarv)</i>
15.06.1952–	09.06.1961	<i>Mihhail Voznesenski</i>
09.06.1961–	1962/1964	<i>Jakob Mølter</i>

Rannu koguduse vanemköstrid-kooliõpetajad

15.12.1893–	18.09.1898	Jaan (Joann) Luks
18.09.1898–	10.05.1900	Fjodor Troitski
10.05.1900–	25.01.1902	Joann Tsvetkov
02.02.1902–	1906	Nikolai Bobkovski
07.02.1906–	1918	Rodion Siimeon

Rannu koguduse nooremköstrid

24.01.1894–26.05.1897	Daniel Liflandski
26.05.1897–07.02.1906	Rodion Siimeon
07.02.1906–08.05.1908	Anton Ruga
08.05.1908–22.09.1911	Pjotr Zverjev
22.09.1911–07.06.1913	Vassili Teiss
07.06.1913– 1916	Peeter Toom

Rannu koguduse köstrid

22.01.1928–25.01.1931	Mihhail Voznesenski
-----------------------	---------------------

Rannu koguduse kirikuvanemad

20.02.1894–10.05.1900	Anton Vint
10.05.1900–16.05.1905	Anton Karist
16.05.1905–17.03.1909	Juhan (Joann) Sule
17.03.1909–11.09.1921	Anton Vares
11.09.1921–19.12.1926	Juhan (Johannes) Võlli
19.12.1926–25.01.1931	Jaan Pulges
25.01.1931–14.02.1932	Theodor Kile
14.02.1932– 1948	Ants (Anton) Altosaar
1948– 1952	Jaan Lääne
1952–11.07.1964	Theodor Härm

Rannu koguduse nõukogu esimehed

1923–19.12.1926	Hans Karist
19.12.1926–11.03.1928	Mihkel (Mihhail) Vaha
11.03.1928–25.01.1931	Juhan (Johannes) Võlli
25.01.1931–18.02.1934	Andres Võlli
18.02.1934– 1936	Jaan Pulges
1936– 19??	Nikolai Tihane

Aastatel 1945–1961 kuulus koguduse nõukogu esimehe amet kogudusepreestrile, alates 1961. aastast kirikuvanemale.

Valguta abikooli õpetajad

05.01.1887–26.05.1897		Rodion Siimeon
01.10.1897–	1899	Jaan (Ivan) Jakobson
1899–	1902	Rodion Siimeon
1902–	1904	Jaan (Joann) Unt
1904–	19??	Jaan (Ivan) Ervart
19??–	1917	Aleksei Koik

LISA 3. Vaimulike elulood

Antson, Dionissi (01.06.1864 vkj 20.05.1864 – 03.01.1932) – sündis Tartumaal Tamme vallas Verevi külas talunik Peeter Antsoni pojana. Lõpetas 1885 Tartu Õpetajate Seminari täieliku kursuse ja määrati augustis 1885 Kõrgessaare kihelkonna Puski algkooli õpetajaks. Juulis 1887 nimetati Riia vaimuliku konsistooriumi otsusega Kõrgessaare koguduse vanemköster-kooliõpetajaks. 05.11.1889 läks üle Samara piiskopkonda ja pühitseti piiskop Serafimi poolt preestriks Malaja Tšesnokovka kogudusse. Jaanuaris 1890 nimetati ühtlasi sealse vallakooli usuõpetajaks. 1891–1892 paistis silma inimeste abistamisega piirkonda tabanud näljahäda ajal, mille eest autasustati teda 1894. aastal Samara kubermangukomitee tänukirjaga. Pälvis Samara piiskopkonnas töötades veel mitmeid vaimulikke ja ilmalikke autasusid: 1897 hõbemedal pikaajalise kooliteenistuse eest, 1898 puusavöö, 1900 skuufia kandmise õigus, 1900 kubermangu koolinõukogu tänukiri tegevuse eest usuõpetajana, 1904 kamilavka kandmise õigus. 13.11.1908 pöördus tagasi Riia ja Miitavi piiskopkonda ning nimetati Läänemaal asuva Mäemõisa koguduse preestriks. 1911 viidi omal soovil üle Väike-Lähtru kogudusse. Sellel ametikohal töötades pälvis 1915 Pühima Valitseva Sinodi autasuna kuldse rinnaristi kandmise õiguse. 1916. aastast oli ühtlasi Lääne praostkonna vaimuliku kohtu uurija. 18.01.1918 emigreerus pealetungivate Saksa vägede kartuses oma endisse kogudusse Samara kubermangus, kust opteerus 1922. aastal taas Eestisse. 01.04.1923 valiti Rannu koguduse preestriks ja kinnitati ülempiiskop Aleksandri poolt 14.04.1923 ametisse. 20.05.1927 lahkus halva tervise tõttu kirikuteenistusest. (EAA.1967.1.9, Rannu Apostliku Õigeusu koguduse preestri Dionisiy Peetri p. Antsoni teenistusleht 1925 a.)

Bleive, Theodor (ka Feodor; 10.02.1901 vkj 28.01.1901 – 30.09.1979) – sündis Riias preester Mihhail Bleive pojana. Aastatel 1920–1923 õppis Tartu Ülikoolis keemiat ja 1923–1927 õigeusu teoloogiat, ei lõpetanud kumbagi eriala. 1924–1927 oli ta Tartu Aleksandri koguduse köster-koorijuht. Pühitseti 25.03.1927 Tallinna Kaasani kirikus diakoniks ja kaks päeva hiljem Tallinna Siimeoni kirikus preestriks. 27.03.1927–05.04.1951 oli Rõngu koguduse preester, selle kõrvalt Rannu (1927–1931, 1947–1951), Helme-Tõrva (1931–1938, 1940–1942), Kastolatsi (1932–1945; 1946–1951), Elva (1932–1947, 1948–1951), Laiuse (1941–1942), Suislepa (1931–1932; 1942–1951), Tartu Aleksandri (1941–1943) ja Prangli-Maaritsa (1947–1951) koguduste hooldaja. Pärast Teist maailmasõda teenis igapäevast leiba

Tartu rajooni "Teedla" sovhoosi brigadirina. 26.03.1948 sai ülempreestri aunimetuse. 05.04.1951–20.08.1956 oli ta Satserinna koguduse ja 15.09.1956–20.06.1962 Haapsalu koguduse preester. Haapsalus teenides hooldas ka Märjamaa, Mäemõisa, Väike-Lähtru ja Emmaste (1957. aastast) kogudusi. Alates 1962. aastast ilmalikult töölt pensionil. Teenis 1962–1966 preestrina Väike-Lähtru kogudust ja 1967–1972 koosseisuvälise vaimulikuna Tallinna Jumalaema Kõikide Kurbade Rõõmu Pühakuju kirikus Sitsi tänaval. Pöördus vaimulike puuduse tõttu hiljem teenistusse tagasi, oli alates 18.01.1975 Tapa koguduse hooldaja. Suri Haapsalus, maeti Tartu Ropka kalmistule. (EÕPT, 15.05.1948; EPT, 15.01.1957; Sõtšov, 2004, lk 145; Kaljukosk, 1975, lk 10, 11, 13, 69, 143, 147–148)

Kiiman, Georg (ka **Kiimann**; 01.05.1875 vkj 19.04.1875 – 06.07.1943) – sündis Kõos Pilstvere kihelkonnas talunik Andres Kiimani pojana. 1887–1897 õppis Riia Vaimuliku Seminaris ja määrati 28.06.1897 oma palvel Lohusuu koguduse köstriks. 11.03.1900 vabastati 1900–1901 köster Jakobi-Uduvere ja 1901–1902 Kolga-Jaani koguduses. 26.12.1902 pühitses Riia ja Miitavi peapiiskop Agafangel ta diakoniks ning 05.01.1903 preestriks äsja avatud Kangro (Järva-Jaani) kogudusele. 02.01.1907 autasustati teda puusavööga. 01.10.1907–25.01.1908 teenis preestrina Lelle kogudust ja alates 25.01.1908 Jakobi-Uduvere kogudust. Seoses Rannu preestri Nikolai Tšistjakovi surmaga viidi 09.10.1912 üle Rannu kogudusse. Jaanuaris 1914 autasustati teda skuufiaga. Alates 25.08.1915 kuni surmani teenis Nõo kogudust. 1916 õppis vabakuulajana Tartu keiserlikus ülikoolis matemaatikat. 1918 oli Saksa okupatsioonivõimude poolt vangistatud. Püüdis nii 1918 kui ka 1922 matemaatika õpinguid Tartu Ülikoolis jätkata, kuid pidi mõlemal korral katkestama. 1935 nimetati ülempreestriks. Maetud Tartu Jumalaema Uinumise kalmistule. Oli abielus, abikaasa Nadežda (1882–1967), lapsed Valentin (1903–1941), Leonid (1904–19??), Jevgeni (Eugen, 1911–1982) ja Georg (1918–1945). Osa lastest eestistas hiljem nime, kasutades seda kujul Kiidma. (EAA.1967.1.12, l 34–35; Kaljukosk, 1975, lk 80)

Lazar (ka **Laatsar** või **Laatsarus**; 24.04.1907 vkj 11.04.1907 – 08.07.1969) – sündis Tännassilma koguduses Peeter Sarve perekonnas, kodanikunimi **Jakob Sarv**. Omandas keskhariduse, alustas kirikuteenistust köstrina Tännassilma ja Penuja kogudustes. 1931 õppis vabakuulajana Tartu Ülikooli usuteaduskonnas, sooritas samal aastal vaimuliku kutseeksami ning pühitseti 1932 esmalt diakoniks, seejärel 10.11.1932 preestriks. 1934. aastast mungarüü kandja, 1936. aastast kuuletuja Petseri kloostriks. Teenis preestrina Penuja (10.11.1932–01.02.1936), Mõla (15.03.1936–21.10.1937) ja Märjamaa (21.10.1937–07.01.1941) kogudusi,

oli 1938–1939 lühiajaliselt asendajaks Velisel. Andis 1941 mungatöötuse, võttis vaimulikuks nimeks Laatsarus (eestipäraselt Laatsar, venepäraselt Lazar). Teenis munkpreestrina Mõla (12.01.1941–06.10.1942), Paide (15.10.1942–15.05.1944) ja Luhamaa (15.05.1944–03.02.1951) kogudust. Samal ajal oli hooldajaks vaimulikuks Juuru (1942–1944), Kastna (1944), Türi (1942–1943), Värskas (1947–1948) ja Meeksi (1946–1947; 1949–1951) kogudustes. Veebruaris 1951 lahkus Eesti piiskopkonnast, kuid pöördus juba mais tagasi. 17.05.–25.10.1951 oli ta Ilmjärve koguduse preester ning hooldaja Kastolatsi, Prangli-Maaritsa, Rannu, Rõngu ja Suislepa kogudustes, 01.10.–25.10.1951 täitis ka Valga Issidori peakiriku vaimuliku kohuseid. 25.10.1951–31.12.1951 Võru koguduse esipreester ning Haanja-Plaani ja Timmo koguduste hooldaja. 31.12.1951–30.03.1954 hooldas Sindi ja 31.12.1951–11.03.1952 Mõisaküla kogudust. 25.01.–28.04.1952 oli Tallinna Neeva Aleksandri peakiriku teine preester, 1952 hooldas ühtlasi Juuru ja Tapa kogudusi. 07.04.1952 ülendati iguumeniks. Seejärel teenis 1952–1953 teenis Pühtitsa kloostri, hooldas 1951–1954 Tori, 1952–1954 Kilingi-Nõmme, 1953–1954 Tartu Aleksandri ja 1954 Nõo kogudusi. 17.09.1954–25.10.1955 teenis Räpina kogudusepreestri ning Võnnu-Kärssa, Mehikoorma ja Piirisaare koguduse hooldajana. 1955 läks üle Pihkva piiskopkonda ja teenis 25.10.1955–24.03.1960 Kolpino koguduses. Naasis 1960 Tallinna piiskopkonda, oli 24.03.1960–09.06.1961 Tännassilma koguduse preester, Alajõe, Kolga-Jaani ja Suislepa koguduse hooldaja. Tema viimaseks teenistuskohaks jäi Vasknarva kogudus, kus ta teenis alates 20.06.1962 kuni surmani. Maist septembrini 1968 oli ka Türi koguduse hooldaja. Maeti Märjamaa kalmistule. (EÕPT, 02.04.1951, 15.06.1951, 12.11.1951, 05.07.1952; EPT, 20.03.1952, 10.04.1952, 26.02.1954, 30.03.1954, 04.10.1954, 11.11.1955; Sõtšov, 2004, lk 168; Kaljukosk, 1975, lk 28, 36, 43, 61, 70, 84, 88, 161, 165, 167)

Mölter, Jakob (06.05.1903 vkj 23.04.1903 – 16.11.1971) – sündis Kolga-Jaani koguduse liikme Joann Mølteri perekonnas. Sai alghariduse. Kirikutööle asus 1933. aastal, teenides köstrina esmalt Penuja, alates 1937. aastast Põltsamaa ja hiljem veel Väike-Lähtru kogudust. 1951 sooritas vaimuliku kutseksami, pühitseti 03.03.1951 diakoniks ja 04.03.1951 preestriks. Oli 04.03.1951–20.09.1957 Antsla preester, hooldades alates veebruarist 1951 ühtlasi Mõniste-Ritsiku ning alates jaanuarist 1953 Kaika ja Laanemetsa kogudusi. Aastatel 1957–1959 oli preester Juurus, 1959 Väike-Lähtrus ja 23.12.1959–01.01.1970 Priipalus. Sealt kõrvalt hooldas Märjamaa (1958–1963), Mäemõisa (1959–1960), Kolga-Jaani (1961–1970), Rannu (1961–1964), Karula (1964–1966) ja Luhamaa (1965–1966) kogudusi. 1953

autasustatud puusavööga, 1956 skuufiaga. Alates 1970. aastast pensionil. Suri 1971 ja maeti Muhu-Hellamaa kalmistule. (EPT, 02.03.1953, 25.04.1956; Sõtšov, 2004, lk 159–160; Kaljukosk, 1975, lk 58, 70)

Savi, Konstantin (26.12.1870 vkj 14.12.1870 – 21.06.1937) – sündis Paides õigeusu köstri Jakob Savi perekonnas. Hariduse omandas Riia vaimulikus koolis ja seminaris, mille lõpetas 20.06.1892. 01.09.1892 nimetati Olustvere koguduse köstriks, hiljem teenis köstrina ka Suure-Jaani kogudust. 28.08.1894 pühitses Riia ja Miitavi peapiiskop Arseni ta diakoniks ning järgmisel päeval preestriks, määrates ta teenima Risti õigeusu kogudust. Ülimalt kiiresti, 21.09.1894 viis peapiiskop ta üle Pühtitsa nunnakloostri nooremaks vaimulikuks. 15.08.1895 autasustati teda puusavööga. Nunnakloostri teenis ta kuni 23.10.1897, mil ta nimetati Rannu koguduse preestriks. 17.01.1902 autasustati Riia ja Miitavi peapiiskopi poolt skuufiaga. 01.08.1908 viidi üle Kavilda koguduse preestriks ja 1917 valiti Tartu praostiks, kellena töötas 1927. aastani. 15.12.1921 sai ülempreestri aunimetuse. 1922–1923 teenis hooldaja vaimulikuna taas ka Rannu kogudust. 1932 kukkus talvel jõkke, haigestus raskelt ja kaotas tervise. 01.05.1935 loobus preestriametist ja läks pensionile. Maetud Tartu Jumalaema Unumise kalmistule. Abikaasa praost Aleksei Zverevi tütar Serafima (1875–19??), lapsed Konstantin jr (1894–1943), Jelena (Nelli Neumann; 1895–19??), Nikolai (1896–19??), Vitali (1898–1919) ja Georgi (1900–19??). Poeg Vitali langes Vabadussõjas Paju lahingus. (EAA.1967.1.10, l 24, 45; Usk ja Elu, 22.07.1938, lk 127–128)

Šorohhov, Konon (1835 – 12.11.1896 vkj 31.10.1896) – sündis preestri perekonnas, lõpetas 1855 Pihkva vaimuliku seminari ja pühitseti 14.09.1855 preestriks. Määrati teenima Rõngu kogudust, kus töötas surmani. Preester oli ka tema poeg Nikolai, kelle surma järel hooldas ta 1892. aastal ka lühiajaliselt Võnnu-Kärsa kogudust. (Kaljukosk, 1975, lk 112, 170; Klaas, 1998, lk 229)

Tišinski, Timofei (1824–1852) – sündis preester Vassili Tišinski perekonnas, omandas vaimuliku hariduse Pihkva vaimulikus seminaris. 21.05.1846 pühitses Riia piiskop Filaret ta preestriks ja määras teenima äsja avatud Kavilda kogudust Tartumaal. Augustis 1847 viidi üle Tartu Jüri kogudusse ja sealt omakorda 1848. aastal Rõngu Issanda Taevaminemise kogudusse, kus teenis 1852. aastani, mil ta teadmata põhjustel suri. Abielus, abikaasa Jelizaveta (1829–18??). (EAA.1931.1.15, l 2–3; Kaljukosk, 1975, lk 112)

Tšistjakov, Nikolai (20.05.1853 vkj 08.05.1853 – 20.08.1912 vkj 07.08.1912) – sündis Viljandi kreisis Võisikul talunik Jakov Tšistjakovi pojana, ristiti Kolga-Jaani Nikolause

koguduses. 1866 lõpetas Tartu Vene Kooli ja määrati 22.08.1866 köstriks Kavilda kogudusse. Teenis köstrina veel Ilmjärvel (1869–1873), Puurmanis (1873), Laiusel (1873–1886) ja Riia Peeter-Pauli koguduses (1886–1888). 19.02.1880 sooritas Tartu Õpetajate Seminari juures kihelkonna- ja algkooli õpetaja kutseeksami. 1881–1883 kuulus Laiuse kiriku remondi ja kihelkonnakooli ehitamise komiteesse. 14.12.1884 võeti vastu vaimulikku seisusesse. 07.02.1888 pühitses Riia ja Miitavi peapiiskop Arseni ta Riia Peeter-Pauli koguduse diakoniks ja sama aasta 9. oktoobril preestriks Hiiumaa Kõrgessaare kogudusele. 1888–1892 oli Kõrgessaare õigeusu kiriku ehituskomitee esimees. 26.07.1893–11.08.1908 teenis Kikevere koguduses, kus oli ka 1893–1895 Kikevere kiriku ehituskomitee esimees. Seal toodi üle Rannu koguduse preestriks. Seal suri augustis 1912 ajuverejooksu tulemusel. 28.09.1901 autasustati puusavööga, 30.01.1901 skuufiaga. Abiellus aprillis 1871 Natalja Lavrentjevaga (1853–1919), lapsed Jevgenija (1879–19??, abiellus Riia kooliõpetaja Mihhail Soboleviga), Ljudmilla (1881–1955, preester Nikolai Pätsi abikaasa), Nadežda (1885–1956, preester Konstantin Jakovlevi abikaasa) ja Nikolai (1886–1941, eestistatult Nikolai Helk, hilisem sõjakohtunik ja kindralmajor). (EAA.1967.1.12, l 2–3)

Tõlp, Joann (25.02.1872 vkj 13.02.1872 – 09.09.1933) – sündis talunik Johan Tõlbi pojana, lõpetas 1894 Riia Vaimuliku Seminari. 29.11.1894 määrati Tallinna Vladimiri kiriku köstriks. 15.08.1900 pühitses Riia ja Miitavi peapiiskop Agafangel ta preestriks Emmaste kogudusele. 29.05.1903–08.06.1909 teenis Karula kogudust ja 08.06.1909–19.08.1915 Torgu kogudust, kust viidi oma palvel üle Rannu kogudusse. Rannust lahkus raske majandusliku olukorra tõttu, teenis 20.01.1922–18.11.1926 Rakvere kogudust. Autasustatud 1904 puusavööga, 1909 skuufiaga ja 1915 kamilavkaga. Lesestus varakult, laste kohta andmeid pole. (EAA.1967.1.12, l 51–52; Kaljukosk, 1975, lk 106)

Vašnevski, Aleksei (sündinud u 1828, surmaaeg teadmata) – sündis Venemaal Uus-Ladoga maakonnas preester Semjon Vašnevski perekonnas. Õppis Peterburi vaimulikus seminaris, mille lõpetas 1849. Ta määrati teenima Riia piiskopkonda, kus oli 1849–1852 preestriks Saaremaal Tiirimetsa koguduses, 01.03.1852–24.11.1854 Tartumaal Rõngu koguduses ja 24.11.1854–15.12.1855 Võru Katariina koguduses. 15.12.1855 viidi üle Venemaale, asus tööle Velikije Luki Issandamuutmise koguduse vaimulikuna. Alates 01.01.1859 töötas Gdovi maakonnas Pesje koguduse esipreestrina, oli seal ametis veel 1876. aastal. (Родословная Вашневских <http://www.petergen.com/bovkalo/spbd/vashnevsky.htm> 06.11.2013)

Veevo, Joann (21.05.1867 vkj 09.05.1867 – 26.02.1920) – sündis Otepää kihelkonnas Ilmjärve vallas taluniku ja kiriku kellamehe Aadam Veevo pojana, ilmalik nimi Jaan. Hariduse omandas aastatel 1879–1889 Riia vaimulikus koolis ja seminaris, mille lõpetas 20.06.1889. 24.10.1889 pühitseti Riia ja Miitavi peapiiskopi Arseni poolt diakoniks ja määrati teenima Kuressaare Nikolai kogudust. 01.02.1890 viidi ta Riia vaimuliku konsistooriumi korraldusel üle Tartu Jumalaema Uinumise koguduse diakoniks. 1890–1893 töötas ühtlasi Vene Heategevusliku Ühingu poisslaste ja tütarlaste kooli lauluõpetajana, 1891–1893 Treffneri gümnaasiumi madalamate klasside usuõpetajana. 28.11.1893 pühitses peapiiskop Arseni ta preestriks ja määras teenima Rannu Issanda Jeruusalemma Minemise kogudust, kuhu saabus 10.12.1893. Rannu kogudusest viidi ta 23.10.1897 üle Pühtitsa kloostri preestriks, kus teenis üle 16 aasta. Alates 20.01.1914 oli ta preestriks Tallinna Kopli püha Nikolause koguduses, 1917 sai ülempreestri aunimetuse. Samal, 1917. aastal emigreerus sakslaste eest koos perega Venemaale, kus suri kolm aastat hiljem Taganrogi oblastis Bataiskis. Abikaasa Serafima (1873–19??), perekonnas lapsed Ljudmilla (1895–19??) ja Nikolai (eestipäraselt Nigul, samuti preester; 1897–1922). (EAA.1967.1.10, l 6, 12; Raudsepp, 1998, lk 147; Kaljukosk, 1975, lk 42, 142)

Verhoustinski, Nikolai (1795 – surmaaeg teadmata) – lõpetas 1815 Pihkva vaimuliku seminari ja määrati salmilugejaks Pihkva Püha Kolmainu katedraali. 1817 pühitseti köstriks Kolpino Issandamuutmise kogudusele. 02.06.1824 pühitses Pihkva peapiiskop Jevgeni ta diakoniks Štšemeritsa Püha Nikolause kogudusele. 25.03.1829 pühitses peapiiskop Jevgeni ta preestriks ja määras teenima Ustinski Püha Nikolause kogudust. Paistis silma jumalateenistuse raamatute korrektse tõlkimisega eesti keelde, mille eest autasustati teda 1843 puusavööga ja 1844 skuufiaga. 09.10.1845 komandeeriti Pihkva piiskopkonnast Riia abipiiskopi käsutusse ja määrati Tartu Jumalaema Uinumise katedraali preestriks. Jaanuarist aprillini 1846 oli Nina koguduse preester, kust viidi aprillis 1846 üle äsja avatud Viljandi kogudusse. Augustis 1847 viidi üle Kavilda kogudusse ja sealt 1854. aastal Rõngu kogudusse, mida teenis 1855. aastani. Edasine elu- ja teenistuskäik on teadmata, Eesti alal asunud kogudustes ta teadaolevatel andmetel enam hiljem ei teeninud. Abielus, perekonnas oli 5 last, kellest vanemad pojad Aleksei ja Vassili valisid samuti vaimuliku elukutse. (EAA.1931.1.15, l 6–7; Kaljukosk, 1975, lk 112, 149)

Voznesenski, Mihhail (kasutas ka nimekujusid **Vosnesenski** ja **Vosnesensky**; 17.11.1905 vkj 04.11.1905 – 26.12.1975) – sündis Kulje koguduse köstri Jakob Voznesenski

pojana. Õppis aastatel 1917–1918 Pihkva majanduskoolis, lõpetas hiljem Petseri gümnaasiumi. 22.01.1928 astus ametisse Rannu koguduse köstri kohusetäitjana, 11.03.1928 valis koguduse täiskogu ta alaliseks köstriks. Sooritas 1930 vaimuliku kutseeksami, pühitseti 23.11.1930 diakoniks ja 14.12.1930 preestriks. Asus teenima preestrina Rannu kogudust, 25.01.1931–04.03.1932 hooldaja preestrina ja alates 04.03.1932 alalise preestrina. Sattunud vastuollu Rõngu preestri Theodor Bleivega kaotas detsembris 1934 võimaluse koguduses teenida. 01.05.1935 asus ametisse naabruses asuva Kavilda koguduse preestrina, kellena teenis 1955. aastani. Määrati ühtlasi hooldaja preestrina teenima taas Rannu kogudust (1935–1947, 1952–1961). Ühtlasi hooldas veel Uhmardu-Saare ja Vara-Välgi (1950–1952), Nina ja Varnja (1954–1955) kogudusi. 1947 autasustatud kuldse rinnaristiga. 30.08.1955 nimetati Viljandi koguduse preestriks, kellena töötas 20 aastat. Seejuures jäi edasi Rannu (aastani 1961) ja Kavilda koguduse (aastani 1974) hooldajaks. 1970 sai mitrakandmise õiguse. 1975 läks vanuse ja halva tervise tõttu pensionile, suri samal aastal. Oli alates 19.01.1929 abielus Irina Undiga (1909–19??), perre sündis kaks last – Nikolai (1933) ja Georgi (1936). (EAA.1655.3.151; EAA.1655.3.161; EÕKA, Rannu kiriku toimik, 1956; EPNT, 10.05.1947; EÕPT, 05.07.1952; Sõtšov, 2004, lk 177)

LISA 4. Statistika

4.1. Koguduselikkmete arv

Aasta	Kokku	Mehi	Naisi	Armulaualisi	Usust lahkunuid
1894	1280	657	623		
1895	1381	703	678		
1896	1403	713	690		
1897	1407	715	692		
1898	1418	727	691		
1899	1425	733	692		
1900	1442	746	696		
1901	1442	742	700		
1902	1449	747	702		
1903	1459	751	708		
1904	1591	814	777		
1905	1378	746	632		
1907	1333	721	612		
1908	1349	731	618	403	0
1909	983	533	450		
1910	978	521	457	588	0
1911	968	518	450	541	6
1912	909	487	422		
1913	920	487	433		
1914	908	482	426		
1915	896	472	424		
1918	858	452	406		
1920	824	430	394	78	14
1921	824	430	394	81	11
1922	622	312	310	72	10
1925	437	221	216	108	8
1926	451	224	227	111	3
1927	430	147	283		23
1928	430	147	283	20	0
1929	350	167	183	19	2
1930	348	168	180	16	2
1931	347	166	181	38	2
1932	188	96	92	64	1
1933	186	98	88	88	3
1934	184	96	88	80	0
1935	322	147	175	63	0
1936				86	4

Aasta	Kokku	Mehi	Naisi	Armulaualisi	Usust lahkunuid
1937	481	220	261	81	4
1938	474	216	258	70	2
1947	150				0
1948	20				0
1949	150				0
1950					0
1953				18	0
1954				21	0
1955				23	
1956				8	
1957	100			12	0
1958				19	0
1959				28	0
1960				27	0
1962				12	

4.2. Kiriklike talituste statistika

Aasta	Ristitud	Salvitud	Laulatatud	Maetud
1908	21	0	3	10
1910	11	1	5	13
1911	9	1	3	15
1920	5	0	2	13
1921	4	0	6	9
1922	1	0	2	4
1925	6	0	1	8
1926	3	0	0	8
1927	1	0	1	3
1928	4	0	3	3
1929	6	2	6	9
1930	1	1	0	5
1931	4	2	3	5
1932	9	0	0	4
1933	3	4	0	7
1934	5	0	0	7
1935	4	0	0	7
1936	2	0	1	2
1937	2	0	0	3
1938	1	0	0	4
1947	0	0	0	1
1948	2	0	0	2
1949	7	0	0	5
1950	2	0	0	2
1953	2	0	0	0
1954	2	0	0	0
1955	1	0	0	1
1956	0	0	0	1
1957	0	0	0	0
1958	2	0	0	1
1959	3	0	0	0
1960	4	0	0	1
1962	2	0	0	4
1963	7	0	0	0

4.3. Kooliõpilaste arv

Aasta	Rannu kihelkonnakool			Valguta abikool		
	Kokku	Poisid	Tüdrukud	Kokku	Poisid	Tüdrukud
1895	26	24	2	40	27	13
1896	29	26	3	37	23	14
1897	24	24	0	31	17	14
1898	26	20	6	25	13	12
1899	24	17	7	32	18	14
1900	22	19	3	36	22	14
1901	19	15	4	47	30	17
1902	16	12	4	49	32	17
1903	34	26	8	28	12	16
1904	26	16	10	35	14	21
1905	28	16	12	36	14	22
1907	36	21	15	42	25	17
1909	27	14	13	44	29	15
1910	28	20	8	30	24	6
1911	35	27	8	32	21	11
1912	35	24	11	25	14	11
1913	48	29	18	23	15	8
1914	44	29	15	31	16	15
1915	38	21	17	10	4	6

4.4. Koguduse tulud ja kulud

Aasta	Sissetulek	Väljaminek
1908	83.37	114.21
1909	167.02	121.62
1910	157.61	127.14
1911	126.24	123.82
1925	7 595.00	7 000.00
1926	44 434.00	41 528.00
1927	24 000.00	19 630.00
1928	47 524.00	40 399.00
1929	723.91	391.43
1930	627.36	513.15
1931	629.49	531.94
1932	506.83	477.79
1933	576.29	413.83
1934	369.68	271.22
1935	375.34	255.50
1937	507.39	398.83
1938	465.65	426.07
1947	963.40	396.00
1948	395.20	310.00
1949	338.34	450.00
1950	51.15	74.69
1952	272.08	148.00
1953	674.76	426.55
1954	1323.03	816.41
1955	4216.16	4667.00
1956	690.00	1082.16
1957	1603.00	1432.16
1958	2072.80	1452.47
1959	1347.00	1580.14
1960	1406.00	1217.41
1961	119.15	105.27
1962	155.37	152.78
1963	150.87	149.67

Märkus: Aastatel 1908–1911 on summad antud Vene rublades, 1925–1928 Eesti markades, 1929–1938 Eesti kroonides ja edaspidi Nõukogude rublades. Tuleb silmas pidada, et veebruaris 1947 toimus rahareform, mille käigus vahetati vanad rublad uuteks ümber kursiga 10:1 ja jaanuaris 1961 uus rahareform, mille käigus 1947. aasta rublad vahetati ümber uuteks rubladeks sama kursiga, 10:1. Seega tuleb aastate 1947–1948 ja 1960–1961 summade võrdlemisel arvestada vahepeal aset leidnud rahareformi.